

رہیافت ۱۵، احکام نماز قضا

تہیہ و تدوین: ادارہ پاسخ گویی بہ سوالات دینی

تنظیم و تولید: ادارہ تولیدات فرهنگی

گردآورندگان: حجج اسلام مہدی نخعی و محمد قاضی

ویراستار: جواد کاظمی دلوثی

طرح جلد: گرافیک آسمان

صفحہ آرا: محمود کریم پور

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخہ

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۳

نشانی: حرم مطہر امام رضا علیہ السلام، صحن جمہوری اسلامی،

ادارہ پاسخ گویی بہ سوالات دینی

تلفن: ۰۵۱۱ - ۳۲۰۲۰ - ۰۵۱۱ - ۲۲۴۰۶۰۲ - ۰۵۱۱

رایانامہ: eppasokh@aqrazavi.org

رہیافت احکام؛ احکام نماز قضا

ویژہ استادان
پاسخگویی بہ سوالات شرعی

فهرست

پیشگفتار: ۱۵

مقدمه: ۱۷

فصل اول:

نماز قضا ۱۹

تعریف نماز قضا ۲۱

اقسام نماز قضا ۲۱

فصل دوم:

قضای نمازهای یومیه ۲۳

زمان ادای نماز ۲۵

زمان قضا شدن نمازهای یومیه ۲۵

نماز صبح ۲۵

نماز ظهر ۲۵

نماز عصر ۲۷

نماز مغرب و نماز عشا ۲۷

زمان نیمه شب ۳۰

وجوب روزه به سبب قضا شدن نماز عشا ۳۱

فصل سوم:

صورت‌های وجوب و عدم وجوب نماز قضا ۳۳

صورت‌های وجوب نماز قضا ۳۵

صورت‌های واجب نبودن نماز قضا ۳۵

صورت‌های اخلاص در نماز ۳۶

قضای نمازهای افراد خاص ۳۷

- بانوان در حال حیض یا نفاس ۳۷
- حیض و نفاس در تمام وقت ۳۷
- حیض و نفاس اختیاری ۳۷
- افراد نابالغ ۳۸
- مشروعیت نماز افراد نابالغ ۳۸
- قضای نماز نابالغ ۳۸
- عادت دادن بچه نابالغ ممیز به خواندن قضای نماز ... ۳۹
- بلوغ در بین وقت ۳۹
- بلوغ در بین نماز ۳۹
- اشتباه در محاسبه سن بلوغ ۴۰
- حکم غیر شیعیان ۴۰
- ترک نماز پیش از شیعه شدن ۴۰
- نخواندن نماز به سبب اختلاف مسائل فقهی بین شیعه و سنی ۴۱
- خواندن نماز مطابق مذهب غیر شیعه ۴۱
- خواندن نماز مطابق مذهب شیعه ۴۲
- قضای نمازهای شیعه‌ای که سنی شده و دوباره شیعه شده است ۴۲
- شیعه شدن در بین وقت ۴۳
- افراد کافر و مرتد ۴۳
- افراد بیهوش ۴۴
- الف. بیهوشی اختیاری ۴۴
- ب. بیهوشی غیر اختیاری ۴۵
- افراد مجنون ۴۵
- افراد مست ۴۶
- خواب ماندن در وقت نماز ۴۶
- فاقد الطهورین ۴۶
- در داخل وقت ۴۷
- پیداشدن عذر برای مکلف پس از داخل شدن وقت و پیش از خواندن نماز ۴۸
- برطرف شدن عذر مکلف قبل از سپری شدن وقت و نخواندن نماز .. ۵۲

فصل چهارم:

- ۵۷ ..... قضای نمازهای واجب غیر یومیه
- ۵۹ ..... نمازهای واجب غیر یومیه
- ۵۹ ..... نمازهای واجب غیر یومیه ای که قضا ندارد
- ۶۰ ..... قضای نماز آیات
- ۶۰ ..... ترک عمدی یا سهوی نماز آیات
- ۶۱ ..... باطل بودن نماز آیات
- ۶۱ ..... علم به اسباب وجوب نماز آیات بعد از برطرف شدن سبب
- ۶۳ ..... عذر شرعی بانوان در زمان وجوب نماز آیات
- ۶۴ ..... تعداد نماز آیات قضا
- ۶۴ ..... فراموشی در تعداد نماز آیات قضا بعد از علم به اصل آن
- ۶۵ ..... کیفیت نیت قضای نماز آیات
- ۶۶ ..... وجوب غسل برای خواندن قضای نماز آیات
- ۶۶ ..... قضای نماز نذری
- ۶۷ ..... قضای نماز عیدین

فصل پنجم:

- ۶۹ ..... قضای نوافل یومیه و غیر یومیه
- ۷۱ ..... قضای نوافل یومیه
- ۷۱ ..... انجام دادن قضای نوافل یومیه
- ۷۱ ..... زمان قضای نوافل یومیه
- ۷۲ ..... خواندن نافله شب قبل از وقت
- ۷۳ ..... کدام یک بهتر است:
- ۷۴ ..... صدقه دادن به جای قضای نافله های یومیه
- ۷۴ ..... قضای نافله های غیر یومیه

فصل ششم:

- احکام نماز قضا ۷۷
- شک در نماز قضا ۷۹
- شک در اصل نماز قضا ۷۹
- شک در تعداد نماز قضا ۷۹
- شک در انجام دادن نماز قضا ۸۰
- فراموشی در تعداد نماز قضای یومیه بعد از علم به اصل آن ۸۰
- شک در نوع نماز قضا با علم به نماز قضا ۸۱
- خواندن قضای نماز به صورت احتیاطی ۸۳
- قضای نماز با احتمال نخواندن نماز یا احتمال اخلاص در نماز ۸۳
- قضای نماز به سبب نبود حضور قلب و توجه در نماز ۸۴
- کافی بودن نماز خوانده شده بانیت احتیاط به جای نماز قضا ۸۵
- خواندن نماز استیجاری با وجود نماز قضا ۸۵
- خواندن نماز ادا با وجود نماز قضا ۸۶
- خواندن نماز قضا با وجود فرارسیدن زمان خواندن نماز یومیه ۸۶
- نماز مستحبی و نماز قضا ۸۸
- خواندن نماز مستحبی با وجود نماز قضا ۸۸
- خواندن نماز قضا به جای نماز مستحبی ۸۸
- خواندن نماز مستحبی به جای نماز قضا ۸۹
- دوران بین خواندن نماز قضا و نماز شب ۹۰
- تأخیر در خواندن نمازهای قضا ۹۰
- تأخیر در خواندن نمازهای قضا در حالت سلامتی ۹۰
- تأخیر در خواندن نمازهای قضا در حالت عذر ۹۱
- زیاد بودن تعداد نماز قضا و ناتوانی در انجام دادن آن ۹۲
- واگذاری نماز قضا به دیگری در حال حیات ۹۲
- خواندن نماز مخصوص به جای نمازهای قضا ۹۳
- توبه به جای نماز قضا ۹۵
- نایب گرفتن برای خواندن نماز در حال حیات ۹۵

فصل هفتم:

- ۹۷ ..... کیفیت خواندن نماز قضا
- ۹۹ ..... خواندن نماز قضا در هر ساعت از شبانه روز
- ۹۹ ..... انجام چند نماز قضا در یک نوبت
- ۱۰۰ ..... نیت نماز قضا
- ۱۰۰ ..... کیفیت نیت نماز قضا
- ۱۰۰ ..... خواندن نماز به نیت ادا با فرض قضا بودن آن در عالم واقع
- ۱۰۰ ..... خواندن نماز به نیت قضا با فرض ادا بودن آن در عالم واقع
- ۱۰۱ ..... اذان و اقامه در نماز قضا
- ۱۰۱ ..... حکم اذان و اقامه در نماز قضا
- ۱۰۱ ..... کیفیت اذان و اقامه در نماز قضا
- ۱۰۲ ..... جهر و اخفات در نماز قضا
- ۱۰۲ ..... جهر و اخفات در قضای نمازهای یومیه
- ۱۰۲ ..... جهر و اخفات در قضای نماز مردد بین نمازهای یومیه
- ۱۰۳ ..... جهر و اخفات در قضای نمازهای نافله
- ۱۰۴ ..... قضای نماز صاحبان عذر
- ۱۰۴ ..... کیفیت انجام نماز قضا
- ۱۰۴ ..... انجام نماز قضا با وضوی جبیره
- ۱۰۵ ..... انجام نماز قضا با تیمم
- ۱۰۶ ..... انجام نماز قضا با وجود عذری غیر از وضوی جبیره و تیمم
- ۱۰۹ ..... خواندن نماز قضا به صورت نشسته
- ۱۰۹ ..... قضا کردن نمازهایی که با تیمم خوانده شده است
- ۱۱۱ ..... حکم خواندن نماز قضا برای زن مستحاضه
- ۱۱۲ ..... نماز قضا در سفر و حضر
- ۱۱۲ ..... خواندن نمازهای قضا در سفر و حضر
- ۱۱۳ ..... خواندن قضای نمازی که در سفر قضا شده است
- ۱۱۳ ..... خواندن قضای نمازی که در وطن قضا شده است
- ۱۱۴ ..... خواندن قضای نمازی که در اماکن تخییر قضا شده

- ۱۱۵..... قضاى نماز در خصوص كسى كه وظیفه اش ...
- ۱۱۵..... شكسته خواندن نماز كامل
- ۱۱۶..... كامل خواندن نماز شكسته
- ۱۱۷..... علم به حكم و موضوع
- ۱۱۸..... جهل به اصل حكم
- ۱۱۸..... جهل به جزئیات و فروعات حكم
- ۱۱۹..... جهل به موضوع
- ۱۲۰..... فراموش كردن موضوع مسافرت
- ۱۲۰..... فراموش كردن حكم نماز مسافر
- ۱۲۱..... عدول كردن از يك نماز به نماز ديگر
- ۱۲۱..... عدول از نماز ادا به نماز قضا
- ۱۲۲..... عدول از نماز قضا به نماز ادا
- ۱۲۲..... عدول از نماز قضا به نماز قضاى ديگر
- ۱۲۴..... شكستن نماز قضا
- ۱۲۵..... خواندن نماز قضا به جماعت
- ۱۲۸..... ترتيب نمازهاى قضا
- ۱۲۸..... ترتيب در قضاى نمازهاى يوميه
- ۱۲۹..... جهل به ترتيب قضا شدن نمازها
- ۱۳۱..... انجام نماز قضا به صورت تفكيك بين نمازها
- ۱۳۲..... تقديم قضاى نماز امروز بر قضاى نمازهاى گذشته
- ۱۳۲..... ترتيب در قضاى نمازهاى غير يوميه
- ۱۳۳..... ترتيب بين قضاى نماز يوميه و قضاى نماز غير يوميه

فصل هشتم:

- ۱۳۵..... نماز قضاى والدين
- ۱۳۷..... منظور از والدين
- ۱۳۷..... پدر و مادر
- ۱۳۷..... پدر بزرگ و مادر بزرگ

مباحث مربوط به پسر بزرگ تر ۱۳۸

منظور از پسر بزرگ تر ۱۳۸

مشخص بودن پسر بزرگ تر ۱۳۹

هم سن بودن دو پسر (دوقلو بودن) ۱۴۰

مجنون بودن یا نابالغ بودن پسر بزرگ تر هنگام وفات پدر ۱۴۲

محروم بودن پسر بزرگ تر از ارث ۱۴۲

فوت پسر بزرگ تر قبل از فوت والدین ۱۴۳

فوت پسر بزرگ تر پس از فوت والدین ۱۴۴

پدری که پسر ندارد ۱۴۵

وجوب قضای نماز والدین بر دختر ۱۴۶

نکاتی درباره وجوب نماز قضای والدین بر پسر بزرگ ۱۴۷

شروط وجوب قضای نماز پدر بر پسر بزرگ تر ۱۴۷

معلوم بودن پسر بزرگ تر ۱۴۷

وصیت نکردن پدر به اجیر گرفتن ۱۴۷

ترک نماز به سبب عذر ۱۴۸

ترک نماز از روی نافرمانی و عمد ۱۴۸

ترک نماز از روی طغیان ۱۴۹

ترک نماز به سبب کفر ۱۴۹

ترک نماز به سبب ارتداد ۱۵۰

قضای نماز والدین سنی ۱۵۰

شک در اینکه نماز والدین با عذر یا بدون عذر قضا شده است .. ۱۵۱

اعلام پدر به داشتن نماز قضایی که با عذر فوت شده است ۱۵۲

قضای نمازهای پدر که به صورت باطل و فاسد انجام شده است .. ۱۵۲

ناتوانی پسر بزرگ تر در انجام دادن نمازهای قضای پدر ۱۵۳

فوت پدر در اثنای وقت ۱۵۴

اولویت بین قضای نماز والدین و نماز قضای پسر بزرگ تر ۱۵۵

اعلام پسر به انجام ندادن نمازهای قضای پدر ۱۵۶

ثمره داشتن خواندن نماز برای پدری که نماز نمی خوانده است ۱۵۶

- ۱۵۷ ..... وجوب قضای نمازهای غیر یومیۀ والدین
- ۱۵۸ ..... وجوب قضای نمازهایی که از دیگران برعهده والدین بوده است
- ۱۵۸ ..... شک در اصل و تعداد نمازهای قضای والدین**
- ۱۵۸ ..... شک در اصل نماز قضای والدین
- ۱۵۹ ..... شک در تعداد نمازهای قضای والدین
- ۱۵۹ ..... شک در اینکه پدر نماز قضایش را خوانده است یا نه
- ۱۶۰ ..... پرس و جو از مقدار نماز قضای پدر
- ۱۶۰ ..... تأخیر در خواندن نماز قضای والدین
- ۱۶۱ ..... کیفیت به جا آوردن نماز قضای والدین**
- ۱۶۱ ..... احکام شک و سهو در نماز قضای والدین
- ۱۶۲ ..... جهر و اخفات در نماز قضای والدین
- ۱۶۲ ..... رعایت ترتیب در انجام نماز قضای والدین
- ۱۶۳ ..... معذور بودن پسر بزرگ تر
- ۱۶۴ ..... ترک نمازهای قضا توسط پسر بزرگ تر
- ۱۶۵ ..... اجیر گرفتن برای نمازهای والدین
- ۱۶۶ ..... انجام دادن تبرعی نمازهای قضای والدین**
- ۱۶۶ ..... انجام دادن تبرعی نمازهای قضای والدین
- ۱۶۶ ..... انجام دادن نماز قضای والدین با داشتن نماز قضا
- ۱۶۷ ..... انجام دادن نماز قضای والدین توسط پسر ممیز نابالغ
- ۱۶۷ ..... وصیت والدین به نماز قضا**
- ۱۶۷ ..... وصیت به انجام دادن نماز قضا
- ۱۶۸ ..... وصیت به شخص خاص برای انجام نماز قضا
- ۱۶۹ ..... وصیت والدین به خواندن نماز قضا در حالی که
- ۱۷۰ ..... سقوط نماز قضا از پسر بزرگ تر با وصیت پدر
- ۱۷۱ ..... عمل نکردن ورثه به وصیت
- ۱۷۲ ..... وصیت والدین به انجام ندادن نمازهای قضایشان
- ۱۷۲ ..... وصیت نکردن والدین به نماز قضا در حالی که پسر هم ندارد

فصل نهم:

- مسائل متفرقه ۱۷۵
- شروع نماز قضا ۱۷۷
- خواندن نماز قضا با حالت تردید بین چند نفر ۱۷۷
- فروش خانه میت برای ادای نماز و روزه ۱۷۸
- کافی نبودن مال برای انجام نماز و روزه قضا ۱۷۹
- قضای نماز فردی که قادر به سخن گفتن نیست ... ۱۷۹
- قضای نماز فردی که اختلال حواس دارد ۱۸۰
- قضای نماز شخصی که برای خواندن نماز، به کمک احتیاج دارد ۱۸۲
- حکم خوابیدن قبل از وقت نماز ۱۸۲
- تفاوت نماز قضا و روزه قضا ۱۸۵

پیشگفتار:

قال الرضا عليه السلام:

رحم الله عبداً أحيا أمرنا فقلت له: وكيف يحيي أمركم؟ قال: يتعلم علمونا ويعلمها الناس...^۱
عبد السلام می گوید از امام رضا عليه السلام شنیدم می فرمود: خداوند رحمت قرار دهد هر آنکه امر ما را احیا و زنده می کند. به ایشان گفتیم: چگونه امر شما احیاء می شود؟ فرمودند: علوم ما را فراگیرد و آن را به مردم تعلیم دهد....
اداره پاسخگویی به مسائل دینی مفتخر است در راستای رسالت این اداره مبنی بر اشاعه فرهنگ تشیع و پاسخگویی به سوالات مردم در این حوزه گسترده از دین، محتوای پیش رو را به اساتید فرهیخته تقدیم نماید.

تلاش بر آن است این نوشتار علاوه بر دادن اطلاعات و محتوای غنی، هماهنگی لازم در جهت ارائه پاسخی مناسب با محتوایی یکسان نیز در اختیار استاد قرار دهد تا از تعدد جواب و تشویش خاطر مراجعین و سوال کنندگان جلوگیری شود.
بدیهی است کتابهای تخصصی در هر حوزه بسیار است اما تلخیص آنها و جمع بندی بین جوابهای داده شده و بی نیاز کردن اساتید از رجوع به منابع بسیار، هنگام پاسخگویی، از اهداف اصلی تهیه و

۱. عن عبد السلام بن صالح الهروي قال: سمعت أبا الحسن علي بن موسى الرضا عليه السلام يقول: رحم الله عبداً أحيا أمرنا فقلت له: وكيف يحيي أمركم؟ قال: يتعلم علمونا ويعلمها الناس فإن الناس لو علموا محاسن كلامنا لاتبعونا (عيون اخبار الرضا للشيخ الصدوق، ج ۲، ص ۲۵۷، ح ۶۹)

تنظیم این قبیل نوشتارها است. برای رسیدن به این مهم کارگروهی از فرهیختگان اساتید این اداره بر روی موضوع پیشنهادی کار کرده و ما حاصل تلاش خویش را به داوری و نظارت هیئت علمی گذاشته و نتیجه قابل قبول آن عرضه می شود.

این مجموعه کتاب ها در چهار دسته موضوعی تدوین و ارائه می شود: رهیافت احکام، رهیافت اعتقادی، رهیافت تربیتی، و رهیافت ترکیبی (مربک از هر سه موضوع). بی شک بررسی دقیق و نگاه نقادانه شما فرهیخته گران قدر، ما را در جهت بهبود کیفی این مجموعه یاری خواهد کرد.

جبهه خضوع به درگاه قدسی احدیت می ساییم که توفیق خدمت در بارگاه سراسر نور و ملکوتی حضرت رضا علیه السلام را ارزانی مان فرمود. امید است بتوانیم به پاس این افتخار و با استعانت از محضر آن امام همام علیه السلام به مصداق روایت نورانی فوق، جرعه ای از علم و معرفت حقیقی را نوشیده، و به تشنگان راستین آن بنوشانیم.

اداره پاسخ گویی به سوالات دینی

مقدمه:

مجموعهٔ پیش رو با عنوان احکام نماز قضا در قالب رهیافت احکام تقدیم می‌شود.

مستندات که در این کتاب از آن‌ها استفاده شده و استادان را از مراجعه به آن‌ها بی‌نیاز کرده است، عبارت است از: العروة الوثقی، تحریر الوسيلة، منهاج الصالحین، توضیح المسائل و استفتائات مراجع عظام تقلید: حضرت امام، آیت‌الله خویی، آیت‌الله گلپایگانی، آیت‌الله اراکی، آیت‌الله تبریزی، آیت‌الله فاضل، آیت‌الله بهجت، آیت‌الله صافی، آیت‌الله مکارم، آیت‌الله سیستانی، آیت‌الله وحید، آیت‌الله نوری همدانی، آیت‌الله شبیری زنجانی و رهبر معظم انقلاب آیت‌الله خامنه‌ای.

تمامی استفتائات از کتاب‌ها یا سایت‌های معتبر مراجع عظام استفاده شده است. در صورت نیاز به استفتای جدید نیز هیئت علمی این استفتا را انجام داده و استفتائات یادشده، در این واحد موجود است.

این کتاب حاصل تلاش استاد محترم حجت‌الاسلام نخعی بوده و استاد محترم جناب حجت‌الاسلام قاضی بر آن اشراف داشته است. سپاسمند تلاش این عزیزان بوده و امیدواریم خداوند در سایهٔ لطف خویش، توفیق خدمت بیشتر را به ایشان عنایت فرماید.

فصل اول:
نماز قضا

تعریف نماز قضا

- مقصود از نماز قضا چیست؟
به نمازی که در وقت خود خوانده نشده یا به صورت صحیح انجام نشده است (شرعاً باطل و فاسد بوده است) و باید بعد از وقت انجام شود، نماز قضا می‌گویند.

اقسام نماز قضا

- اقسام نمازهای قضا را بیان کنید.
  ۱. قضای نمازهای یومیه:
    - الف. نماز یومیۀ خود فرد؛
    - ب. نماز نیابتی.^۱
      - نماز یومیۀ والدین (پدر و مادر)؛
      - نماز یومیۀ دیگران.
  ۲. قضای نمازهای واجب غیر یومیه:
    - الف. نماز آیات؛
    - ب. نماز طواف؛
    - ج. نماز عید فطر و قربان در زمان حضور؛
    - د. نماز واجب به واسطه نذر و عهد و قسم؛
    - ه. نماز غیر یومیۀ والدین (پدر و مادر) برپسر بزرگ‌تر.
  ۳. قضای نمازهای مستحبی.

۱. نماز نیابتی به دو صورت استیجاری و تبرعی خوانده می‌شود. تفصیل آن‌ها خواهد آمد.

فصل دوم:
قضای نمازهای یومیه

زمان ادای نماز

- تا چه زمانی نماز یومیه ادا است؟
تازمانی که حتی یک رکعت نماز در وقت واقع شود، نماز ادا است؛ ولی نباید عمداً نماز را تا این وقت به تأخیر انداخت (مراجع عظام تقلید).^۱
- اگر شک داشته باشیم که وقت حداقل به مقدار یک رکعت باقی است یا خیر، وظیفه چیست و نماز را به چه نیتی بخوانیم؟
در صورت شک در اینکه وقت، حداقل به مقدار یک رکعت باقی است یا خیر، نماز را به قصد مافی الذمه بخوانید (رهبر معظم انقلاب).^۲

۲۵

زمان قضا شدن نمازهای یومیه

- از چه زمانی نماز یومیه قضا می شود؟
نماز صبح
با طلوع خورشید نماز صبح قضا می شود (مراجع عظام تقلید).^۳
نماز ظهر
هرگاه برای شخص حاضر (غیرمسافر) به مقدار پنج رکعت به مغرب باقی مانده باشد، نماز ظهر ادا و هرگاه به مقدار چهار رکعت یا کمتر باقی مانده باشد، نماز ظهر قضاست (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل، صافی، نوری و زنجانی).^۴

۱. العروة الوثقی، ج ۱، احکام نماز، اوقات نماز یومیه و نوافل، م ۱۱؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۸۴۷؛ أجوبة الاستفتائات، احکام وقت نماز، س ۹۴۳.
۲. أجوبة الاستفتائات، احکام وقت نماز، س ۳۴۹.
۳. العروة الوثقی، ج ۱، احکام نماز، اوقات نماز یومیه و نوافل، قبل از م ۱؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۷۴۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۴۷.
۴. تحریر الوسيلة، ج ۱، فصل فی أعداد الفرائض و مواقیب الیومیه و نوافلها، م ۶؛

هرگاه برای شخص حاضر (غیرمسافر) به مقدار پنج رکعت به غروب باقی مانده باشد، نماز ظهر ادا و هرگاه به مقدار چهار رکعت یا کمتر باقی مانده باشد، نماز ظهر قضاست (رهبر معظم انقلاب و آیات عظام خویی، بهجت، مکارم، وحید).^۱

کسی که مسافر نیست، اگر تا غروب آفتاب و پنهان شدن خورشید به اندازه خواندن پنج رکعت نماز وقت دارد، باید نماز ظهر و عصر را به ترتیب بخواند و اگر کمتر وقت دارد، رعایت احتیاط و جویی ترک نشود. به این صورت که بنا بر احتیاط، نماز عصر را مقدم کند و بعد، نماز ظهر را در فاصله زمانی بین غروب آفتاب تا مغرب به قصد مافی الذمه بخواند. سپس نماز عصر را برای رعایت ترتیب، به قصد مافی الذمه در همان فاصله زمانی دوباره به جا آورد.^۲

اگر آفتاب غروب کرده است و تا مغرب به اندازه خواندن پنج رکعت نماز وقت دارد، نماز ظهر و عصر را به ترتیب به قصد مافی الذمه، بنا

۱. کلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۶۳۷؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۶۳۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۷۳۱؛ فاضل، الاحکام الواضحه، اوقات الیومیة و نوافلها؛ شبیری زنجانی، توضیح المسائل، م ۷۳۸.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، احکام نماز، اوقات نماز یومیة و نوافل، قبل از م ۱ و م ۴؛ أجوبة الاستفتائات، احکام وقت نماز، س ۳۴۶؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، م ۱۴۸۱؛ مکارم، توضیح المسائل، م ۶۷۲؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۲۷؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۱۳۱؛ خویی، استفتائات، ص ۵۶، س ۱۷۰.

۳. در فرض مذکور چنانچه نماز اول را به قصد مافی الذمه و امتثال امر فعلی که متوجه اوست، بخواند، یعنی به نیت وظیفه فعلی که خداوند متعال از او می خواهد، به جا آورد، سپس در فاصله زمانی غروب تا مغرب، نماز دوم را نیز به قصد مافی الذمه و امتثال امر فعلی که متوجه او در زمان جدید است، بدون نیت ادا و قضا بخواند، در رعایت احتیاط کافی است و در این صورت، به خواندن سه نماز به شیوه ای که در متن اشاره شد، نیازی نیست.

بر احتیاط واجب بخواند. اگر کمتر وقت دارد، رعایت احتیاط ترک نشود؛ به این صورت که بنا بر احتیاط، نماز عصر را به قصد مافی الذمه بخواند و بعد، نماز ظهر را قضا کند و بنا بر احتیاط، نماز عصر را هم برای رعایت ترتیب، دوباره قضا کند.^۱ (آیت الله سیستانی).^۲

هرگاه برای شخص حاضر (غیرمسافر) به مقدار پنج رکعت به غروب باقی مانده باشد، نماز ظهر ادا و هرگاه به مقدار چهار رکعت یا کمتر باقی مانده باشد، نمازگزار باید نماز عصر را خوانده و سپس چهار رکعت نماز به قصد مافی الذمه بخواند (آیت الله تبریزی).^۳

نماز عصر

از لحظه ای که کمتر از یک رکعت به غروب یا مغرب (حسب اختلاف فتاوی بیان شده در مسئله قبل) مانده باشد، نماز عصر قضا می شود (مراجع عظام تقلید).^۴

نماز مغرب و نماز عشا

الف. برای شخص مختار

وقت نماز مغرب و عشا برای شخص مختار تا

۱. باید ذکر کرد که در فرض مذکور چنانچه نماز اول را به قصد مافی الذمه و امتثال امر فعلی که متوجه اوست، بدون نیت ادا و قضا بخواند، یعنی به نیت وظیفه فعلی که خداوند متعال از او می خواهد، به جا آورد، سپس در خارج از وقت، نماز دوم را نیز به قصد مافی الذمه و امتثال امر فعلی که متوجه او در زمان جدید است، به نیت قضا بخواند، در رعایت احتیاط کافی است و در این صورت، به خواندن سه نماز به شیوه ای که در متن اشاره شد، نیازی نیست.

۲. استفتای خصوصی کتبی از آیت الله سیستانی.

۳. تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، اوقات الفرائض؛ تبریزی، صراط النجاة، ج ۶، س ۳۵۴.

۴. العروه الوثقی، اوقات یومیه، م ۴؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۷۴۸؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۱۳۱؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۱۳۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۳۷.

- نیمه شب ادامه دارد؛ در نتیجه اگر:
۱. برای شخص حاضر به مقدار پنج رکعت^۱ به نیمه شب باقی مانده باشد، نماز مغرب و عشا ادا است و هرگاه مقدار کمتری باقی مانده باشد، نماز عشا مقدم می شود (مراجع عظام تقلید).^۲
  ۲. شخصی عمداً (از روی معصیت) نماز مغرب و عشا را تا نیمه شب نخوانده است:
    - به احتیاط واجب، بدون نیت ادا و قضا بخواند (حضرت امام و رهبر معظم انقلاب و آیات عظام گلپایگانی، اراکی، بهجت، سیستانی، صافی و نوری).^۳
    - به احتیاط واجب فوراً بدون نیت ادا و قضا بخواند (آیات عظام خویی و تبریزی و وحید).^۴
    - به نیت قضا بخواند (آیات عظام مکارم و

۱. در متن توضیح المسائل آیت الله فاضل مسئله ۷۴۳ به جای پنج رکعت، چهار رکعت ذکر شده است؛ اما در العروة الوثقی، جلد ۱، احکام نماز، فصل فی اوقات الیومیة و نوافلها، قبل از مسئله ۴ با تعلیقه آیت الله فاضل، همان پنج رکعت ذکر شده است. در تماس با دفتر معظم له در قم، حجت الاسلام عطایی فرمود: «متن العروة الوثقی صحیح است و متن توضیح المسائل باید اصلاح شود.»

۲. العروة الوثقی، ج ۱، احکام نماز، فصل فی اوقات الیومیة و نوافلها، قبل از م و ۴م؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۱۳۱؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۱۳۶؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۱۴۶؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۱۶۶؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۴۱۵، ۷۴۹م؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، ص ۶۴۴؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ص ۶۴۴.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، احکام نماز، فصل فی اوقات الیومیة و نوافلها، قبل از م و ۴م؛ تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصلوة، مقدمه، م ۶؛ بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، ص ۶۰۵؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، ص ۶۳۸؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ص ۶۳۸؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۵۰؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ص ۹۸۵؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۴۱۵، ۷۴۰م؛ رهبر معظم انقلاب، استفتانات جدید، وقت نماز عشا.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، احکام نماز، فصل فی اوقات الیومیة و نوافلها، قبل از م و ۴م؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۵۰؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۵۰؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، قبل از م ۵۰؛ وحید، توضیح المسائل، ص ۷۴۶م.

فاضل).^۱

به نیت قضا بخواند؛ هرچند احتیاط مستحب، بدون نیت ادا و قضا بخواند (آیت الله زنجانی).

ب. برای شخص مضطرّ

وقت نماز مغرب و عشا برای شخص مضطر، مثل کسی که خواب مانده یا فراموش کرده یا خانمی که عذر شرعی داشته است:

تا اذان صبح ادامه دارد و فرد مذکور چنانچه بخواند بعد از نیمه شب، نماز مغرب و عشا را بخواند، به نیت ادا بخواند (آیات عظام گلپایگانی، اراکی، خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، صافی، زنجانی، مکارم و نوری).^۲

بنا بر احتیاط واجب، بدون نیت ادا و قضا بخواند (حضرت امام و رهبر معظم انقلاب و آیات عظام فاضل و بهجت).^۳

● اگر مکلف نماز مغرب و عشا را در سفر تا بعد از نیمه شب نخواند، چنانچه در همان شب تا قبل از فجر (اذان صبح) به وطنش بازگردد، آیا باید آن نمازها را شکسته بخواند یا تمام (به قصد قربت مطلق)؟

۱. العروة الوثقی، ج ۱، احکام نماز، فصل فی اوقات الیومیة و نوافلها، قبل از م: توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۷۴۰.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، احکام نماز، فصل فی اوقات الیومیة و نوافلها، قبل از م: خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۱۳۱؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۱۳۶؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۱۴۶؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۱۶۶؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۷۴۰؛ م ۷۳۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۴۶؛ صافی، هدیة العباد، ج ۱، م ۶۳۸؛ هدیة العباد، ج ۱، م ۶۳۸.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، احکام نماز، فصل فی اوقات الیومیة و نوافلها، قبل از م: ۱؛ تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الصلوة، مقدمه ۱، م ۶؛ فاضل، الأحکام الواضحة، احکام نماز، فصل دوم، قبل از م ۵۰۶؛ بهجت، جامع المسائل، ج ۱، ص ۲۴۲ و ۲۴۳، تعلیق؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۷۴۰؛ رهبر معظم انقلاب، استفتائات جدید، وقت نماز عشا.

اگر تا قبل از اذان صبح به وطنش رسید، نماز مغرب را به نیت مافی‌الذمه به جا آورد و نماز عشا را، هم شکسته (به نیت قضا) بخواند و هم کامل (رهبر معظم انقلاب).^۱

زمان نیمه شب

• نیمه شب برای نماز مغرب و عشا به چه طریق محاسبه می‌شود؟

احتیاط واجب این است که شب را از غروب تا اذان صبح حساب کند^۲ (حضرت امام و آیات عظام فاضل، اراکی، بهجت، سیستانی، وحید، صافی و مکارم).^۳

شب را از غروب تا طلوع آفتاب حساب کند (آیات عظام خویی و تبریزی).^۴

شب را از غروب تا اذان صبح حساب کند (رهبر معظم انقلاب و آیات عظام گلپایگانی و زنجانی و نوری).^۵

بنابراین:

تقریباً یازده ساعت و ربع بعد از ظهر شرعی، نیمه شب است (امام و رهبر معظم انقلاب و آیات عظام اراکی، فاضل، مکارم، گلپایگانی و

۱. رهبر معظم انقلاب، احکام سفر، ص ۹۲.

۲. برای مثال، چنانچه غروب آفتاب در شهری ساعت ۱۸ و طلوع فجر ساعت ۴ بامداد باشد، فاصله زمانی غروب آفتاب تا طلوع فجر ۱۰ ساعت است که نصف آن، ۵ ساعت می‌شود. اگر این ۵ ساعت، به زمان غروب آفتاب اضافه شود یا از زمان طلوع فجر کم شود، ساعت ۲۳ (یازده شب) می‌شود. این زمان، بنا بر احتیاط، نصفه شب و آخر وقت اختیاری نماز عشا است.

۳. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۷۳۹م؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱،

۹۸۴م؛ وحید، توضیح المسائل، ۷۴۵م؛ مکارم، توضیح المسائل، ۶۷۹م.

۴. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۷۴۰م؛ خویی و وحید، منهاج، ج ۲، ۵۰۲م.

۵. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۷۳۹م.

صافی).^۱

تقریباً یازده ساعت و بیست دقیقه یا بیشتر بعد از ظهر شرعی، نیمه شب است (آیت الله زنجانی).^۲

دوازده ساعت بعد از ظهر شرعی، نیمه شب است (آیات عظام خویی و تبریزی).^۳

و جوب روزه به سبب قضا شدن نماز عشا

• اگر شخصی به جا آوردن نماز عشا را فراموش کند یا خوابش ببرد تا اینکه وقت آن بگذرد، آیا باید روز بعدش را روزه بگیرد؟^۴

خیر؛ هر چند احتیاط مستحب این است که روز بعدش را روزه بگیرد (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، وحید، سیستانی و فاضل).^۵

خیر، روزه واجب نیست (آیات عظام صافی و نوری).^۶

در صورتی که فرد خواب بماند، بنا بر احتیاط، روز بعد را روزه بگیرد و در صورتی که فراموش کرده،

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۷۳۹، پاورقی؛ أجوبة الاستفتائات، احکام نماز، وقت نماز، س ۳۶۳.

۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۷۳۹، پاورقی.

۳. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۷۳۹، پاورقی.

۴. وَرُوي في مَنْ نَامَ عَنِ الْعِشَاءِ الْآخِرَةِ إِلَى نِصْفِ اللَّيْلِ أَنَّهُ يَقْضَى وَيُضِيحُ صَائِمًا عَقُوبَةً وَإِنَّمَا وَجِبَ ذَلِكَ عَلَيْهِ لِتَوَمُّمِهِ عَنْهَا إِلَى نِصْفِ اللَّيْلِ (وسائل الشيعة، ج ۴، ص ۲۱۴، باب ۲۹، ح ۳؛ کتاب من لايحضره الفقيه، ج ۱، ص ۲۱۹، ح ۶۵۹).

۵. حضرت امام، استفتائات، ج ۱، ص ۳۲۷، س ۷۰؛ خویی، استفتائات، نماز قضا، س ۲۹۴؛ تبریزی، استفتائات، ج ۱، س ۵۹۸ و س ۶۱۷؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۳۶۴؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، فصل الکفارات، م ۷۵۲؛ خویی و تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، فصل الکفارات، م ۱۵۷۱.

۶. صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۲۷۹؛ نوری، استفتائات، ج ۱، س ۱۴۸.

روزه گرفتن وارد نشده است (آیت الله اراکی).^۱
 در صورتی که فرد خواب بماند، بنا بر احتیاط،
 روز بعد را روزه بگیرد و در صورتی که عمداً نماز
 را نخوانده است، این احتیاط وارد نشده است
 (آیت الله گلپایگانی).^۲
 • در صورت وقوع مسئله فوق در ماه رمضان،
 تکلیف چیست؟
 اگر در ماه رمضان باشد، به احتیاط مستحب
 قضای آن روز را بعد از ماه رمضان بگیرد
 (آیت الله گلپایگانی).^۳

۱. اراکی، استفتائات، مبحث روزه، مسائل متفرقه، س ۱.
 ۲. گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۸۷، س ۲۴۹ و ۲۵۰.
 ۳. گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۸۷، س ۲۴۹.

فصل سوم:
صورت‌های وجوب و عدم وجوب نماز قضا

صورت‌های وجوب نماز قضا

در چه صورتی قضای نماز واجب است؟^۱

۱. نخواندن نماز در وقت آن (مراجع عظام تقلید)^۲؛
۲. خواب ماندن در تمام وقت نماز؛
۳. مستی در تمام وقت نماز؛
۴. نخواندن نماز در حال ارتداد؛
۵. بیهوشی، در صورتی که به اختیار خود فرد باشد؛
۶. فاقد الطهورین؛
۷. پیش آمدن عذر برای مکلف بعد از داخل شدن وقت و قبل از خواندن نماز؛
۸. برطرف شدن عذر مکلف پیش از تمام شدن وقت و نخواندن نماز؛
۹. به هم زدن نماز به گونه‌ای که سبب باطل شدن نماز شود؛ به شرطی که نماز به صورت صحیح در وقت خوانده نشده باشد.

صورت‌های واجب نبودن نماز قضا

● بر چه کسانی قضای نماز واجب نیست؟^۳

۱. افراد نابالغ؛
۲. زنان حائض و نفسا؛

۱. توضیح این امور در ادامه می‌آید.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، مبحث نماز قضا، قبل از م ۱؛ تحریر الوسیلة، ج ۱، نماز قضا؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، قبل از م ۷۱۶؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۶۸؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۶۸؛ شبیری، المسائل الشرعية، م ۱۳۷۹؛ شبیری، توضیح المسائل، م ۱۳۷۹؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۷۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۷۸.

۳. توضیح کامل این موضوع‌ها در ادامه می‌آید.

۳. افراد مجنون؛
۴. افرادی که بی اختیار بیهوش بوده‌اند؛
۵. کافران.

صورت‌های اخلال در نماز

• اقسام اخلال در نماز را بیان کنید.

اخلال در نماز چند قسم است:

۱. اخلال عمدی؛
  ۲. اخلال از روی جهل؛
  ۳. اخلال سهوی؛
  ۴. اخلال به سبب اضطرار؛
  ۵. اخلال به سبب اکراه؛
  ۶. اخلال به سبب شک (مراجع عظام تقلید).^۱
- هریک از صورت‌های فوق ممکن است به صورت زیاد شدن چیزی در نماز یا کم شدن چیزی از آن یا اخلال در کیفیت نماز باشد. اخلال چند قسم است:
- الف. اخلال به زیاده:
    ۱. در امور واجب رکنی یا غیررکنی؛
    ۲. در امور مستحب.
  - ب. اخلال به نقیصه:
    ۱. در شروط ارکان و غیرارکان؛
    ۲. در اجزای ارکان و غیرارکان؛
    ۳. در کیفیت نماز؛ مثل جهر و اخفات.
- با توجه به اینکه این قسمت در جزوه نماز به طور کامل بررسی شده است، از ذکر مباحث آن در اینجا صرف نظر می‌کنیم.

۱. العروة الوثقی، ج ۱، احکام خلل در نماز، م ۱.

قضای نمازهای افراد خاص: حائض، نابالغ، کافر، مخالف، مجنون و...

بانوان در حال حیض یا نفاس

حیض و نفاس در تمام وقت

• آیا حائض یا کسی که در حال نفاس است بعد از برطرف شدن عذر، باید نمازهای خود را قضا کنند؟ در صورتی که در تمام وقت عذر داشته باشد، قضای نماز واجب نیست (مراجع عظام تقلید).^۱

حیض و نفاس اختیاری

• اگر خانم به اختیار خود سبب حیض یا نفاس شود، آیا نمازهایی را که در آن حال نخوانده است، باید قضا کند؟

لازم نیست نمازها را قضا کند (حضرت امام و آیات عظام خویی، گلپایگانی، اراکی، فاضل، سیستانی، مکارم، نوری، تبریزی، وحید و صافی).^۲

بنا بر احتیاط واجب، باید قضا کند (آیت الله بهجت).^۳

۱. العروة الوثقی، ج ۱، احکام حائض، الحادی عشر، قبل از م ۳۱ و مبحث نماز قضا، قبل از م ۱؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، قبل از م ۷۱۶؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۶۹؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۶۹؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۷۰؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۹۱۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۷۸؛ بهجت، توضیح المسائل، م ۱۱۱۲.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، مبحث نماز قضا، م ۳؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۹۱۱؛ استفتای خصوصی کتبی از سایت آیات عظام وحید خراسانی و صافی گلپایگانی. همچنین از ظاهر عبارت منابع زیر استفاده می شود: تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز قضا، قبل از م ۷۱۶؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۶۹.

۳. بهجت، توضیح المسائل، م ۱۱۱۳.

افراد نابالغ

مشروعیت نماز افراد نابالغ

- آیا نمازهای افراد نابالغ مشروع است؟
بلی، مشروع است و تمرین دادن طفل بر خواندن نمازهای واجب و نوافل، حتی تمرین دادن بر انجام دادن هر عبادتی، مستحب است (مراجع عظام تقلید)^۱.
نکته: نباید این کار به صورتی باشد که موجب ناراحتی و بیزاری طفل از نماز شود (آیت الله مکارم)^۲.
این کار به گونه‌ای انجام شود که موجب ناراحتی و بیزاری طفل از نماز یا عبادت‌های دیگر نشود (آیت الله سیستانی)^۳.

قضای نماز نابالغ

- در چه صورتی نماز افراد نابالغ قضا ندارد؟
اگر شخص در تمام وقت نماز، نابالغ باشد، نماز قضا بر او واجب نیست (مراجع عظام تقلید)^۴.

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۳۵؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۵؛

تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۵؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۳۵؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۵؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۳۷؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۸۹.

۲. مکارم، توضیح المسائل، م ۱۲۰۴.

۳. سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۳۷.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، مبحث نماز قضا، قبل از م ۱، تحریر الوسیلة، ج ۱، نماز قضا؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۵۱۴؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۵۱۴؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۵۱۴؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۵۱۴؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۱۱؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۶۹؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۶۹؛ بهجت، توضیح المسائل، م ۱۱۱۲.

عادت دادن بچه نابالغ ممیز به خواندن قضای نماز
 • آیا همچنان که عادت دادن بچه ممیز به خواندن نماز، مستحب است، عادت دادن او به قضای نماز هم مستحب است؟
 بلی، مستحب است او را به قضای نماز هم تمرین دهند (مشهور).^۱

استحباب تمرین دادن طفل به قضای نوافل خالی از اشکال نیست (آیت الله مکارم).^۲

بلوغ در بین وقت

• اگر نابالغ در بین وقت بالغ شود، آیا نماز اول وقت او از نماز واجب کفایت می کند؟
 بلی، کفایت می کند (مشهور).^۳
 بنا بر احتیاط واجب، آن را اعاده کند (آیت الله مکارم).^۴

بلوغ در بین نماز

• اگر نابالغ در بین نماز بالغ شود، آیا نماز او صحیح است؟
 بلی، صحیح است (مراجع عظام تقلید).^۵

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۲۵؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۵؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۵؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۳۵؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۵؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۳۷؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۸۹.
 ۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۳۵.
 ۳. العروة الوثقی، ج ۱، اوقات نماز، م ۱۷؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۵؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۵؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۳۵؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۵؛ فتاوی آیات عظام بهجت و صافی و زنجانی در این مسئله مشخص نیست.
 ۴. العروة الوثقی، ج ۱، اوقات نماز، م ۱۷.
 ۵. العروة الوثقی، ج ۱، اوقات نماز، م ۱۷؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۵؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۵؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۳۵؛ سیستانی، منهاج

اشتباه در محاسبه سن بلوغ

• آیا قضای نماز و روزه‌ای که به سبب اشتباه در محاسبه سن بلوغ ترک شده است، لازم است؟ واجب است مکلف همه نمازها و روزه‌هایی را قضا کند که یقین دارد پس از رسیدن به سن بلوغ و تکلیف شرعی فوت شده است (حضرت امام، رهبر معظم انقلاب و آیت‌الله خویی).^۱ باید نمازها و روزه‌ها را قضا کند و در صورت کوتاهی در یادگیری، کفاره روزه‌ها نیز واجب است (آیت‌الله بهجت).^۲

حکم غیرشیعیان

ترک نماز پیش از شیعه شدن

• اگر کسی پیش از شیعه شدن نمازهایش را نخوانده باشد، آیا قضای آن پس از شیعه شدن لازم است؟ بلی، نمازهایی را که فرد نخوانده است، واجب است قضا کند (مراجع عظام تقلید).^۳

۱. الصالحین، ج ۱، م ۷۳۵.

۲. امام خمینی، استفتانات، ج ۱، نماز قضا، س ۱۷۲؛ خویی، استفتانات، نماز قضا، س ۲۹۵؛ أجوبة الاستفتانات، س ۵۲۷. تذکر: ظاهراً همه مراجع در این حکم اتفاق نظر دارند و این مسئله از مصادیق جهل به وجوب نماز یا روزه است (عروة الوثقی، فصل صلوة القضا، قبل از م ۱ و فصل فی احکام قضاء الصوم، قبل از م ۱).

۳. بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۲۳۴۰.

۴. العروة الوثقی، مبحث نماز قضا، م ۵، تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۸؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۸؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۱۸؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۸؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۰؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۰؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۸۹۸.

نخواندن نماز به سبب اختلاف مسائل فقهی بین

شیعه و سنی

• خانمی از اهل سنت شیعه شده است. با توجه به اینکه بلوغ زن نزد عامه دیدن عادت زنانه است نه تمام شدن نُه سال قمری، این خانم نماز و روزه‌های خود را در فاصله نُه سالگی تا زمان دیدن عادت به جا نیاورده است. آیا باید آن‌ها را قضا کند؟

بلی، نماز و روزه‌های فوت شده در این مدت را باید قضا کند (آیت‌الله فاضل).^۱
به مقدار توان، به گونه‌ای که موجب زحمت و دردسر برای او نشود، قضا کند (آیت‌الله مکارم).^۲

خواندن نماز مطابق مذهب غیر شیعه

• پیروان مذاهب اسلامی دیگر در صورتی که نماز خود را مطابق با مذهبشان انجام داده‌اند، اگر به مذهب شیعه دوازده امامی بگردند، آیا نمازهایشان را باید قضا کنند؟
لازم نیست قضای آن‌ها را به جا آورد (مراجع عظام تقلید).^۳

۱. فاضل، جامع المسائل، ج ۲، س ۱۲۱.

۲. استفتای خصوصی کتبی.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۵؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۸؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۸؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۱۸؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۸؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۱۲؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۰؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۰؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۸۹۸.

خواندن نماز مطابق مذهب شیعه

• پیروان مذاهب اسلامی دیگر، در صورتی که نمازشان را مطابق با مذهب شیعه انجام داده‌اند، پس از شیعه شدن، آیا نمازهایشان را باید قضا کنند؟

لازم نیست قضای آن‌ها را به‌جا آورد (آیت‌الله مکارم).^۱

اگر با قصد قربت خوانده است، قضا واجب نیست (آیات عظام سیستانی و بهجت).^۲

اگر انجام دادن نماز مطابق مذهب ما نزد آنان جایز باشد، قضا واجب نیست (آیت‌الله فاضل).^۳

بنا بر احتیاط واجب، قضای آن‌ها را به‌جا آورد (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی،

اراکي، خویی و نوری).^۴

قضای نمازهای شیعه‌ای که سنی شده و دوباره

شیعه شده است

• شخص شیعه‌ای که سنی شده و سپس شیعه شده است، آیا نمازهایی را که قبل از بازگشت به

مذهب شیعه خوانده است، باید قضا کند؟

بنا بر احتیاط واجب قضا کند (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل، وحید و

مکارم).^۵

قضا واجب نیست؛ هرچند مطابق با احتیاط،

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۵.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۵؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۱۲؛

بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۸۹۸.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۵.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۵.

۵. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۵؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۱۸.

مستحب است (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی و نوری).^۱

شیعه شدن در بین وقت

اگر شخصی سنی هنگامی شیعه شود که وقت نماز باقی است، آیا نمازی را که پیش از شیعه شدن خوانده است، باید دوباره بخواند؟ بلی، باید دوباره بخواند و در صورت ترک، قضا واجب است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل، مکارم و صافی).^۲ بنا بر احتیاط واجب قضا کند (آیت الله بهجت).^۳

بنا بر احتیاط مستحب قضا کند (آیات عظام خویی، وحید، سیستانی و تبریزی).^۴ قضا واجب نیست (آیت الله نوری).^۵

افراد کافر و مرتد

• آیا کافر پس از مسلمان شدن باید نمازهای دوران کفرش را قضا کند؟

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۵؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۸؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۱۸؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۸؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۸. متن نقل شده از آیت الله تبریزی از منهاج الصالحین ایشان (ج ۱، م ۷۱۸) است؛ ولی در استفتائات (ج ۱، ص ۱۲۸، س ۶۱۲) چنین نوشته است: «باید قضا کند.» در این باره متن منهاج الصالحین مقدم است.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۵؛ تحریر الوسیلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۰؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۰.

۳. بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۸۹۸.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۵؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۸؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۸؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۱۸؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۸.

۵. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۵.

قضای نمازهای کافر اصلی واجب نیست
(مراجع عظام تقلید).^۱

آیا انسان مرتد نمازهای دوران ارتدادش را
باید قضا کند؟

بلی، فرد مرتد چه ملی و چه فطری، باید
نمازهای دوران ارتداد را قضا کند (مراجع عظام
تقلید).^۲

افراد بیهوش

الف. بیهوشی اختیاری

• حکم قضای نماز خوانده نشده در حال بیهوشی
اختیاری چیست؟

قضا دارد (آیت الله وحید).^۳

بنا بر احتیاط واجب قضا دارد (مشهور).^۴

بنا بر احتیاط مستحب قضا دارد (آیت الله

اراکی).^۵

۱. العروة الوثقی، ج ۱، مبحث نماز قضا، قبل از م ۱؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، قبل از م ۷۱۶؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۶۹؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۶۹؛ بهجت، توضیح المسائل، م ۱۱۱۲؛ أجوبة الاستفتاءات، س ۵۳۵.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، مبحث نماز قضا، م ۴؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، قبل از م ۷۱۶؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۱۱؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۶۹؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۶۹.

۳. وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، قبل از م ۷۱۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۷۸.
۴. العروة الوثقی، ج ۱، مبحث نماز قضا، م ۳؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۱۱؛ بهجت، توضیح المسائل، م ۱۱۱۳؛ شبیری، توضیح المسائل، م ۱۳۷۹؛ شبیری، المسائل الشرعية، م ۱۳۷۹؛ استفتای خصوصی کتبی از آیت الله صافی.

۵. العروة الوثقی، ج ۱، مبحث نماز قضا، م ۳.

ب. بیهوشی غیراختیاری

- حکم قضای نماز خوانده نشده در حال بیهوشی غیراختیاری چیست؟ (بیهوشی به دست خود فرد نبوده است.)
- اگر بیهوشی غیراختیاری بوده است، قضا ندارد (مراجع عظام تقلید).^۱

افراد مجنون

- حکم نماز قضا شده در حال جنون چیست؟ نمازهای شخصی که در تمام وقت نماز مجنون بوده است، قضا ندارد (مراجع عظام تقلید).^۲
- در مسئله فوق، بین جنون ادواری و جنون همیشگی تفاوتی وجود دارد؟ خیر، تفاوتی ندارد (مراجع عظام تقلید).^۳

۱. العروة الوثقی، ج ۱، مبحث نماز قضا، قبل از م ۱؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، قبل از م ۷۱۶؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۱۱؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۶۹؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۶۹؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۷۰؛ بهجت، توضیح المسائل، م ۱۱۱۲؛ شبیری، توضیح المسائل، م ۱۳۷۹؛ أجوبة الاستفتائات، س ۵۳۲.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، مبحث نماز قضا، قبل از م ۱؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۲۰۳، قبل از م ۷۱۶؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، قبل از م ۷۱۶؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۱۱؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۶۹؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۶۹؛ بهجت، توضیح المسائل، م ۱۱۱۲؛ أجوبة الاستفتائات، س ۵۳۹.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، مبحث نماز قضا، قبل از م ۱؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، قبل از م ۷۱۶؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۱۱؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۶۹؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۶۹؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۱۱؛ بهجت، توضیح المسائل، م ۱۱۱۲.

افراد مست

• اگر کسی در تمام وقتِ نماز مست باشد، آیا باید نمازهای خود را قضا کند؟
 بلی، باید قضا کند و تفاوتی ندارد که مستی از روی جهل باشد یا از روی علم. نیز فرق نمی‌کند که مستی به اختیار خود شخص باشد یا به سبب اضطرار و ضرورت (مراجع عظام تقلید).^۱

خواب ماندن در وقت نماز

• اگر کسی در تمام وقتِ نماز خواب باشد، آیا باید نمازهای خود را قضا کند؟
 بلی، باید قضا کند (مراجع عظام تقلید).^۲

فاقد الطهورین

وظیفه شخصی که در تمام وقت نماز به آب یا خاک برای تیمم دسترسی ندارد، چیست؟
 در زمان دسترسی به آب یا خاک:
 باید نماز را قضا کند (مشهور).^۳

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۶؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۹؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۹؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۱۹؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۹؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۱۱؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۷۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۷۸؛ شبیری، توضیح المسائل، ص ۲۹۱، م ۱۳۷۹؛ شبیری، المسائل الشرعية، ص ۳۰۵، م ۱۳۷۹.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، مبحث نماز قضا، قبل از م ۱؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، قبل از م ۷۱۶؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۷۱۶؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۱۱؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۶۸؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۶۸؛ شبیری، المسائل الشرعية، م ۱۳۷۹؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۷۰.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، مبحث تیمم، فصل فی بیان ما یصح التیمم به و نماز قضا، م ۷؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۳۶۲؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۳۶۲؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۳۶۲؛ سیستانی، منهاج الصالحین،

بنا بر احتیاط واجب نماز را قضا کند (حضرت امام و آیت الله نوری).^۱

اگر بعد از وقت کافی برای انجام نماز، با اختیار خود سبب از بین رفتن تمکن شده باشد، بنا بر فتوا، و در غیر این صورت بنا بر احتیاط واجب باید نماز را قضا کند (آیت الله بهجت).^۲

در داخل وقت

بنا بر احتیاط مستحب، نماز را بخواند (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، بهجت، سیستانی، وحید، نوری و زنجانی).^۳

بنا بر احتیاط واجب نماز را بخواند (آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل، مکارم و صافی).^۴

۱. ج ۱، م ۳۶۲؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۷۴؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۷۴؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۶۸۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۶۹۳. مرحوم آیت الله فاضل در حاشیه بر عروه، مبحث تیمم، به خلاف رساله فارسی و در حاشیه بر عروه، مبحث نماز قضا، وجوب قضا را بنا بر احتیاط می داند.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، مبحث تیمم، فصل فی بیان ما یصح التیمم به و نماز قضا، م ۷؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، مبحث تیمم، القول فی ما یتیمم به، م ۷ و نماز قضا، م ۳؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۶۸۶. حضرت امام در حاشیه بر عروه، مبحث نماز قضا، به خلاف تحریر الوسيلة و رساله فارسی و حاشیه بر عروه، مبحث تیمم، وجوب قضا را بنا بر فتوا می داند و نظر ایشان در تحریر الوسيلة مقدم است.

۳. بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۰۰.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، مبحث تیمم، فصل فی بیان ما یصح التیمم به و نماز قضا، م ۷؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، مبحث تیمم، القول فی ما یتیمم به، م ۷ و نماز قضا، م ۳؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۳۶۲؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۳۶۲؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۳۶۲؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۳۶۲؛ بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۰۰؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۶۸۶. وحید، توضیح المسائل، م ۶۹۳.

۵. العروة الوثقی، ج ۱، مبحث تیمم، فصل فی بیان ما یصح التیمم به و نماز قضا، م ۷؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۷۴؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۷۴؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۶۸۶. مرحوم آیت الله فاضل در حاشیه بر عروه، مبحث تیمم، به خلاف رساله فارسی و حاشیه بر عروه، مبحث نماز قضا، به سقوط نماز قائل شده است. همچنین مرحوم آیت الله اراکی در حاشیه بر عروه، مبحث نماز قضا، به خلاف رساله فارسی و حاشیه بر عروه، مبحث تیمم، به

پیداشدن عذر برای مکلف پس از داخل شدن

وقت و پیش از خواندن نماز

• هرگاه مکلف پس از فرارسیدن وقت و پیش از خواندن نماز، دچار عذری شود که نمی‌تواند نماز بخواند، آیا قضای آن را باید بخواند؟ در پاسخ باید گفت که این مسئله دو صورت دارد:

۱. نمازگزار مجنون شده یا بی‌اختیار بیهوش شده باشد:

اگر در اول وقت، نماز فرد مختار را با توجه به همه شرایط، مثل بودن در سفر یا حضری یا تحصیل طهارت (وضو یا تیمم) می‌توانسته بخواند، اما آن را به‌جا نیاورده است، باید نماز را قضا کند. اگر می‌توانسته است نماز را با طهارت بخواند (آیت‌الله مکارم: نماز را بخواند)، هرچند توان فراهم کردن شروط نماز را نداشته و آن را به‌جا نیاورده است، بنا بر احتیاط، نماز را قضا کند (آیات عظام فاضل و مکارم و نوری).^۱

اگر در اول وقت می‌توانسته است حداقل واجبات نماز (نماز شخص مختار) را با رعایت شروطی که ندارد ولی مکلف به آنهاست بخواند، اما نخوانده است، باید قضا کند (حضرت امام).^۲

اگر در اول وقت می‌توانسته است نماز را بخواند اما نخوانده است، باید قضا کند؛ به شرط اینکه

سقوط نماز قائل شده است.

۱. العروة الوثقی، فصل فی صلوۃ القضاء، م ۱ و فصل فی احکام الاوقات، م ۱۴؛ فاضل، الاحکام الواضحة، م ۷۶۶.

۲. تحریر الوسیلة، ج ۱، احکام حائض، قبل از م ۱۲ و نماز قضا، م ۲.

قبل از وقت برای فراهم ساختن شروط نماز قادر باشد (آیات عظام خوئی و وحید).^۱

اگر به اندازه خواندن نماز مضطر وقت داشته است، اما آن را به جا نیاورده است، باید نماز را قضا کند (آیات عظام گلپایگانی و صافی).^۲

اگر در اول وقت می توانسته است نماز را بخواند، به شرطی که بعد از وقت، برای فراهم کردن شروط قادر باشد یا هنگام فرا رسیدن وقت، شروط برایش فراهم باشد یا اینکه می توانسته است نماز را با طهارت، مائیه (وضو و غسل) یا ترابیه (تیمم) بخواند، در حالی که احتمال پدید آمدن عذر را نیز می داده، باین حال نماز را نخوانده است، باید قضا کند. (آیت الله تبریزی).^۳

اگر از اول وقت، به اندازه خواندن یک نماز وقت داشته باشد که در آن تنها به انجام واجبات و رعایت مقدمات لازم، مانند تهیه لباس پاک و مباح و وضو گرفتن یا غسل کردن اکتفا شده است، اما نماز نخوانده است، قضای آن نماز بر او واجب است. بنابراین، کسی که مقدمات نماز مانند وضو، پاک بودن بدن یا لباس، یافتن جهت قبله، تهیه مهر یا آنچه سجده بر آن صحیح است و... را قبل از وقت انجام داده است و از اول وقت، بنا به وظیفه اش، به اندازه خواندن یک نماز وقت داشته است و سپس

۱. خوئی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۷؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۱۷.

۲. صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۳؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۳. آیات عظام گلپایگانی و صافی در مسئله ۶۵۰ احتیاط واجب دارند.

۳. تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۷.

یکی از عذرهای مانع از تکلیف بر او پیش بیاید، قضای آن نماز بر او واجب است. اگر وقت فرا رسیده باشد و مکلف می‌توانسته یک نماز با وضو یا غسل بخواند و نخوانده است، ولی برای فراهم ساختن سایر شروط، مثل یافتن ساتر مباح یا تعیین جهت قبله یا پاک بودن بدن یا لباس نمازگزار، وقت کافی نبوده است، بنا بر احتیاط واجب، باید آن نماز را قضا کند. همچنین اگر وقت در حالی فرا رسیده باشد که مکلف برای غسل یا وضو وقت کافی نداشته، اما می‌توانسته است یک نماز با تیمم بخواند و نخوانده است، چه برای تحصیل سایر شروط وقت کافی بوده و چه وقت کافی نبوده است، بنا بر احتیاط واجب باید آن نماز را قضا کند.

چنانچه از جهت دیگر غیر از تنگی وقت، تکلیف نمازگزار تیمم باشد، مثل اینکه آب برایش ضرر داشته باشد و می‌توانسته است نماز را قبل از حادث شدن عذرهای مانع از تکلیف با تیمم بخواند و درعین حال نخوانده است، در صورتی که برای فراهم کردن سایر شروط وقت داشته است، باید قضای نماز را بخواند و اگر وقت نداشته است، بنا بر احتیاط واجب قضای آن نماز را بخواند (آیت‌الله سیستانی)^۱. اگر در اول وقت می‌توانسته است نماز شخص مختار را با همه شروط، مثل سفر و حضر یا وضو

۱. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۷؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۹۱۴م.

و تیمم بخواند یا می‌توانسته است نماز شخص مضطر را با علم به پیداشدن عذر بخواند، اما آن را به‌جا نیاورده است، باید قضا کند (آیت‌الله بهجت).^۱

۲. نمازگزار به حیض یا نفاس مبتلا شده باشد:

حکم این صورت مانند صورت قبلی است (حضرت امام و آیات عظام تبریزی، فاضل، سیستانی، مکارم، نوری و بهجت).^۲

هرگاه زن در اول وقت برای خواندن نماز باطهارت، زمان کافی داشته باشد، ولی آن را به‌جا نیاورد، باید قضا کند (آیت‌الله خویی).^۳

هرگاه زن در اول وقت برای خواندن نماز باطهارت، زمان کافی داشته باشد ولی آن را به‌جا نیاورد، باید قضا کند. همچنین اگر برای خواندن نماز باتیمم زمان کافی داشته باشد ولی آن را نخواند، بنا بر احتیاط، آن را قضا کند (آیت‌الله وحید).^۴

اگر می‌توانسته است نماز فرد مختار را همراه با شروط آن، مثل بودن در سفر یا حضر و با طهارت (وضو یا تیمم) بخواند، اما آن را نخواند، باید نماز را قضا کند (آیات عظام گلپایگانی و صافی).^۵

۱. بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م. ۸۹۹.

۲. وسیلة النجاة، فصل فی صلوة القضاء، م ۱ و فصل فی احکام الحائض، م ۳۱؛
تحریر الوسيلة، ج ۱، احکام حائض، قبل از م ۱۲ و نماز قضا، م ۲؛ فاضل،
الاحکام الواضحة، م ۷۶۶؛ مکارم، توضیح المسائل، م ۴۵۲؛ سیستانی، منهاج
الصالحین، ج ۱، م ۷۱۷؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۵۳۹ و ۱۹۱۴؛
تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۷؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۸۹۹.

۳. خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۷.

۴. وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۱۷.

۵. صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۷۲ و ۶۵۰؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۶۵۰ و ۹۷۲.

برطرف شدن عذر مکلف قبل از سپری شدن وقت و نخواندن نماز

• هرگاه قبل از سپری شدن وقت، عذر مکلف برطرف شود اما نماز خوانده نشود، آیا باید چنین نمازهایی قضا شود؟ پاسخ این مسئله دو صورت دارد:

۱. کودک بالغ شود یا مجنون عاقل شود یا بیهوش به هوش آید، اما نماز را نخواند: اگر مکلف به اندازه خواندن نماز، هرچند یک رکعت با تیمم، وقت داشته است ولی نماز را به جا نیاورده است، باید نماز را قضا کند؛ ولی وجوب قضا در جایی که به سبب تنگی وقت، وظیفه فرد تیمم بوده است^۱ یا برای تحصیل سایر شروط، مثل یافتن ساتر مباح یا تعیین جهت قبله یا پاک بودن بدن یا لباس نمازگزار، وقت کافی نبوده است، بنا بر احتیاط لازم، می باشد (آیت الله سیستانی).^۲

اگر مکلف به اندازه خواندن نماز، هرچند یک رکعت با تیمم، وقت داشته است ولی آن را نخوانده است، باید نماز را قضا کند (حضرت امام و آیت الله فاضل).^۳

اگر مکلف به اندازه خواندن نماز، هرچند یک

۱. اما اگر به دلیل دیگری وظیفه فرد تیمم باشد، مثل اینکه آب برای او ضرر دارد، چنانچه برای تیمم و تحصیل سایر شروط (در صورت فراهم نبودن آنها) و خواندن نماز، هرچند به اندازه یک رکعت وقت باقی بوده است، وجوب قضا بنا بر فتواست.

۲. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۶؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۹۹۵ و ۹۹۱۵.

۳. تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۲؛ وسیلة النجاة، فصل فی صلوة القضاء، م ۱ و فصل فی احکام الاوقات، م ۱۷ و ۱۵؛ فاضل، الاحکام الواضحة، م ۵۱۷.

رکعت، وقت داشته است ولی آن را نخوانده است، باید نماز را قضا کند (آیات عظام نوری و مکارم).^۱

اگر مکلف به اندازه خواندن نماز، هرچند یک رکعت با شروط، وقت داشته است اما آن را به جا نیاورده است، باید نماز را قضا کند (آیات عظام خویی و تبریزی و وحید).^۲

اگر مکلف به اندازه خواندن یک رکعت نماز وقت داشته است ولی آن را به جا نیاورده است، بنا بر احتیاط، نماز را قضا کند (آیات عظام گلپایگانی و صافی).^۳

هرگاه مکلف به اندازه خواندن یک رکعت، هرچند به صورت نماز مضطر، وقت داشته است ولی آن را به جا نیاورده است، باید نماز را قضا کند (آیت الله بهجت).^۴

۲. زن از حیض یا نفاس پاک شود، ولی نماز را نخواند:

هرگاه زن به اندازه غسل و خواندن نماز، هرچند یک رکعت آن، وقت داشته باشد و نماز نخواند، باید قضای آن را به جا آورد؛ اما وجوب قضا در جایی که به سبب تنگی وقت، وظیفه فرد تیمم است^۵ یا در جایی که برای تحصیل

۱. وسیلة النجاة، فصل فی صلوة القضاء، ۱م و فصل فی احکام الاوقات، ۱۵م.
 ۲. خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۱۶م؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۷۱۶م.
 تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۱۶م.
 ۳. صافی، هداية العباد، ج ۱، ۹۷۱ و ۹۷۳؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۹۷۱ و ۹۷۳م.

۴. بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، ۸۹۹م.
 ۵. اما اگر به دلیل دیگری، وظیفه فرد تیمم باشد، مثل اینکه آب برای او ضرر دارد، چنانچه برای تیمم و تحصیل سایر شروط (در صورت فراهم نبودن آنها) و خواندن نماز، هرچند به اندازه یک رکعت وقت باقی بوده است، وجوب قضا

سایر شروط، مثل یافتن ساتر مباح یا تعیین جهت قبله یا پاک بودن بدن یا لباس نمازگزار، وقت کافی نبوده است، بنا بر احتیاط لازم، می باشد (آیت الله سیستانی).^۱

اگر زن به اندازه خواندن نماز، هرچند یک رکعت با احراز شروط، وقت داشته باشد اما آن را به جا نیاورد، باید نماز را قضا کند (حضرت امام).^۲

هرگاه زن به اندازه خواندن نماز، هرچند یک رکعت با طهارت مائیه، وقت داشته باشد و این کار را انجام ندهد، باید قضای آن را به جا آورد. همچنین است اگر به سبب عذری غیر از تنگی وقت، مثل مرض، وظیفه او تیمم باشد و برای خواندن نماز، هرچند یک رکعت با تیمم، زمان داشته باشد (آیات عظام خویی و تبریزی و وحید).^۳

اگر زن به اندازه خواندن نماز، هرچند یک رکعت، وقت داشته باشد ولی آن را به جا نیاورد، باید نماز را قضا کند (آیت الله مکارم).^۴

اگر زن قدرت داشته باشد نماز فرد مختار را با توجه به شروط آن، مثل بودن در سفر یا حضرو تحصیل طهارت (وضو یا تیمم) بخواند، ولی آن را به جا نیاورد، باید نماز را قضا کند (آیات عظام

بنا بر فتواست.

۱. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۶؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۵۳۹ و ۵۴۱ و ۱۹۱۴.

۲. تحریر الوسیلة، ج ۱، احکام حائض، قبل از م ۱۲ و نماز قضا، م ۲.

۳. خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۶؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۱۶؛

تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۶.

۴. مکارم، توضیح المسائل، م ۴۵۳.

گلپایگانی و صافی).^۱
هرگاه زن به اندازه خواندن یک رکعت،
هرچند به صورت نماز مضطر، وقت داشته
باشد اما آن را به جا نیاورد، باید نماز را قضا کند
(آیت الله بهجت).^۲

---

۱. صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۱ و ۹۷۲ و ۹۷۳؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۱ و ۹۷۲ و ۹۷۳.
۲. بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۸۹۹.

فصل چهارم:
قضای نمازهای واجب غیر یومیه

نمازهای واجب غیر یومیه

• نمازهای واجب غیر یومیه کدام است؟

۱. نماز آیات؛
۲. نمازی که به واسطه نذر و عهد و قسم واجب شده است؛
۳. نماز عید فطر و عید قربان در زمان حضور؛
۴. نماز طواف؛
۵. نماز والدین بر پسر بزرگ‌تر.

۵۹

نمازهای واجب غیر یومیه‌ای که قضا ندارد

- آیا استثنایی که در نمازهای یومیه قضا ندارد، در دیگر نمازهای واجب نیز صادق است؟ بلی، صادق است؛ برای مثال، قضای نمازهای غیر یومیه‌ای که زن در حال حیض یا نفاس نخوانده و عذرش در تمام وقت باقی بوده است، لازم نیست (آیت‌الله سیستانی).^۱
  - آیا صورت‌هایی که در نمازهای یومیه قضا ندارد، در دیگر نمازهای واجب نیز صادق است؟ برای مثال، آیا به‌جا آوردن قضای نمازهای غیر یومیه‌ای که زن در حال حیض یا نفاس نخوانده و عذرش در تمام وقت باقی بوده است، لازم است؟
- نمازهای واجب دیگر نیز در حال عادت واجب نیست و قضا ندارد (آیت‌الله مکارم).^۲

۱. سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۱۳.

۲. استفتای خصوصی کتبی.

قضای نماز آیات

ترک عمدی یا سهوی نماز آیات

• اگر مکلف از وقوع سبب وجوب نماز آیات آگاه شود، ولی نماز آیات را عمدیاً یا از روی فراموشی نخواند، آیا قضای آن واجب است؟
در نماز آیات خورشیدگرفتگی (کسوف) و ماهگرفتگی (خسوف)، باید نماز را قضا کرد (مراجع عظام تقلید)؛^۱ اما درباره زلزله و رعدوبرق و مانند آن، تا آخر عمر واجب است به نیت ادا بخواند (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل، بهجت، صافی، وحید و نوری).^۲
بنا بر احتیاط واجب، بدون نیت ادا و قضا بخواند (آیات عظام خویی و تبریزی و زنجانی).^۳
بنا بر احتیاط مستحب، نماز آیات را بخواند (آیت الله مکارم).^۴

اگر خواندن نماز را به تأخیر بیندازد تا زمان متصل به آیه بگذرد، خواندن نماز آیات بر او واجب نیست؛ ولی احتیاط مستحب این است که بعداً بدون نیت ادا و قضا، آن را بخواند (آیت الله سیستانی).^۵

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز آیات، ۹م؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز آیات، ۷م؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۰۳م؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۰۳م؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۷۰۳م؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۰۳م؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۴۹۶م؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۹۱۳م.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز آیات، ۹م؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز آیات، ۷ و ۳م؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۷۰۴م؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، ۸۶۴م؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۸۶۴م؛ شبیری، المسائل الشرعية، ۱۵۰۶م.

۳. خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۰۴م؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۰۴م؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۴۹۸م.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، نماز آیات، ۹م؛ مکارم، توضیح المسائل، ۱۳۹۲م.

۵. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۰۴م؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱،

باطل بودن نماز آیات

- اگر نماز آیات به صورت فاسد خوانده شود، آیا خواندن قضای آن لازم است؟
بلی، به نحوی که در مسئله قبل بیان شد، انجام دوباره آن لازم است (مشهور).^۱
در کسوف و خسوف، انجام دوباره نماز لازم است و در غیر کسوف و خسوف، پس از سپری شدن زمان متصل به آیه، انجام دوباره آن لازم نیست (آیات عظام سیستانی و مکارم).^۲

۶۱

علم به اسباب وجوب نماز آیات بعد از برطرف

شدن سبب

- اگر انسان بعد از بازشدن گرفتگی آفتاب یا ماه، بفهمد مقداری از آن گرفته بوده است، آیا قضای نماز آیات بر او واجب است؟
اگر بعد از بازشدن آفتاب یا ماه بفهمد مقداری از آن گرفته بوده است، قضا بر او واجب نیست (مراجع عظام تقلید).^۳
- اگر انسان بعد از بازشدن آفتاب یا ماه بفهمد تمام خورشید یا ماه گرفته بوده است، آیا قضای

م ۱۹۱۳.

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز آیات، م ۱۰؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۰۳؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۰۳؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۰۳؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۵۰۲.
۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز آیات، م ۱۰؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۰۳؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۱۷۶.
۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز آیات، م ۹ یا ۷؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز آیات، م ۷؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۰۳؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۰۳؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۰۳؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۰۳؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۸۶۸؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۸۶۸؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۴۹۹.

نماز آیات بر او واجب است؟
بلی، اگر بعد از باز شدن آفتاب یا ماه بفهمد
تمام ماه یا خورشید گرفته بوده است، باید
قضای نماز آیات را بخواند (مراجع عظام
تقلید).^۱

• اگر در غیر خسوف و کسوف، انسان پس از
سپری شدن زمان متصل به آیه متوجه شود
یکی از اسباب نماز آیات مثل زلزله اتفاق افتاده
است، آیا باید نماز آیات قضا شود؟
قضا واجب نیست؛ هر چند احتیاط مستحب
است (حضرت امام و آیات عظام سیستانی و
مکارم).^۲

بنا بر احتیاط واجب قضا شود (آیات عظام
خویی و تبریزی و وحید).^۳
بنا بر احتیاط واجب، فوراً قضا شود (آیات
عظام اراکی و فاضل و نوری).^۴
قضای نماز واجب است (آیات عظام گلپایگانی
و بهجت و صافی).^۵

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز آیات، م ۹؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز آیات، م ۷؛ خویی،
منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۰۳؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۰۳؛ وحید،
منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۰۳؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۰۳؛
صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۸۶۸؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۸۶۸؛
توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۴۹۹.
۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز آیات، م ۹؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۰۳؛
سیستانی، مسائل المنتخبة، م ۴۶۳.
۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز آیات، م ۹؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۰۴؛ تبریزی،
منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۰۴؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۰۴.
۴. العروة الوثقی، ج ۱، نماز آیات، م ۹؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۸۶۸؛ گلپایگانی،
هدایة العباد، ج ۱، م ۸۶۸.
۵. صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۸۶۸؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۸۶۸؛ بهجت،
استفتائات، ج ۲، س ۲۴۳۷.

عذر شرعی بانوان در زمان وجوب نماز آیات

• اگر در زمان وجوب نماز آیات، خانمی عذر شرعی داشته باشد، آیا بعد از برطرف شدن عذر، قضای نماز آیات بر او واجب است؟
خیر، به جا آوردن نماز آیات واجب نیست (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، اراکی، خویی، تبریزی، سیستانی، مکارم، صافی و نوری).^۱

در غیر خسوف و کسوف، قضای نماز آیات را به جا آورد (آیت الله بهجت).^۲

بنا بر احتیاط واجب، در کسوفین قضا کند و در زلزله و سایر آیات هم بنا بر احتیاط واجب نماز آیات را به جا آورد (آیت الله فاضل).^۳

بنا بر احتیاط واجب، در غیر خسوف و کسوف بدون نیت ادا و قضا نماز آیات را به جا آورد (آیت الله وحید).^۴

بنا بر احتیاط واجب اگر کسوف یا خسوف کلی بوده یا هنگام کسوف یا خسوف خبردار شده است، باید قضا کند. همچنین در زلزله و رعد و برق و مانند این‌ها هم بنا بر احتیاط واجب، نماز آیات را بخواند (آیت الله زنجانی).^۵

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز آیات، م ۲۰؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز آیات، م ۶؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز آیات، مبحث اول؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز آیات، مبحث اول؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۲، نماز آیات، مبحث اول؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۸۶۷؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۸۶۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۵۰۶.
۲. بهجت، وسیلة النجاة، م ۸۰۱.
۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز آیات، م ۲۰؛ فاضل، توضیح المسائل، م ۸۷۶.
۴. وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، نماز آیات، مبحث اول.
۵. شبیری، المسائل الشرعية، م ۱۵۱۴؛ شبیری، توضیح المسائل، م ۱۵۱۵.

تعداد نماز آیات قضا

• کسی که نمی‌داند چند نماز قضای آیات بر عهده دارد، چه تعداد باید نماز آیات بخواند؟ اگر در اصل واجب بودن نماز قضا شک دارد، چیزی بر او واجب نیست و اگر یقین دارد که چند قضای نماز آیات بر او واجب شده است، آن مقدار را که یقین دارد، به جا آورد (مراجع عظام تقلید).^۱

فراموشی در تعداد نماز آیات قضا بعد از علم

به اصل آن

• اگر کسی شماره نمازهای آیات قضا را می‌دانسته، ولی تعداد آن را فراموش کرده است، وظیفه‌اش چیست؟

مقدار کمتر را بخواند، کافی است؛ ولی احتیاط مستحب این است که به قدری بخواند که یقین کند تمام آن‌ها را خوانده است (حضرت امام و آیات عظام اراکی، خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، نوری و زنجانی).^۲

بنا بر احتیاط واجب (آیت‌الله مکارم: اگر به سبب سهل‌انگاری فراموش کرده است)، به قدری بخواند که یقین کند تمام آن‌ها را

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۳۰؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۸؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۸؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۸؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۸؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۳۳۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۷۴؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۸۲؛ أجوبة الاستفتائات، س ۵۳۸.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۲۶؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۰؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۸۳؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۹۱؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۸۴.

خوانده است (آیات عظام گلپایگانی و فاضل و مکارم).^۱

اگر برای او مشکل نیست، آن قدر نماز بخواند تا علم پیدا کند نمازهای آیات قضا شده را انجام داده است یا اینکه نمازهای آیات قضای بیشتری خوانده است و اگر تحصیل علم ممکن نیست، به مقداری نماز بخواند که اطمینان پیدا کند و اگر آن هم امکان ندارد، به قدری نماز بخواند که گمان پیدا کند دیگر قضایی بر او واجب نیست (آیت الله بهجت).^۲

کیفیت نیت قضای نماز آیات

• آیا هنگام خواندن قضای نماز آیات باید مشخص شود سبب این نماز آیات چه بوده است؟

خیر، مشخص کردن سبب لازم نیست (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری).^۳

اگر قضای نمازها برای یک نوع باشد، مشخص کردن سبب لازم نیست؛ ولی اگر برای کسوف و خسوف و زلزله یا برای دو سبب از این اسباب نمازهایی بر او واجب شده باشد، بنا بر احتیاط واجب باید موقع نیت، معین کند نماز

۱. العروة الوثقی، نماز قضا، م ۲۶؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۸۴؛ مکارم، توضیح المسائل، م ۱۱۹۹.

۲. بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۱۰؛ بهجت، توضیح المسائل، م ۱۱۲۳.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز آیات، م ۲۲؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۵؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۵؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۱۵؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۱۵؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۱۷۴؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۴۹۳.

آیاتی را که می‌خواند، برای کدام یک از آنهاست (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی و اراکی و فاضل).^۱

اگر قضای نمازهای آیات، احکام یکسانی داشته باشد، لازم نیست در نیت، معین کند برای کدام یک نماز می‌خواند. همچنین اگر نمازهایی که بر عهده انسان است، احکام متفاوتی داشته باشد، برای مثال یکی ادا و دیگری قضا باشد، باید موقع نیت معین کند نماز آیاتی که می‌خواند، برای کدام یک از آنهاست (آیت الله زنجانی).^۲

وجوب غسل برای خواندن قضای نماز آیات

• آیا برای انجام قضای نماز آیات باید غسل کرد؟

خیر، غسل لازم نیست (مشهور).^۳
اگر کسوف یا خسوف کلی واقع شود و مکلف به عمد نماز آیات را نخواند تا زمان آن بگذرد، بنا بر احتیاط واجب باید برای قضای آن غسل کند (آیات عظام سیستانی و زنجانی).^۴

قضای نماز نذری

• آیا نمازی که در وقت معین به سبب نذر بر انسان واجب شده و انجام نشده است، باید قضا شود؟

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز آیات، م ۲۲؛ فاضل، الاحکام الواضحة، م ۷۶۵.
۲. شبیری، المسائل الشرعية، م ۱۵۰۱؛ شبیری، توضیح المسائل، م ۱۵۰۲.
۳. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، احکام طهارت، غسل های واجب.
۴. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۰۳؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۱۷۰؛ شبیری، المسائل الشرعية، م ۱۵۰۷؛ شبیری، توضیح المسائل، م ۱۵۰۸.

واجب است به جا آورد (آیات عظام خویی، تبریزی، اراکی، بهجت، فاضل و نوری).^۱
 واجب نیست به جا آورد (آیت الله مکارم).^۲
 بنا بر احتیاط لازم، باید قضا کند (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، سیستانی، وحید و صافی).^۳
 • آیا کسی که با نذر، نماز شب را بر خود واجب کرده و خواب مانده است، باید نمازش را قضا کند؟
 بلی، نمازش را باید قضا کند (آیات عظام گلپایگانی و بهجت).^۴

قضای نماز عیدین

• آیا می توان در صورت فوت نماز عید فطر و قربان، قضای آن را به جا آورد؟
 نماز عید فطر و قربان قضا ندارد (مراجع عظام تقلید).^۵

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۹؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۰؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۰؛ بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۰۱، فاضل، الاحکام الواضحة، م ۷۶۸.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۹.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۹؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۴؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۰؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۰؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۱۳؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۷۵؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۷۵.

۴. گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، نماز قضا، س ۷؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۳۵۳. حکم مرحوم آیت الله گلپایگانی به قرینه هداية العباد و تعلیقه عروه ایشان بنا بر احتیاط واجب است.

۵. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۹ و فصل فی صلوة العیدین؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۴؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۰؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۰؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۰؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۰؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۱۳؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۷۲۰.

فصل پنجم:
قضای نوافل یومیه و غیر یومیه

قضای نوافل یومیه

انجام دادن قضای نوافل یومیه

• کسی که نافله نمازهای یومیه را انجام نداده است، آیا می تواند قضای آن ها را به جا آورد؟
قضای نافله نمازهای یومیه مستحب است. البته اگر بر اثر بیماری ترک شده باشد، بر استحباب قضای آن ها تأکید نشده است (مشهور).^۱

قضای نافله نمازهای یومیه که در وقتش خوانده نشده است، مستحب است (آیت الله صافی).^۲
نکته: اگر ترک نماز نافله به سبب جمع کردن [مال] دنیا باشد، ترک قضای آن، مکروه مؤکد است (حضرت امام).^۳

زمان قضای نوافل یومیه

• قضای نمازهای نوافل یومیه در چه زمانی از شبانه روز خوانده شود؟
مستحب است در قضای نوافل یومیه عجله شود؛ هر چند بهتر است قضای نوافل شب، در شب و قضای نوافل روز در روز خوانده شود (مراجع عظام تقلید).^۴

۱. ج ۱، ۹۷۵؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۵؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۰۱.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۱۴؛ تحریر الوسیلة، ج ۱، نماز قضا، م ۷؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۳؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۳؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۳؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۳؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۸؛ بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۰۴.

۳. صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۸.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۱۴؛ تحریر الوسیلة، ج ۱، نماز قضا، م ۷.

۵. العروة الوثقی، ج ۱، اوقات رواتب، م ۱۴.

خواندن نافله شب قبل از وقت

• چه کسانی می‌توانند نافله شب را قبل از نیمه شب بخوانند؟

وقت نافله شب از اول شب تا اذان صبح است (آیات عظام سیستانی و وحید).^۱

مسافر یا افراد جوان و به‌طور کلی، هر صاحب عذری، مانند سال‌خوردگان یا کسی که از سرما یا جنب شدن می‌ترسد، اگر بترسد که در صورت تأخیر، نماز شب او فوت شود یا خواندن نماز شب در زمان مخصوص آن بر او سخت باشد، می‌تواند پیش از نیمه شب، نافله شب را بخواند (حضرت امام و آیت‌الله بهجت).^۲

مسافر و افراد جوان و به‌طور کلی، هر فردی که می‌ترسد در صورت تأخیر، بر اثر غلبه خواب یا جنب شدن یا به سبب دیگر، نماز شب او فوت شود یا خواندن نماز شب بر او سخت باشد (آیات عظام خویی و تبریزی و فاضل)^۳ یا ترس دارد که در وقت بیدار نشود، می‌تواند پیش از نیمه شب، نافله شب را بخواند (آیت‌الله فاضل). مسافر یا افراد جوان و به‌طور کلی هر صاحب عذری مانند سال‌خوردگان یا افرادی که از سرما یا جنب شدن می‌ترسند، در صورتی که خواندن

۱. سیستانی، توضیح المسائل، م ۷۶۱؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۱۹۹؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۵۰۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۷۹ و ۷۸۰.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، مبحث نماز، فصل فی اوقات الرواتب، م ۹؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، مقدمات الصلوة، المقدمة الاولى، م ۵؛ بهجت، وسیلة النجاة، م ۶۰۴؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۷۷۴.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، مبحث نماز، فصل فی اوقات الرواتب، م ۹؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۵۰۶؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۵۰۶؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۷۷۴.

نماز شب بر ایشان سخت باشد، می‌توانند پیش از نیمه شب نافله شب را بخوانند (آیات عظام گلپایگانی، اراکی، مکارم، صافی، نوری و زنجانی).^۱

کدام یک بهتر است: خواندن نافله شب به صورت قضا یا خواندن نافله شب در اول شب؟

- برای کسی که خواندن نماز شب در وقت^۲ آن برایش ممکن نیست، خواندن نافله شب به صورت قضا بهتر است یا خواندن نافله شب قبل از وقت؟

وقت نافله شب، از اول شب تا اذان صبح است (آیت‌الله وحید).^۳

وقت نافله شب از اول شب تا اذان صبح است؛ اما برای کسی که می‌ترسد به خواندن آن قبل از نیمه شب عادت کند، انجام دادن قضای آن بهتر است (آیت‌الله سیستانی).^۴

انجام نماز شب به صورت قضا بهتر است (مشهور).^۵

- آیا ثواب قضای نافله شب با نافله شب یکی است؟

شکی نیست که میان ادا و قضا تفاوت است (آیت‌الله مکارم).^۶

۱. العروة الوثقی، ج ۱، میحث نماز، فصل فی اوقات الرواتب، م ۹؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۷۷۴.

۲. نیمه شب به بعد.

۳. وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۵۰۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۷۹ و ۷۸۰.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، اوقات الرواتب، م ۱۰؛ سیستانی، توضیح المسائل، م ۷۶۱؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۱۹۹.

۵. العروة الوثقی، ج ۱، اوقات رواتب، م ۱۰؛ بهجت، توضیح المسائل، م ۶۴۶.

۶. مکارم، استفتائات، ج ۲، س ۳۱۰.

صدقه دادن به جای قضای نافله‌های یومیه

• فردی که از انجام دادن قضای نافله‌های یومیه عاجز است، چه عملی انجام دهد؟ مستحب است به مقدار توانش صدقه بدهد و کمترین مقدار آن این است که برای هر نماز (هر دو رکعت) فوت شده، یک مُد طعام صدقه بدهد و در صورت عدم تمکن، برای هر چهار رکعت، یک مد و در صورت عدم تمکن، برای نمازهای روز، یک مد و برای نمازهای شب هم یک مد طعام صدقه بدهد (حضرت امام)^۱.

مستحب است برای هر نماز فوت شده یک مُد طعام صدقه بدهد و در صورت عدم تمکن، برای نمازهای روز یک مد و برای نمازهای شب هم، یک مد طعام صدقه بدهد (آیت‌الله تبریزی)^۲.
مستحب است برای هر نماز فوت شده یک مد طعام صدقه بدهد و در صورت عدم تمکن، برای هر چهار رکعت یک مد و در صورت عدم تمکن، برای نمازهای روز یک مد و برای نمازهای شب هم یک مد طعام صدقه بدهد (مشهور)^۳.

قضای نافله‌های غیر یومیه

• آیا کسی که نماز نافله غیر یومیه را انجام نداده است، می‌تواند قضای آن را به جا آورد؟
قضای نمازهای نافله که وقت معینی داشته

۱. تحریر الوسیلة، ج ۱، نماز قضا، م ۷.

۲. تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۳.

۳. العروة الوثقی، نماز قضا، م ۱۴؛ تحریر الوسیلة، ج ۱، نماز قضا، م ۷؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۸؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۸؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۳؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۳؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۳؛ بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۰۴.

و در وقتش خوانده نشده است، مستحب است؛ مگر اینکه بر اثر بیماری ترک شده باشد. در این حالت بر استحباب قضای آن تأکید نشده است. بهتر است قضای نافله‌های غیر یومیه به قصد احتمال مطلوبیت خوانده شود (مشهور).^۱

قضای نمازهای نافله که وقت معینی داشته و در وقتش خوانده نشده است، مستحب است؛ مگر اینکه بر اثر بیماری ترک شده باشد که بر استحباب قضای آن تأکید نشده است و بهتر، بلکه احتیاط مستحب است که قضای نافله‌های غیر یومیه به قصد احتمال مطلوبیت خوانده شود (آیات عظام فاضل و مکارم).^۲

قضای نمازهای نافله که وقت معینی داشته و در وقتش خوانده نشده است، مستحب است (آیت الله صافی).^۳

۱. العروة الوثقی، نماز قضا، م ۱۴؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۳؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۳؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۳؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۳؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۸؛ بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۰۴.

۲. العروة الوثقی، نماز قضا، م ۱۴.

۳. صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۸.

فصل ششم:
احکام نماز قضا

شک در نماز قضا

شک در اصل نماز قضا

- وظیفه کسی که شک دارد نمازی از او فوت شده است، چیست؟ چیزی بر او واجب نیست؛ هرچند احتیاط مستحب این است (آیت الله زنجانی: بهتر است) که قضای آن را به جا آورد (مراجع عظام تقلید).^۱ نکته: احتیاط مستحب در صورتی است که این عمل منجر به وسوسه نشود (آیت الله گلپایگانی).^۲ مکلف احتمال معتدبه بدهد و با مصالح دیگر در تراحم نباشد (آیت الله مکارم).^۳

شک در تعداد نماز قضا

- کسی که می داند نماز قضا دارد، ولی تعداد آن را نمی داند، چه وظیفه ای دارد؟ چنانچه مقدار کمتر را بخواند و به قدر متیقن از نمازهایی فوت شده اکتفا کند، کافی است؛ ولی بهتر این است که به قدری نماز بخواند که یقین کند تمام آن ها را خوانده است (مراجع عظام تقلید).^۴

---

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۳۰؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۸؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۸؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۸؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۸؛ بهجت، استفائات، ج ۲، س ۲۳۳۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۷۴؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۸۲.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۳۰.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۳۰.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۲۶؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۰؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۸؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۸؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۸؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۸؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۳۰؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۸۴؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۸۴؛ بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۱۰؛ أجوبة الاستفتائات، س ۵۳۸ و ۵۲۵.

شک در انجام دادن نماز قضا

• اگر کسی شک کند که نماز قضای خود را انجام داده است یا خیر، چه وظیفه‌ای دارد؟ باید قضای نماز را انجام دهد (آیت‌الله تبریزی)^۱. در جایی که به قضا شدن یقین دارد، آن را قضا کند و در جای مشکوک، وظیفه‌ای ندارد (آیت‌الله مکارم)^۲.
 نکته: ظاهراً همه علماء در حکم مذکور اتفاق نظر دارند و این حکم با مبانی فقهی مطابق است.

فراموشی در تعداد نماز قضای یومیه بعد از علم به اصل آن

• کسی شماره نمازهای قضای شبانه‌روزی خود را می‌دانسته و سپس فراموش کرده است. وظیفه او چیست؟

مقدار کمتر را بخواند، کافی است؛ ولی بنا بر احتیاط مستحب، به قدری بخواند که یقین کند تمام آنها را خوانده است (حضرت امام و آیات عظام اراکی، خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، نوری، زنجانی و صافی)^۳.

بنا بر احتیاط واجب (آیت‌الله مکارم): اگر به سبب سهل‌انگاری فراموش کرده است، به قدری بخواند که یقین کند تمام آنها را خوانده است (آیات عظام گلپایگانی و فاضل و مکارم)^۴.

۱. تبریزی، صراط النجاة، ج ۷، س ۷۹۷.

۲. استفتای خصوصی کتبی.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۲۶؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۰؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۸۳؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۹۱؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۸۴ استفتای خصوصی کتبی از آیت‌الله صافی.

۴. العروة الوثقی، نماز قضا، م ۲۶؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۸۴؛ مکارم،

اگر برای او مشکل نیست، آن قدر نماز بخواند تا علم پیدا کند نمازهای قضا شده را انجام داده است یا اینکه نماز قضای بیشتری خوانده است و اگر حصول علم ممکن نیست، به مقداری که اطمینان پیدا کند، نماز بخواند و اگر آن هم امکان ندارد، به قدری که گمان پیدا کند، نماز بخواند (آیت‌الله بهجت) ^۱.

شک در نوع نماز قضا با علم به نماز قضا

تذکر: برای این قسم صورت‌های مختلفی تصور می‌شود که به چند نمونه کاربردی و مبتلابه اشاره می‌کنیم.

• کسی می‌داند یک نماز چهاررکعتی نخوانده است، ولی نمی‌داند نماز ظهر بوده یا نماز عصر یا نماز عشا. تکلیف چنین شخصی چیست؟

اگر به نیت قضای نماز خوانده نشده، یک نماز چهاررکعتی به جا آورد، کافی است (مراجع عظام تقلید) ^۲.

• اگر کسی بداند یکی از نمازهای پنج‌گانه او در غیر سفر قضا شده است، اما نمی‌داند کدام نماز است، چه حکمی دارد؟

باید یک نماز دورکعتی صبح و یک نماز سه‌رکعتی مغرب و یک نماز چهاررکعتی به قصد

توضیح المسائل، م ۱۱۹۹.

۱. بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۱۰؛ بهجت، توضیح المسائل، م ۱۱۲۳.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۲۱؛ بهجت، جامع المسائل، ج ۱، نماز قضا، ص ۵۰۳؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۸۵؛ سیستانی، توضیح المسائل

جامع، ج ۱، م ۱۹۲۹؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۸۸.

مافی الذمه، مردد بین ظهر و عصر و عشا، به جا آورد (مراجع عظام تقلید).^۱

• اگر کسی بداند یکی از نمازهای پنج‌گانه، در سفر از او قضا شده است، اما نمی‌داند کدام نماز است، حکم چیست؟

باید یک نماز سه‌رکعتی مغرب و یک نماز دو رکعتی به قصد مافی‌الذمه، مردد بین صبح، ظهر، عصر و عشا به جا آورد (مراجع عظام تقلید).^۲

• کسی می‌داند یکی از نمازهای پنج‌گانه از او قضا شده است، اما نمی‌داند کدام نماز است و نیز نمی‌داند در سفر قضا شده است یا در حضر. حکم چیست؟

باید یک نماز سه‌رکعتی مغرب و یک نماز دو رکعتی به قصد مافی‌الذمه، مردد بین صبح، ظهر، عصر و عشا سفری، بخواند و نیز یک نماز چهاررکعتی به قصد مافی‌الذمه، مردد بین ظهر و عصر و عشا سفری به جا آورد (مراجع عظام تقلید).^۳

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۲۱؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۹؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۲۵؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۵؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۷۲۵؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۵؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۸۰؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۸۰؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۰۶.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۲۱؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۹؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۲۵؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۵؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۷۲۵؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۵؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۸۰؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۸۰؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۰۶.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۲۱؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۹؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۲۵؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۵؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۷۲۵؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۵؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۸۰؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۸۰؛ بهجت، وسیلة

شخصی چهارده ماه نماز قضا بر ذمه دارد و در بعضی از این روزها، مسافر بوده است؛ ولی زمان دقیق روزهای مسافرت معلوم نیست. درباره قضای نمازها چه وظیفه‌ای دارد؟

به مقداری که یقین دارد در وطن بوده است، تمام بخواند و به مقداری که یقین دارد در سفر بوده است، شکسته بخواند و در مقدار مشکوک، بین قصر و اتمام جمع کند؛ یعنی هم قصر بخواند و هم تمام (آیت‌الله مکارم).^۱

• اگر شخصی نداند که نماز وی در بیرون از حد ترخص قضا شده است یا در داخل آن، قضای آن را باید شکسته به جا آورد یا کامل؟

در فرض سؤال، برای اینکه یقین کند بر ذمه اش نماز قضایی نمانده است، باید بین قضای قصر و قضای اتمام جمع کند (رهبر معظم انقلاب).^۲

خواندن قضای نماز به صورت احتیاطی

قضای نماز با احتمال نخواندن نماز یا احتمال

اخلال در نماز

• آیا انسان می‌تواند نمازهایی را احتیاطاً قضا کند که احتمال می‌دهد نخوانده است یا احتمال اخلال در آن را می‌دهد؟

بلی، احتیاط مستحب این است (آیت‌الله زنجانی: بهتر است) که قضای آن‌ها را به جا آورد (مراجع عظام تقلید).^۳

النجاة، نماز قضا، م ۹۰۶.

۱. مکارم، استفتائات، ج ۲، س ۳۰۷.

۲. سایت leader.ir، استفتائات جدید.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۳۰؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۸؛ تبریزی،

نکته: احتیاط مستحب در صورتی است که این عمل منجر به وسوسه نشود (حضرت امام و آیت‌الله گلپایگانی)^۱ و مکلف احتمال معتدبه بدهد و با مصالح دیگر در تراحم نباشد (آیت‌الله مکارم).^۲

قضای نماز به سبب نبود حضور قلب و توجه

در نماز

• آیا انسان به دلیل نداشتن حضور قلب و توجه در نماز، می‌تواند دوباره نماز را به جا آورد؟
اعاده ندارد (رهبر معظم انقلاب و آیات عظام صافی و نوری).^۳

اعاده مشکل است (آیت‌الله گلپایگانی).^۴
اگر در نماز ظاهراً نقصانی نبوده است، اعاده نکند و با تعقیبات، آن را جبران کند (آیت‌الله مکارم).^۵

اگر احتمال خلل ندهد، اعاده آن مشروع نیست (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی و وحید).^۶

۱. منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۲۸م؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۷۲۸م؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۲۸م؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۹۳م؛ بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۲۳۲۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۷۴؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۸۲.
۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۳۰؛ حضرت امام، استفتانات، ج ۱، نماز قضا، س ۲۱۲.
۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۳۰.
۴. موسوعه فقهی جامعه الزهراء، مجموع احکام ۳، مبحث نماز، ص ۱۰۳ و ۱۰۴.
۵. گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۹۰، س ۲۶۲.
۶. مکارم، استفتانات، ج ۱، س ۲۳۳.
۷. خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۲۶م؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۲۶م؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۸۲۶م؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۲۶م؛ تبریزی، استفتانات، ج ۲، س ۲۹۲.

در صورت شک، اعاده مطلوب است؛ مگر اینکه به وسواس منجر شود (حضرت امام).^۱ اعاده مانعی ندارد. البته باید مراقب باشید که به حد وسواس نرسد (آیت الله فاضل).^۲ به قصد رجا، می تواند نماز را اعاده کند (آیت الله بهجت).^۳

کافی بودن نماز خوانده شده با نیت احتیاط

به جای نماز قضا

• شخصی نماز قضا داشته است و تعدادی نماز قضا به نیت احتیاط خوانده است. آیا این نمازهای احتیاطی مجزی است؟ بلی، به تعداد نمازهایی که به نیت احتیاط خوانده است، ذمه اش بری شده است (آیت الله تبریزی).^۴ اگر به قصد قضای احتیاطی باشد، مانعی ندارد (آیت الله مکارم).^۵

خواندن نماز استیجاری با وجود نماز قضا

• آیا کسی که نماز قضا دارد، می تواند نماز استیجاری قبول کند؟ بلی، مانعی ندارد؛ ولی مکلف نباید در خواندن نمازهای قضای خویش سهل انگاری کند (مراجع عظام تقلید).^۶

۱. حضرت امام، استفتائات، ج ۱، ص ۱۸۵، نماز قضا، س ۲۱۲.

۲. موسوعه فقهی جامعه الزهرا، مجموع احکام ۳، مبحث نماز، ص ۱۰۳.

۳. بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۲۳۵۷.

۴. تبریزی، استفتائات، ج ۲، ص ۳۳۸.

۵. استفتای خصوصی کتبی.

۶. العروة الوثقی، ج ۱، نماز استیجاری، م ۸؛ حضرت امام، استفتائات، ج ۱، ص ۲۳۲.

خواندن نماز ادا با وجود نماز قضا

- آیا کسی که نماز قضا بر عهده دارد، بعد از دخول وقت می‌تواند نماز ادا بخواند؟ بلی، می‌تواند (مشهور).^۱
- بنا بر احتیاط واجب، نماز قضای همان روز را پیش از نماز ادا بخواند (آیات عظام فاضل و زنجانی).^۲
- اگر یک یا دو نماز قبل از آن قضا شده باشد، احتیاط واجب این است که پیش از نماز همان روز، آن را قضا کند (آیت‌الله مکارم).^۳

خواندن نماز قضا با وجود فرارسیدن

زمان خواندن نماز یومیه

- آیا کسی که نماز قضا بر عهده دارد، پس از فرارسیدن وقت و واجب‌شدن خواندن نماز یومیه، می‌تواند نماز قضا بخواند؟ بنا بر احتیاط واجب، نماز قضای همان روز را پیش از نماز ادا بخواند (آیات عظام فاضل و زنجانی).^۴
- اگر یک یا دو نماز قبل از آن (از همان روز)

بهبخت، استفتائات، ج ۲، س ۲۴۰۵؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۵۴۹؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۵۷.

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۲۸؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۰؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۰؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۰؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۰؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۱۳؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۸۴.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۲۸؛ شبیری، المسائل الشرعية، م ۱۳۹۵؛ فاضل، توضیح المسائل، م ۱۴۰۵؛ شبیری، توضیح المسائل، م ۱۳۹۳ و ۱۳۹۵.

۳. مکارم، توضیح المسائل، م ۱۲۰۰.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۲۸؛ شبیری، المسائل الشرعية، م ۱۳۹۵؛ فاضل، توضیح المسائل، م ۱۴۰۵؛ شبیری، توضیح المسائل، م ۱۳۹۳ و ۱۳۹۵.

قضا شده باشد، احتیاط واجب این است که پیش از نماز همان روز، آن را قضا کند و در غیر این صورت، یعنی زمانی که نماز قضایی از قبل دارد، تعجیل در خواندن نماز قضا و تقدیم آن بر نماز حاضر مستحب است؛ مگر اینکه سبب ازدست رفتن وقت فضیلت نماز حاضر شود (آیت الله مکارم).^۱

می تواند قبل از نماز ادا، نماز قضا بخواند؛ هرچند تعجیل در خواندن نماز قضا و تقدیم آن بر نماز حاضر مستحب است و چنانچه برای خواندن تمام نمازهای قضا وقت ندارد یا نمی خواهد همه را در آن روز بخواند، مستحب است نماز قضای آن روز را پیش از نماز ادا بخواند (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، اراکی، بهجت، صافی و نوری).^۲

می تواند قبل از نماز ادا، نماز قضا بخواند؛ هرچند تعجیل در خواندن نماز قضا و تقدیم آن بر نماز حاضر مستحب است و چنانچه برای انجام تمام نمازهای قضا وقت ندارد یا نمی خواهد همه را در آن روز بخواند، اگر وقت فضیلت نماز آن روز فوت نمی شود، مستحب است نماز قضای آن روز را پیش از نماز ادا بخواند و در صورت ازدست دادن وقت فضیلت، مستحب است ابتدا نماز ادا را بخواند (آیات عظام خوئی،

۱. مکارم، توضیح المسائل، ۱۲۰۰م.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۲۹؛ تحریر الوسیلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۳؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۸۷؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۸۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۸۴؛ بهجت، توضیح المسائل، م ۱۱۲۷.

تبریزی، سیستانی و وحید).^۱

نماز مستحبی و نماز قضا

خواندن نماز مستحبی با وجود نماز قضا

• آیا کسی که نماز قضا بر ذمه دارد، می‌تواند نماز مستحبی بخواند؟

بلی، جایز است؛ ولی نباید در خواندن نمازهای قضای خویش سهل‌انگاری کند (مراجع عظام تقلید).^۲

۸۸

احکام نماز قضا

خواندن نماز قضا به جای نماز مستحبی

• آیا نمازهای قضایی که در شب‌های احیا (شب ۱۹ و ۲۱ و ۲۳ ماه رمضان) به جای نماز مستحبی خوانده می‌شود، جانشین نماز مستحبی آن شب‌ها می‌شود؟

به جای آن نمازها قرار نمی‌گیرد (آیات عظام گلپایگانی و بهجت)؛^۳ ولی ثواب نماز خواندن در آن شب‌های متبرک را دارد (آیت‌الله بهجت).^۴

در فرض سؤال، جانشین نماز مستحبی

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، ۲۹م؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۰م؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۰م؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۳۰م؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۰م؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۳۲ و ۱۹۳۴م؛ تبریزی، استفتانات، ج ۱، س ۶۰۷.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، ۳۱م؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، ۱۴م؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۱م؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۱م؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۳۱م؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۱م؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۸۸م؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۸۸م؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۱۴م؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۷۳.

۳. گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، نماز قضا، س ۱؛ بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۲۳۵.

۴. بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۲۳۵.

نمی‌شود (رهبر معظم انقلاب)^۱. نماز قضا مقدم بر نماز مستحبی است و اگر آن را به جا آورید، ان شاء الله خداوند مهربان ثواب نماز مستحب شب‌های قدر را به شما عنایت خواهد کرد (آیت‌الله مکارم)^۲.

• در شب‌های قدر ماه مبارک رمضان، خواندن نافله شب‌های قدر بافضیلت‌تر است یا نماز قضا؟

خواندن نمازهای قضا مهم‌تر است؛ به ویژه اگر نمازگزار احتمال دهد که بعداً توفیق قضای نمازهایشان را پیدا نمی‌کند؛ هرچند نماز قضا جای نافله را نمی‌گیرد (آیت‌الله فاضل)^۳.

خواندن نماز مستحبی به جای نماز قضا

• آیا می‌توان نماز مستحبی مثل نماز شب را به جای نماز قضا حساب کرد؟

خیر، نوافل و نمازهای مستحبی به جای نماز قضا محسوب نمی‌شود (حضرت امام و رهبر معظم انقلاب و آیت‌الله تبریزی)^۴.

نماز قضا واجب است و با خواندن نماز مستحبی ساقط نمی‌شود. کسی که نماز قضا بر ذمه دارد، می‌تواند نماز مستحبی بخواند. خواندن نماز قضا قبل از نماز یومیه یا بعد از آن مانعی ندارد (آیت‌الله مکارم)^۵.

۱. استفتای خصوصی کتبی.

۲. استفتای خصوصی کتبی.

۳. فاضل، جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۰۶، س ۳۶۶.

۴. حضرت امام، استفتائات، ج ۱، نماز قضا، س ۲۰۷؛ تبریزی، استفتائات، ج ۱،

س ۶۰۹؛ أجوبة الاستفتائات، س ۵۲۶.

۵. استفتای خصوصی کتبی.

دَوْران بین خواندن نماز قضا و نماز شب

• اگر مکلف نماز قضا داشته باشد و در سحر بیدار شود، بهتر است نماز شب بخواند یا نماز قضا؟

بهتر است هم نماز قضا بخواند و هم نماز شب؛ به این گونه که فعلاً نماز شب بخواند و بعداً نماز قضا را به جا آورد (آیت الله بهجت).^۶ اختیار با خود فرد است (رهبر معظم انقلاب).^۷ نماز قضا مقدم بر نماز مستحبی است و اگر آن را به جا آورید، ان شاء الله خداوند مهربان ثواب نماز شب را به شما عنایت خواهد کرد (آیت الله مکارم).^۸

تأخیر در خواندن نمازهای قضا (وجوب فوری نمازهای قضا)

تأخیر در خواندن نمازهای قضا در حالت سلامتی

• آیا انجام نماز قضا واجب فوری است؟
خیر، کسی که نماز قضا دارد، واجب نیست فوراً آن را به جا آورد؛ ولی باید در خواندن آن کوتاهی و سهل انگاری نکند (مراجع عظام تقلید).^۹

۶. بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۳۴۸.

۷. استفتای خصوصی کتبی.

۸. استفتای خصوصی کتبی.

۹. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۲۷؛ تحریر الوسیله، ج ۱، نماز قضا، م ۱۱؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۲۹م؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۲۹م؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۷۲۹م؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۲۹م؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۹۱۶م؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، ۹۸۵م؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۹۸۵م؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۱۱؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۳۷۵؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۷۲م.

نکته: اگر یک یا دو نماز قبل از آن قضا شده باشد، احتیاط واجب این است که پیش از نماز همان روز، آن را قضا کند (آیت الله مکارم).^۱
بنا بر احتیاط واجب، نماز قضای همان روز را پیش از نماز ادا بخواند (آیات عظام فاضل و زنجانی).^۲

تأخیر در خواندن نمازهای قضا در حالت عذر
• آیا کسی که به سبب عارضه‌ای مطمئن نیست بتواند نمازهای قضایش را بعداً انجام دهد، می‌تواند آن‌ها را به تأخیر اندازد؟
خیر، واجب موسع، مثل نماز قضا، در زمانی که مکلف مطمئن نیست در صورت تأخیر بتواند آن‌ها را بعداً انجام دهد، مضیق می‌شود و فرد باید فوراً آن را انجام دهد (مراجع عظام تقلید).^۳

۱. مکارم، توضیح المسائل، م ۱۲۰۰.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۲۸؛ شبیری، المسائل الشرعية، م ۱۳۹۵؛ فاضل،

توضیح المسائل، م ۱۴۰۵؛ شبیری، توضیح المسائل، م ۱۳۹۳ و ۱۳۹۵.

۳. العروة الوثقی، ج ۲، کتاب الوصیة، م ۳؛ تحریر الوسیلة، ج ۳، کتاب الوصیة، م ۱؛

خوبی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۸۵؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۸۵؛

وحید، منهاج الصالحین، ج ۳، م ۹۸۵؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۲،

م ۱۳۳۷؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۱۷؛ بهجت، وسیلة النجاة،

نماز قضا، م ۹۱۱ و ۹۱۲.

زیادبودن تعداد نماز قضا و ناتوانی در انجام دادن آن

• نمازهای فراوانی از من فوت شده است و قدرت خواندن همه آنها را ندارم. وظیفه من چیست؟

نمازهای گذشته را به مقداری که توانایی دارید، قضا کنید و مقدار خارج از توان را وصیت کنید (مراجع عظام تقلید).^۱

• نمازهای فراوانی از من فوت شده است و قدرت خواندن همه آنها را ندارم. آیا غیر از قضا، راهی برای جبران آنها وجود دارد؟
خیر، راهی وجود ندارد (آیت الله بهجت).^۲

واگذاری نماز قضا به دیگری در حال حیات

• کسی که نماز و روزه قضا دارد، آیا می تواند در حال حیات، نمازها و روزه های فوت شده اش را به شخص دیگری واگذارد؟

خیر، تا انسان زنده است، هرچند از به جا آوردن قضای نمازهای خود عاجز باشد، دیگری نمی تواند نمازهای او را قضا کند (مراجع عظام تقلید).^۳

۱. العروة الوثقی، ج ۲، کتاب وصیت، م ۳؛ حضرت امام، استفتائات، نماز قضا، س ۲۱۱ و ۲۱۴؛ مکارم، استفتائات، ج ۱، س ۲۳۷؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۳۶۱؛ تبریزی، استفتائات، ج ۱، س ۶۰۰؛ أجوبة الاستفتائات، س ۵۳۶.
۲. بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۳۶۰.
۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۳۲؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۸۷؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۲۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۹۵؛ حضرت امام، استفتائات، ج ۱، نماز قضا، س ۲۱۴؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۳۶۲.

خواندن نماز مخصوص به جای نمازهای قضا

● اخیراً در بعضی کتاب‌های دعا درباره کسانی که فراموش کرده‌اند چه مقدار نماز قضا دارند، می‌گویند طبق روایتی، در روز معینی روزه گرفته شود و شب بعد از افطار آن روز، پنجاه رکعت (دورکعتی) نماز خوانده شود. بعد از خواندن این نمازها، هرچه نماز قضا برگردن او بوده است، همه برداشته می‌شود. آیا چنین دستورالعملی معتبر است و به آنچه در این نوع کتاب‌ها آورده‌اند، می‌توان اعتماد کرد؟

انجام عمل مذکور موجب نمی‌شود که تکلیف، رفع و نمازهای قضا شده از گردن برداشته شود. واجب است افراد مذکور به مقداری که یقین دارند، نمازهای قضا را به جا آورند (رهبر معظم انقلاب).^۱

روایتی از مولای متقیان علیه السلام^۲ نقل شده است

۱. سایت رهبر معظم انقلاب، استفتائات جدید، نماز قضا

۲. <http://www.leader.ir/tree/index.php?catid=49>.

رسالة عدم مضایقة الفوائت للسید علی بن طاووس قال: روی حسین بن الحسن بن الخلف الکاشغری فی کتاب زاد العابدین عن منصور بن بهرام، عن محمد بن الأشعث الأنصاری، عن شریح بن عبد الکریم و غیره عن جعفر بن محمد صاحب کتاب العروس، عن غندر، عن عروبة، عن قتادة عن خلاص عن علی بن ابی طالب علیه السلام قال: سمعت رسول الله صلی الله علیه و آله یقول: من ترک الصلاة فی جهالته ثم ندم لا یدری کما ترک فلیصل لیلۃ الاثنین خمسين رکعة بفاتحة الكتاب و قل هو الله أحد مرة فإذا فرغ من الصلاة استغفر الله مئة مرة جعل الله ذلك كفارة صلاته و لو ترک صلاة مئة سنة لا یحاسب الله العبد الذی صلی هذه الصلاة ثم إن له عند الله بكل رکعة مدینة و له بكل آية قرئها عبادة سنة و بكل حرف نور علی الصراط و أیم الله انه لا یقدر علی هذه الا مؤمن من اهل الجنة فمن فعل استغفرت له الملائكة و سعی فی السماوات صدیق الله فی الأرض و کان موته موت الشهداء و کان فی الجنة رفیق خضر (و لایخفی ما فی هذا الخبر لأنه مع ضعف السند مخالف للاخبار الصحیحة الواردة فی وجوب قضاء الفرائض الفائتة المعلومه و مخالف لفتوی العلماء الا ان یحمل علی أن الصلوات المتروكة من النوافل لا من الفرائض أو غیره من المحامل الصحیحة) (بروجردی، جامع احادیث شیعه، ج ۶ کتاب الصلوة، باب

که به نظر مبارک می‌رسد. درستی یا نادرستی آن را بیان فرمایید:

«عن علی بن ابی طالب قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول: من ترك الصلاة في جهالته ثم ندم لا يدري كم ترك، فليصل ليلة الاثنين خمسين ركعة بفاتحة الكتاب وقل هو الله احد مرة فاذا فرغ من الصلاة استغفر الله مائة جعل الله ذلك كفارة صلاته ولو ترك صلاة مائة سنة لا يحاسب الله صلاة العبد الذي صلى هذه الصلاة.»

صحت سند روایت معلوم نیست و بر فرض صحت سند، چون به ظاهر آن عمل نشده است، باید حمل به خلاف ظاهر شود. ممکن است به جایی مربوط باشد که به فوت نماز یقین ندارد یا ممکن است این، دستوری برای قبول شدن توبه او باشد. در هر حال، نمازهای فوت شده یقینی، واجب است قضا شود (آیت الله گلپایگانی).^۱

به معنا و مدلول روایاتی مانند این روایت اعتنایی نمی‌شود: «نقلاً من کتاب جنة الأمان ما قيل عن الإمام علي عليه السلام في كيفية صلاة فوائت الصلوات وذكر بأنه بصلاة ليلة الاثنين خمسين ركعة ويسلم بين الركعتين يقرأ في كل ركعة الحمد مرة والتوحيد ۱۱ مرة وإذا فرغ يستغفر ۱۰۰ ويسبح ۱۰۰ ويصلي على النبي وآله ۱۰۰ فإن الله لا يحاسبه بالصلاة التي فاتته.» این

أبواب القضاء، ص ۲۳.

۱. گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، نماز قضا، ص ۲۲۴، س ۱۳.

روایات، به فرض صحت سند، مربوط به جایی است که مکلف از انجام دادن نماز عاجز باشد (آیت الله تبریزی).^۱

توبه به جای نماز قضا

• کسی که چند سال نماز نخوانده است، آیا فقط با توبه کردن، نمازهای فوت شده از او ساقط می شود؟

خیر، باید قضای آن ها را به جا آورد (آیت الله مکارم).^۲

۹۵

نایب گرفتن برای خواندن نماز درحال

حیات

• آیا افراد زنده می توانند برای نمازهای قضای خود نایب بگیرند؟

خیر، تا انسان زنده است، هرچند از به جا آوردن قضای نمازهای خود عاجز باشد، دیگری نمی تواند نمازهای او را قضا کند (مراجع عظام تقلید).^۳

۱. تبریزی، صراط النجاة، ج ۱۰، س ۳۳۴.

۲. مکارم، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۹.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۳۲؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱،

م ۱۹۲۶؛ أجوبة الاستفتانات، س ۵۵۰.

فصل هفتم:
کیفیت خواندن نماز قضا

خواندن نماز قضا در هر ساعت از شبانه روز

• در چه ساعاتی از شبانه روز می توان نماز قضا خواند؟

خواندن نمازهای قضا در هر وقت و ساعت از شبانه روز در صورتی که وقت نماز ادا ضیق نباشد، جایز است (مراجع عظام تقلید).^۱

• آیا می توان نمازهایی را که در روز قضا شده است، در شب به جا آورد و نمازهایی را که در شب قضا شده است، در روز قضا کرد؟ بلی، مانعی ندارد (مراجع عظام تقلید).^۲

انجام چند نماز قضا در یک نوبت

• آیا می توان نماز قضای چند روز را در یک روز خواند یا در هر روز فقط قضای نماز یک روز را باید خواند؟

لازم نیست نمازهای هر روز را در یک روز قضا کنید (آیت الله تبریزی).^۳

نکته: ظاهراً همه علماء بر حکم مذکور اتفاق دارند و مطابق با مبانی فقهی است.

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۱۰؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۵؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۱؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۱؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۱؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۱؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۱۸؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۶؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۶؛ بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۰۲.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۱۰؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۵؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۱؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۱؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۱؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۱؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۱۸؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۶؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۶؛ بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۰۲.

۳. تبریزی، استفتانات، ج ۱، س ۵۹۶ و ج ۲، س ۳۴۴.

نیت نماز قضا

کیفیت نیت نماز قضا

- نیت نماز قضا چگونه باید باشد؟
در نحوه نیت بین نماز قضا و نماز ادا فرقی نیست و مکلف فقط در نیت مشخص می‌کند که نماز قضاست (مراجع عظام تقلید).^۱

خواندن نماز به نیت ادا با فرض قضا بودن آن

در عالم واقع

- اگر نماز را به نیت ادایی بخواند و بعد بفهمد قضا شده است، حکم چیست؟
اگر با قصد امتثال امر فعلی بخواند، نمازی که خوانده است، صحیح است و نیازی به دوباره خواندن نیست (مراجع عظام تقلید).^۲

خواندن نماز به نیت قضا با فرض ادا بودن آن

در عالم واقع

- اگر نماز را به نیت قضا بخواند و بعد بفهمد ادا بوده است، حکم آن چیست؟
اگر با قصد امتثال امر فعلی بخواند، نمازی که خوانده است، صحیح است و نیازی به دوباره خواندن نیست (مراجع عظام تقلید).^۳

۱. العروة الوثقی، نیت نماز، ۲؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۹۴۴؛ وحید، توضیح المسائل، م ۹۵۳.

۲. العروة الوثقی، نیت نماز، ۲؛ تحریر الوسیلة، ج ۱، نیت نماز، م ۶؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۵۷۲؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۵۷۲؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۵۷۲؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۵۷۲؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۳۳۹.

۳. العروة الوثقی، نیت نماز، ۲؛ تحریر الوسیلة، ج ۱، نیت نماز، م ۶؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۵۷۲؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۵۷۲؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۵۷۲؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۵۷۲.

اذان و اقامه در نماز قضا

حکم اذان و اقامه در نماز قضا

- آیا گفتن اذان و اقامه برای نماز قضا استحباب دارد؟
- بلی، گفتن اذان و اقامه برای نماز قضا هم استحباب دارد (مراجع عظام تقلید)^۱.

کیفیت اذان و اقامه در نماز قضا

- اذان و اقامه در نماز قضا چگونه است؟
- اگر فرد بخواهد چند نماز قضا بخواند، برای نماز اول اذان و اقامه بگوید و برای نمازهای بعدی بنا بر احتیاط واجب، اذان را ترک کند و اقامه تنها بگوید (حضرت امام و آیت الله مکارم)^۲.
- اگر فرد بخواهد چند نماز قضا بخواند، برای نماز اول اذان و اقامه بگوید و برای نمازهای بعدی اقامه بگوید. بر گفتن اذان تأکید نشده است. اگر در هر مجلس یک اذان و اقامه بگوید، مستحسن است (آیت الله گلپایگانی)^۳.
- اگر فرد بخواهد چند نماز قضا بخواند، برای نماز اول اذان و اقامه و برای نمازهای بعدی، اقامه بگوید (آیات عظام خویی، تبریزی،

۱. العروة الوثقی، ج ۱، اذان و اقامه؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۵۶۷؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۵۶۷؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، قبل از م ۵۶۷؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۵۶۷؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۷۱۶؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۷۱۶؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۳۵۲.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، اذان و اقامه، م ۲.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، اذان و اقامه، م ۲؛ گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، نماز قضا، س ۵.

سیستانی، وحید و فاضل).^۱ گفتن اذان برای نمازهای بعدی:

مانعی ندارد (آیات عظام خوئی و تبریزی و وحید).^۲

بنا بر احتیاط واجب، اذان را رجاء بگویند (آیت الله سیستانی).^۳

بنا بر احتیاط واجب، اذان را نگویند (آیت الله فاضل).^۴

جهرو اخفات در نماز قضا

جهرو اخفات در قضای نمازهای یومیه

• آیا مردان حمد و سوره نماز قضای صبح و مغرب و عشا را باید بلند بخوانند یا می‌توانند آهسته بخوانند؟

نمازهای قضا در جهرو اخفات مانند نمازهای ادا است. برای مثال، مردان باید نماز صبح را بلند بخوانند (مراجع عظام تقلید).^۵

جهرو اخفات در قضای نماز مردّد بین نمازهای

یومیه

• کسی یک نماز چهار رکعتی از او فوت شده است

۱. العروة الوثقی، ج ۱، اذان و اقامه، م ۲؛ خوئی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۴؛

تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۴؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۳۴؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۴؛ فاضل، استفتائات، ج ۱، س ۳۶۵.

۲. خوئی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۴؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۴؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۳۴.

۳. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۴.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، اذان و اقامه، م ۲.

۵. حضرت امام، استفتائات، ج ۱، نماز قضا، س ۲۰۸؛ أجوبة الاستفتائات، س ۴۵۹ و ۴۶۱؛ بهجت، توضیح المسائل، م ۱۱۱۴. فتاوی مراجع دیگر، از اطلاق مسئله ۹۹۲، توضیح المسائل مراجع، جلد ۱ استفاده شده است.

و نمی‌داند کدام نماز است. حکم جهر و اخفات درباره این نماز چیست؟
نمازگزار درباره آهسته یا بلند خواندن حمد و سوره مخیر است و می‌تواند همه حمد و سوره را بلند یا همه آن را آهسته بخواند (مراجع عظام تقلید).^۱

جهر و اخفات در قضای نمازهای نافله

• حکم جهر و اخفات در قضای نمازهای نافله چیست؟

در نمازهای نافله، بین جهر و اخفات مخیر است (آیات عظام گلپایگانی و مکارم).^۲
بلند یا آهسته خواندن قضای نافله‌ها تابع خود آن‌هاست (آیت‌الله بهجت).^۳
مستحب است نافله‌های روز آهسته و نافله‌های شب بلند خوانده شود (رهبر معظم انقلاب و آیت‌الله سیستانی).^۴ اگر به عکس هم انجام شود، مُجزی است (رهبر معظم انقلاب).^۵

۱۰۳

فقه

فصل هفتم / کیفیت خواندن نماز قضا

---

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۲۱؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۹؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۵؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۵؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۵؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۵؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۲۹؛ بهجت، توضیح المسائل، م ۱۱۲۶؛ شبیری، توضیح المسائل، م ۱۳۸۹.
۲. گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۴، ص ۱۱۶، س ۳۲۶؛ استفتای خصوصی کتبی از آیت‌الله مکارم.
۳. بهجت، توضیح المسائل، م ۱۱۱۴.
۴. سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۲۲۶۲.
۵. أجوبة الاستفتائات، س ۷۱۷ و ۴۷۴.

قضای نماز صاحبان عذر

کیفیت انجام نماز قضا

• وظیفه مکلفی تا آخر وقت، نماز اضطراری است؛ مثل خواندن نماز به صورت نشسته؛ ولی او طبق وظیفه اش رفتار نمی‌کند و نماز نمی‌خواند یا اگر می‌خواند، باطل محسوب می‌شود. این فرد چگونه باید نمازش را قضا کند؟

باید قضای نماز را مطابق با نماز اختیاری انجام دهد؛ مثلاً نماز قضا را ایستاده بخواند (آیت‌الله سیستانی).^۱

۱۰۴

احکام نماز قضا

انجام نماز قضا با وضوی جبیره

• آیا فردی که وظیفه او وضوی جبیره است، می‌تواند با وضوی جبیره نماز قضا بخواند؟ بلی، چنین فردی می‌تواند نمازهای قضای خود را با وضوی جبیره بخواند؛ هرچند بداند عذرش بعداً برطرف می‌شود (آیت‌الله سیستانی).^۲ بلی، مانعی ندارد (آیت‌الله مکارم).^۳ احتیاط واجب، تا زمان رفع عذر، قضا را به تأخیر بیندازد؛ مگر با علم به باقی ماندن عذر تا آخر عمر یا ناامیدی از برطرف شدن عذر یا ترس از آمدن مرگ (آیت‌الله بهجت).^۴

۱. سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۲۲.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، احکام جبا، م ۳۰؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۲۴.

۳. مکارم، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۸.

۴. بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۲۳۴۷.

انجام نماز قضا با تیمم

• آیا فردی که فعلاً توانایی انجام وضو یا غسل را ندارد، می‌تواند با تیمم نماز قضا بخواند؟
اگر احتمال بدهد که عذر او به زودی برطرف می‌شود:

می‌تواند نماز قضا بخواند (حضرت امام و آیات عظام اراکی، بهجت، فاضل، صافی و نوری).

خواندن نماز اشکال دارد؛ اما اگر احتمال ندهد که به زودی عذر او برطرف می‌شود، می‌تواند نماز قضا بخواند (آیات عظام گلپایگانی و صافی).

نمی‌تواند؛ مگر احتمال عقلایی بدهد با تأخیر نتواند تا آخر عمر قضا را به جا آورد (آیت الله زنجانی).

اگر احتمال بدهد که عذر او برطرف نمی‌شود؛ می‌تواند نماز قضا بخواند (آیات عظام خویی و تبریزی).

اگر امید دارد که عذر او (آیت‌الله مکارم: به زودی) برطرف می‌شود:

احتیاط واجب، نمی‌تواند نماز قضا بخواند (حضرت امام و آیت‌الله مکارم).

می‌تواند نماز قضا بخواند (آیت‌الله گلپایگانی).
اگر علم دارد عذر او (آیات عظام گلپایگانی و

۱. العروة الوثقی، ج ۱، احکام تیمم، م ۶؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۲؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۸۶؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۷۱۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۲۳؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۲۳؛ توضیح المسائل مکارم، م ۶۶۰؛ شبیری، توضیح المسائل، م ۷۲۴؛ صافی، توضیح المسائل، م ۷۲۴.

خویی: به زودی) برطرف می‌شود:
 نمی‌تواند نماز قضا بخواند (آیات عظام
 مکارم و وحید).

تا قبل از ضیق‌شدن وقت، نمی‌تواند نماز
 قضا بخواند (حضرت امام و آیات عظام اراکی).
 بنا بر احتیاط نمی‌تواند نماز قضا بخواند
 (آیات عظام گلپایگانی و خویی).

تا قبل از فوت‌شدن وقت، بنا بر احتیاط
 نمی‌تواند نماز قضا بخواند (آیت‌الله فاضل).
 اگر یقین (آیت‌الله وحید: یا اطمینان) دارد
 که عذر او برطرف نمی‌شود: می‌تواند نماز قضا
 بخواند (آیات عظام خویی و تبریزی و وحید).
 اگر از برطرف‌شدن عذرش مأیوس باشد:
 می‌تواند نماز قضا بخواند و اگر از برطرف‌شدن
 عذرش مأیوس نباشد (امید دارد عذرش بعداً
 برطرف شود)، بنا بر احتیاط لازم، نمی‌تواند برای
 نمازهای قضا تیمم کند (آیت‌الله سیستانی).

انجام نماز قضا با وجود عذری غیر از وضوی

جبیره و تیمم

• فردی به سبب عذری، غیر از جایی که وظیفه
 او وضوی جبیره یا تیمم است، توانایی انجام
 نماز اختیاری کامل را ندارد؛ مثلاً باید نشسته
 بخواند. این فرد می‌تواند در همان حال نماز
 قضا بخواند؟

اگر یقین یا اطمینان دارد (آیت‌الله سیستانی):
 یا امید دارد) که عذرش بعداً برطرف می‌شود:
 بنا بر احتیاط واجب باید صبر کند و نمازهای

قضای خود را بعد از برطرف شدن عذر بخواند (حضرت امام و آیات عظام اراکی، گلپایگانی، فاضل، بهجت، سیستانی، مکارم، صافی و نوری).^۱

باید صبر کند و نمازهای قضای خود را بعد از برطرف شدن عذر بخواند (آیات عظام خویی و تبریزی و وحید).^۲
اما اگر:

۱. یقین یا اطمینان دارد که عذرش بعداً برطرف نمی‌شود (مراجع عظام تقلید)؛
  ۲. یا نشانه‌های مرگ را در خود ببیند (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل، بهجت، مکارم، صافی و نوری)؛
  ۳. یا شک کند که عذرش بعداً برطرف می‌شود (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی و وحید)؛
  ۴. یا از برطرف شدن عذر ناامید باشد (آیات عظام بهجت و تبریزی)؛
- می‌تواند نماز قضا را مطابق با وظیفه فعلی اش بخواند (مشهور).^۳

۱. العروة الوثقی، نماز قضا، م ۳۴؛ تحریر الوسیلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۲؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۳؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۲۳ و ۱۹۲۵؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۸۷؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۸۷؛ بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۲۳۴۷.

۲. العروة الوثقی، نماز قضا، م ۳۴؛ تحریر الوسیلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۲؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۳؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۳؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۳۳.

۳. العروة الوثقی، نماز قضا، م ۳۴؛ تحریر الوسیلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۲؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۳؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۳؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۳۳؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۳؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۲۳ و ۱۹۲۵؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۸۷؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۸۷؛ بهجت، استفتانات، ج ۲،

• در فروض فوق در صورتی که عذر شخص بعد از خواندن نماز قضا برطرف شود، آیا باید دوباره نماز را بخواند؟

اگر عذر در خصوص طهارت مائیه بوده و با تیمم نماز خوانده است، باید (آیت الله سیستانی: احتیاط واجب) دوباره آن‌ها را به جا آورد؛ در غیر این صورت، اگر به واسطه عذر، در غیر ارکان خلل وارد شود، تجدید واجب نیست^۱ و اگر خللی در ارکان ایجاد شده است، باید (آیت الله سیستانی: احتیاط واجب) قضا کند^۲ (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی و وحید)^۳.

• فردی به علت بیماری، موقع نماز نمی‌تواند از بیرون آمدن باد معده جلوگیری کند و هرچه معالجه کرده، نتیجه نبخشیده است و احساس می‌کند با توجه به مشکلات زندگی‌اش اگر بخواهد منتظر بهبودی بنشیند، نمی‌تواند نمازهای قضایش را به جا آورد. چنانچه این فرد نمازها را قضا کرد و بعداً بیماری‌اش رفع شد،

س ۲۳۴۷ و ۲۳۵۵: تبریزی، استفتائات، ج ۱، س ۶۰۹.

۱. برای نمونه: مکلفی که به سبب عیب زبانش، از تلفظ صحیح قرائت نماز عاجز است و یقین یا اطمینان دارد که عذرش تا آخر عمر برطرف نمی‌شود یا در برطرف شدن عذر شک دارد، جایز است نمازهای قضایش را برحسب وظیفه فعلی‌اش انجام دهد و چنانچه اتفاقاً عذرش برطرف شد، لازم نیست نمازهای قضا را دوباره بخواند.

۲. برای نمونه: مکلفی که از انجام رکوع و سجود اختیاری به سبب عذری عاجز است و یقین یا اطمینان دارد که عذرش تا آخر عمر برطرف نمی‌شود یا در برطرف شدن عذر شک دارد، جایز است نمازهای قضایش را برحسب وظیفه فعلی‌اش انجام دهد؛ مثلاً آن‌ها را ایستاده به جا آورد و برای رکوع و سجده با سر اشاره کند؛ اما چنانچه اتفاقاً عذرش برطرف شد، احتیاط واجب این است که دوباره آن‌ها را بخواند.

۳. خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۳؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۳؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۳۳؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۳؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۲۳ و ۱۹۲۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۲۳.

آیا باید دوباره نمازها را قضا کند؟ در صورتی که مشقت داشته باشد چه طور؟
در فرض مرقوم که امیدی به بهبودی نداشته، نمازهای قضایی که خوانده، صحیح بوده است و نیاز به اعاده ندارد (رهبر معظم انقلاب).^۱

۱۰۹

خواندن نماز قضا به صورت نشسته

• آیا شخصی که نماز قضا دارد، می تواند بدون عذر نمازها را نشسته بخواند؟
با عذر: در مسائل سابق بررسی شده است.
بدون عذر: نمی تواند. باید نمازهای قضا را هم ایستاده بخواند (مراجع عظام تقلید).^۲
فردی مدت دو سال است که به بیماری زونا مبتلا شده است و ایستادن برایش بسیار مشکل است. آیا می تواند نمازهای قضای خود را نشسته بخواند؟
اگر به خوب شدن امید ندارد، می تواند نشسته بخواند؛ وگرنه احتیاط این است که تأخیر بیندازد و در زمان خوب شدن، آن را به جا آورد (رهبر معظم انقلاب).^۳

قضا کردن نمازهایی که با تیمم خوانده شده است

• آیا کسی که به واسطه عذر با تیمم نماز خوانده است، بعد از برطرف شدن عذر باید قضای

۱. سایت leader.ir، استفتانات جدید.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۳۴؛ امام، استفتانات، نماز قضا، س ۱۹۷، سایت leader.ir، استفتانات جدید.

۳. سایت leader.ir، استفتانات جدید.

نمازهایش را به جا آورد؟
اگر به وظیفه خود عمل کرده است، قضا
لازم نیست؛ هرچند در مواقعی، مستحب است
نمازهایی را که انسان با تیمم خوانده است،
دوباره بخواند (مشهور).^۱

۱. از استعمال آب ترس داشته و عمداً خود را
جنب کرده و با تیمم نماز خوانده است.

۲. می دانسته یا گمان می کرده است که آب
پیدا نمی کند و عمداً خود را جنب کرده و با تیمم
نماز خوانده است.

۳. تا آخر وقت عمداً در جست و جوی آب
نرود و با تیمم نماز بخواند و بعد بفهمد که اگر
جست و جو می کرد، آب پیدا می شد.

۴. می دانسته یا گمان می کرده است که آب
پیدا نمی شود و آبی را که داشته، ریخته است.

۵. عمداً نماز را تأخیر انداخته و در آخر وقت با
تیمم نماز خوانده است.

* در حالت آخر، یعنی در جایی که آب برای
وضو یا غسل وجود داشته و مکلف عمداً نماز را
تأخیر انداخته و در آخر وقت با تیمم نماز خوانده
است، بنا بر احتیاط واجب، نماز اعاده شود
(آیت الله مکارم).^۲

۱. العروة الوثقی، ج ۱، احکام تیمم، م ۸؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۳۹۵.

م ۷۲۷؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۳۴.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، مبحث تیمم، م ۲۶.

حکم خواندن نماز قضا برای زن مستحاضه

● آیا زن مستحاضه می‌تواند نماز قضا بخواند؟

می‌تواند نماز قضا بخواند؛ ولی باید برای هر نماز کارهایی که برای نماز ادا بر او واجب است، به جا آورد (حضرت امام و آیات عظام اراکی و فاضل).^۱

می‌تواند نماز قضا بخواند؛ ولی باید برای هر نماز کارهایی را که برای نماز ادا بر او واجب است، به جا آورد و بنا بر احتیاط نمی‌تواند به کارهایی که برای نماز ادا انجام داده است، اکتفا کند و احتیاط مستحب این است که خواندن نماز قضا را تأخیر بیندازد تا پاک شود (آیت‌الله سیستانی).^۲

می‌تواند نماز قضا بخواند؛ ولی برای هر نماز بنا بر احتیاط واجب، یک وضو بگیرد. چنانچه استحاضه کثیره باشد، انجام غسل‌های روزانه کافی است و غسل دیگری بر او واجب نیست و تنها باید وضو بگیرد (آیت‌الله مکارم).^۳

می‌تواند نماز قضا بخواند؛ ولی باید برای هر نماز کارهایی که برای نماز ادا بر او واجب است، به جا آورد و بنا بر احتیاط، هر دو را با یک غسل و وضو به جا نیاورد (آیت‌الله نوری).^۴

بنا بر احتیاط لازم، خواندن نماز قضا تا زمان پاک شدن ترک شود؛ مگر با خوف فوت (آیات

۱. توضیح المسائل مراجع، ج. ۱، م. ۴۳۲.

۲. سیستانی، توضیح المسائل، م. ۴۳۰؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، م. ۶۷۶.

۳. مکارم، توضیح المسائل، م. ۴۲۲ و ۴۲۳.

۴. نوری، توضیح المسائل، م. ۴۳۳.

عظام گلپایگانی و صافی).^۱ نمی‌تواند نماز قضا بخواند؛ مگر احتمال عقلایی بدهد که اگر نماز را به تأخیر بیندازد، دیگر نتواند انجام دهد. در این صورت، باید تمام کارهایی را که برای نماز ادا بر او واجب است، برای هر نماز قضا به جا آورد (آیت‌الله زنجانی).^۲ نمی‌تواند نماز قضا بخواند؛ مگر وقت نماز قضا تنگ باشد. در این صورت، باید تمام کارهایی را که برای نماز ادا بر او واجب است، برای هر نماز قضا به جا آورد (آیت‌الله وحید).^۳ می‌تواند نماز قضایی را که وقت آن مضیق شده است، بخواند؛ ولی باید برای هر نماز کارهایی را که برای نماز ادا بر او واجب است، به جا آورد (آیات عظام خویی و تبریزی).^۴

نماز قضا در سفر و حضر

خواندن نمازهای قضا در سفر و حضر

- آیا می‌شود نماز قضا را در هر مکانی خواند؟
- بلی، چه در سفر و چه در حضر می‌توان نماز قضا را خواند (مراجع عظام تقلید).^۵

۱. شبیری، توضیح المسائل، م ۴۳۸.

۲. شبیری، توضیح المسائل، م ۴۳۸.

۳. وحید، توضیح المسائل، م ۴۳۸.

۴. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۴۳۲.

۵. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۱۰؛ تحریر الوسیلة، ج ۱، نماز قضا، م ۵؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۱؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۱؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۱؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۱؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۶؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۶؛ بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۰۲.

خواندن قضای نمازی که در سفر قضا شده است

- اگر از مسافری که باید نماز را شکسته بخواند، نماز ظهر یا نماز عصر یا نماز عشاءش قضا شود، چگونه باید آن را قضا کند؟
- باید آن را دورکعتی قضا کند؛ هرچند در غیر سفر بخواهد قضای آن را به جا آورد (مراجع عظام تقلید).^۱

خواندن قضای نمازی که در وطن قضا شده است

- اگر از کسی که مسافر نیست، نماز چهاررکعتی فوت شود، چگونه باید آن را قضا کند؟
- باید آن را چهاررکعتی قضا کند؛ هرچند در سفر بخواهد آن را قضا کند (مراجع عظام تقلید).^۲
- اگر فردی در اول وقت نماز در وطن بوده، سپس در اثنای وقت به مسافرت رفته و تا انتهای وقت نماز در سفر بوده و نمازش را در حضر و سفر نخوانده است، چگونه باید آن را قضا کند؟

معیار در وجوب شکسته یا کامل خواندن نماز قضا (آیت الله بهجت: بنا بر احتیاط) آخر وقت است. مکلف باید ببیند در آخر وقت که نماز از او

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۱۰؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۵؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۱؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۱؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۱؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۱؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۱۹ و ۱۹۲۰؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۶؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۶؛ بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۰۲.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۱۰؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۵؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۱؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۱؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۱؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۱؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۱۹ و ۱۹۲۰؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۶؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۶؛ بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۰۲.

فوت شده است، در سفر بوده یا اینکه در وطن یا مکانی به سر می‌برده که در حکم وطن است (مراجع عظام تقلید).^۱

• اگر مسافر نمازش قضا بشود و به شهر خود برسد، باید نمازش را شکسته بخواند یا کامل؟ اگر تا آخر وقت در مسافرت بوده و در سفر نمازش قضا شده است، باید شکسته قضا کند (رهبر معظم انقلاب).^۲

خواندن قضای نمازی که در اماکن تخییر قضا شده

• اگر نماز در اماکن تخییر قضا شود، قضای آن را چگونه باید به جا آورد؟

بنا بر احتیاط واجب، شکسته به جا آورد (آیات عظام گلپایگانی، بهجت، سیستانی و صافی).^۳ باید به صورت شکسته به جا آورد (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید و نوری).^۴

اگر در اماکن تخییر قضای آن‌ها را به جا می‌آورد، بنا بر فتوا و در غیر اماکن تخییر، بنا

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۱۳؛ تحریر الوسیلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۳؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۱؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۱؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۱؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۱؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۲۰؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۶؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۶؛ بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۰۳. سایت leader.ir، استفتانات جدید، ص ۶۴.

۲. العروة شالوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۱۱؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۲؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۷؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۷؛ بهجت، استفتانات، ج ۲، م ۲۳۸۲. آیت‌الله بهجت در وسیلة النجاة، مسئله ۹۰۳ به تفصیل قائل است: «إذا فاتت الصلاة في أماكن التخییر، فالأحوط القصر وإن أتى بها في ذلك المكان، لكن الأظهر تعین القصر في الظهر والتخییر في العصر»

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۱۱؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۲؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۲؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۲.

بر احتیاط واجب، شکسته به جا آورد (آیت‌الله مکارم).^۱

اگر در اماکن تخییر قضای آن‌ها را به جا می‌آورد، بین قصر و اتمام مخیر است. در غیر اماکن تخییر، بنا بر احتیاط واجب، شکسته به جا آورد (حضرت امام و آیات عظام اراکی و فاضل).^۲

قضای نماز در خصوص کسی که وظیفه‌اش

جمع بین نماز شکسته و تمام بوده است

• اگر وظیفه کسی جمع بین نماز تمام و شکسته بوده و نماز را نخوانده باشد، چگونه باید قضا کند؟

نماز را هم به صورت شکسته و هم به صورت تمام، قضا کند (مراجع عظام تقلید).^۳

شکسته خواندن نماز کامل

• اگر نمازگزار در جایی که باید نماز را کامل بخواند،

نماز را شکسته خوانده است، چه وظیفه‌ای دارد؟

۱. اگر تصمیم گرفته بودیم ده روز در مکانی

اقامت کنیم، اما حکم اقامت دهه (وجوب

کامل خواندن نماز) را نمی‌دانستیم:

نماز صحیح است (آیات عظام خویی و

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۱۱.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۱۱؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۶.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۱۲؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۴؛ خویی،

منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۲؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۲؛ وحید،

منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۲؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۲؛

سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۲۱.

تبریزی).^۱
 بنا بر احتیاط مستحب، نماز اعاده شود
 (آیت الله زنجانی).^۲
 بنا بر احتیاط واجب، نماز اعاده شود (آیات
 عظام اراکی، سیستانی، وحید و مکارم).^۳
 نماز باید اعاده یا قضا شود (حضرت امام و
 آیات عظام فاضل، نوری، گلپایگانی و صافی).^۴
 ۲. در غیر حالت اول: نماز باطل است و باید
 اعاده یا قضا شود (مراجع عظام تقلید).^۵

کامل خواندن نماز شکسته

• اگر نمازگزار در جایی که باید نماز را شکسته
 بخواند، نماز را کامل بخواند، چه وظیفه‌ای
 دارد؟

- این مسئله صور مختلفی دارد:
 الف. علم به حکم و موضوع؛
 ب. جهل به اصل حکم؛
 ج. جهل به جزئیات و فروعات حکم؛
 د. جهل به موضوع؛

۱. العروة الوثقی، ج ۱، احکام نماز مسافر، م ۵؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۴۹؛
 تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۴۹؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۶۳.
 ۲. زنجانی، توضیح المسائل، م ۱۳۷۲ متن رساله فارسی ایشان صحیح است و آنچه
 در توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۳۶۳ و المسائل الشرعية آیت الله شبیری،
 مسئله ۱۳۷۴ آمده است، غلط است.
 ۳. العروة الوثقی، ج ۱، احکام نماز مسافر، م ۵؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱،
 م ۹۴۹؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۴۹؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱،
 م ۱۳۶۳؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۷۱.
 ۴. العروة الوثقی، ج ۱، احکام نماز مسافر، م ۵؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۶۳.
 ۵. العروة الوثقی، ج ۱، احکام نماز مسافر، م ۵؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۴۹؛
 تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۴۹؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۴۹؛
 سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۴۹؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۶۳؛
 وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۷۱.

- ه. فراموش کردن موضوع مسافرت؛
و. فراموش کردن حکم نماز مسافر.

علم به حکم و موضوع

اگر مکلف هم حکم نماز مسافر را بداند و هم بداند که در آن زمان شروط شکسته شدن نماز محقق شده است و نماز را:

۱. عمداً کامل بخواند: نماز باطل است و باید دوباره اعاده یا قضا شود (مراجع عظام تقلید).^۱
۲. چنانچه به نیت قصر وارد نماز شود، درحالی که به موضوع و حکم و جمیع خصوصیات علم دارد، ولی از روی سهو و غفلت نماز را کامل بخواند، مثل اینکه به امام جماعتی اقتدا کرده باشد که نمازش کامل است و نماز را به تبع امام و از سر عادت چهار رکعتی بخواند، همچنان که این نوع سهو برای غیرمسافران هم پیش می آید:^۲

نماز باطل است (حضرت امام و آیات عظام اراکی، خویی، فاضل، تبریزی، نوری و زنجانی).^۳

در وقت باید دوباره شکسته بخواند و در خارج وقت قضا ندارد (آیات عظام گلپایگانی و صافی و وحید).^۴

در وقت باید دوباره شکسته بخواند و در

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۵۷؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۶۵.
۲. المستند فی شرح العروة الوثقی، ج ۲۰، ص ۳۶۷، ذیل م ۳ از فصل فی احکام صلوٰة المسافر.
۳. العروة الوثقی، ج ۱، احکام نماز مسافر، م ۳؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۵۸.
۴. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۵۸؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۶۶.

خارج وقت بنا بر احتیاط واجب قضا کند
 (آیت الله سیستانی) ۱.
 در وقت باید دوباره شکسته بخواند (آیت الله
 مکارم) ۲.

جهل به اصل حکم

اگر مکلف اصل حکم نماز مسافر را نمی داند
 و تمام خوانده است، نماز صحیح است و لازم
 نیست اعاده یا قضا شود (مراجع عظام تقلید) ۳.

جهل به جزئیات و فروع احکام

اگر مکلف اصل حکم نماز مسافر را می داند،
 اما از جزئیات و فروع آن بی اطلاع باشد: ۴
 نماز را باید دوباره بخواند و اگر وقت گذشته
 است، قضا کند (حضرت امام و آیات عظام

۱. سیستانی، توضیح المسائل، م ۱۳۴۴.

۲. مکارم، توضیح المسائل، م ۱۱۸۳.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، احکام نماز مسافر، م ۳؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۵۹؛
 وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۶۷.

۴. برای مثال، مسافری که می داند نماز در سفر شکسته است، ولی به سبب
 ندانستن مسئله و آشنایی نداشتن با فروع احکام نماز مسافر، در حالات
 زیر نماز را تمام می خوانده است، شامل حکم مذکور در این مسئله می شود:
 الف. خیال می کرده است حکم وجوب شکسته خواندن نماز مخصوص سفر
 ده فرسخی است و در سفر هشت فرسخی باید نماز را تمام بخواند.

ب. می دانسته است در سفر هشت فرسخی نماز شکسته است؛ اما نمی دانسته
 که این حکم شامل مسافت تلفیقی مثل چهار فرسخ رفت و چهار فرسخ
 برگشت هم می شود.

ج. معتقد بوده است اقامت یک هفتگی در مکانی در اثنای سفر از قواطع سفر
 محسوب می شود.

د. خیال می کرده است اقامت مجموعاً ده روز در دو مکان از قواطع سفر
 محسوب می شود.

ه. خیال می کرده است در وطن آبا و اجدادی اش که محل تولد او بوده و از آن
 اعراض کرده، نماز تمام است.

اراکى، فاضل، نورى و زنجانى).^۱
 نماز را در وقت بايد دوباره بخواند و در خارج
 وقت قضا ندارد (آيات عظام خويى، تبريزى،
 وحيد، گلپايگانى و صافى).^۲
 نماز را در وقت بنا بر احتياط واجب دوباره
 بخواند و در خارج وقت قضا ندارد (آيات عظام
 سيستانى و مكارم).^۳
 نماز را در وقت بنا بر احتياط واجب دوباره بخواند
 و در خارج وقت بايد قضا كند (آيت الله بهجت).^۴
 بنا بر احتياط واجب نماز را در وقت اعاده و
 در خارج وقت قضا كند (رهبر معظم انقلاب).^۵

جهل به موضوع

اگر مکلف حکم نماز مسافر را می‌داند، اما
 نمی‌داند که در آن زمان شروط شکسته شدن
 نماز محقق شده است، مثلاً نمی‌داند که هشت
 فرسخ راه پیموده است، حکم آن همانند زمانی
 است که بعضی از جزئیات و فروع حکم را
 نداند (مراجع عظام تقلید).^۶

۱. العروة الوثقى، ج ۱، احکام نماز مسافر، م ۳؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۶۰.
 ۲. العروة الوثقى، ج ۱، احکام نماز مسافر، م ۳؛ خويى، منهاج الصالحين، ج ۱،
 م ۹۴۷؛ تبريزى، منهاج الصالحين، ج ۱، م ۹۴۷؛ وحيد، منهاج الصالحين، ج ۲،
 م ۹۴۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۶۰؛ وحيد، توضیح المسائل، م ۱۳۶۸.
 ۳. العروة الوثقى، ج ۱، احکام نماز مسافر، م ۳؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۶۰؛
 سيستانى، توضیح المسائل، م ۱۳۴۶؛ مكارم، توضیح المسائل، م ۱۱۸۴.
 ۴. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۶۰.
 ۵. استفتای شفاهی خصوصى.
 ۶. العروة الوثقى، ج ۱، احکام نماز مسافر، م ۳؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۶۱؛
 وحيد، توضیح المسائل، م ۱۳۶۹.

فراموش کردن موضوع مسافرت

اگر مکلف فراموش کند مسافر است، در صورتی که در وقت متوجه شود، باید نماز را شکسته بخواند و اگر بعد از گذشتن وقت متوجه شد، لازم نیست نماز را قضا کند (مراجع عظام تقلید).^۱

نکته: در این فرض اگر بین نماز متوجه شود: چنانچه قبل از رکوع رکعت سوم باشد، نماز را باید به صورت شکسته تمام کند و اگر بعد از رکوع رکعت سوم باشد، نماز باطل است و باید آن را دوباره بخواند (مراجع عظام تقلید).^۲

فراموش کردن حکم نماز مسافر

اگر مکلف حکم نماز مسافر را فراموش کند، در صورتی که در وقت بفهمد، باید دوباره بخواند (مراجع عظام تقلید).^۳ اگر بعد از گذشتن وقت بفهمد:

نماز را باید قضا کند (آیات عظام نوری و زنجانی).^۴

نماز را بنا بر احتیاط واجب باید قضا کند (حضرت امام و آیات عظام فاضل و مکارم).^۵

۱. العروة الوثقی، ج ۱، احکام نماز مسافر، م ۳؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۴۷؛

تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۴۷؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۴۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۶۲؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۷۲.

۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۶۴؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۷۲.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، احکام نماز مسافر، م ۳؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۴۷؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۴۷؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۴۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۵۷؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۶۵.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، احکام نماز مسافر، م ۳؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۵۷؛ شبیری، توضیح المسائل، م ۱۳۶۶.

۵. العروة الوثقی، ج ۱، احکام نماز مسافر، م ۳؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۵۷.

قضای نماز واجب نیست (آیات عظام گلپایگانی، اراکی، خویی، تبریزی، سیستانی، وحید و صافی).^۱

عدول کردن از یک نماز به نماز دیگر

عدول از نماز ادا به نماز قضا

● اگر نمازگزار در بین نماز ادا یادش بیاید که نماز قضا دارد، آیا می‌تواند نیت نماز را از ادا به قضا برگرداند؟

اگر نماز قضا از همان روز باشد، در صورتی که وقت، وسعت داشته باشد و عدول ممکن باشد، بنا بر احتیاط واجب نیت نماز را از ادا به قضا برگرداند (آیات عظام فاضل و مکارم و زنجانی).^۲

اگر با علم و تذکر به نماز قضا، شروع به نماز ادا کرده است، احتیاط در ترک عدول است. در غیر این صورت، با فرض وسعت وقت و امکان عدول، مستحب است نیت را به نماز قضا برگرداند (آیات عظام گلپایگانی و صافی).^۳

اگر در بین نماز ادایی یادش بیاید که نماز قضا دارد، تازمانی که امکان عدول وجود داشته باشد، می‌تواند به نماز فائده عدول کند (آیت الله بهجت).^۴

۱. العروة الوثقی، ج ۱، احکام نماز مسافر، م ۳؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۴۷؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۴۷؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۴۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۵۷؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۶۵ و ۱۳۷۰.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نیت نماز، م ۲۰؛ الاحکام الواضحة، نماز قضا، م ۷۷۸؛ مکارم، توضیح المسائل، م ۶۹۹؛ شبیری، توضیح المسائل، م ۱۳۹۴.

۳. گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۸۷؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۸۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۷۶۳؛ صافی، توضیح المسائل، م ۷۷۱.

۴. بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۱۳.

اگر در بین نماز ادایی یادش بیاید که نماز قضا دارد، چنانچه وقت وسعت دارد و ممکن باشد، مستحب است نیت را به نماز قضا برگرداند (آیات عظام اراکی و نوری).^۱

اگر در بین نماز ادایی یادش بیاید که نماز قضا دارد، چنانچه وقت وسعت دارد و ممکن باشد و وقت فضیلت نماز آن روز نیز فوت نمی‌شود، مستحب است نیت را به نماز قضا برگرداند (حضرت امام و رهبر معظم انقلاب و آیات عظام خویی، تبریزی، وحید و سیستانی).^۲

عدول از نماز قضا به نماز ادا

• آیا نمازگزار در بین نماز قضا می‌تواند نیت نماز را به نماز ادا برگرداند؟
 خیر، برگرداندن نیت از نماز قضا به نماز ادا جایز نیست (مراجع عظام تقلید).^۳

عدول از نماز قضا به نماز قضای دیگر

• عدول از نماز قضا به نماز قضای دیگر در حال نماز چگونه است؟
 در قضای نماز مرتبتین مثل نماز ظهر و عصر

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نیت نماز، ۲۰م؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۲۰م؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۲۰م؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۷۲۰م؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۷۶۳م؛ وحید، توضیح المسائل، ۱۳۹۳م.
 ۲. العروة الوثقی، ج ۱، نیت نماز، ۲۰م؛ تحریر الوسیلة، ج ۱، نماز قضا، ۱۳م؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۳۰م؛ خویی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۷۳۰م؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۳۰م؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۰۱م و ۱۹۳۴م؛ أجوبة الاستفتائات، س ۳۴۰.
 ۳. العروة الوثقی، ج ۱، نیت نماز، ۲۱م؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۷۶۲م.

از یک روز:

الف. اگر در نماز دوم قبل از تجاوز از محل عدول، یادش بیاید که نماز اول را نخوانده است:

باید به نماز اول عدول کند (مشهور).^۱
جواز عدول از نماز قضای لاحق به نماز قضای سابق محل اشکال است؛ هرچند هر دو نماز قضا مربوط به ظهر و عصر یک روز یا مغرب و عشاء یک شب باشد (آیت‌الله سیستانی).^۲
ب. اگر از محل عدول گذشته باشد، مثل اینکه داخل رکوع رکعت چهارم نماز قضای عشا شده باشد و یادش بیاید نماز قضای مغرب را نخوانده است:

نماز قضای عشا را تمام کند، بعد نماز قضای مغرب را بخواند (حضرت امام).^۳
نماز عشا باطل است و باید مشغول نماز مغرب شود، سپس عشا را بخواند (آیات عظام خویی و تبریزی و وحید).^۴
جواز عدول از نماز قضای لاحق به نماز قضای سابق محل اشکال است (آیت‌الله سیستانی).^۵
در قضای نماز غیرمرتبتین مثل اینکه در حال

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نیت نماز، م ۲۰؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نیت نماز، م ۱۲؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۵۷۹؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۵۷۹؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۵۷۹؛ أجوبة الاستفتائات، س ۳۴۰.
۲. العروة الوثقی، نیت نماز، م ۲۰؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۵۷۹؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۰۱۰.
۳. تحریر الوسيلة، ج ۱، نیت نماز، م ۱۲.
۴. خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۵۷۹؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۵۷۹؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۵۷۹.
۵. العروة الوثقی، نیت نماز، م ۲۰؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۵۷۹؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۰۱۰.

خواندن نماز ظهر یابد نماز صبح را
نخوانده است، اگر از محل عدول نگذشته باشد:
عدول جایز است (مشهور).^۱
جواز عدول از نماز قضای لاحق به نماز قضای
سابق محل اشکال است (آیت الله سیستانی).^۲
دلیلی بر جواز عدول نداریم (آیت الله مکارم).^۳

شکستن نماز قضا

• آیا نماز قضا را در حال اختیار می توان شکست
و ادامه نداد؟
جایز نیست (حضرت امام و آیات عظام
گلپایگانی، اراکی، بهجت، وحید، صافی، نوری
و زنجانی).^۴
اگر نماز قضای واجب باشد، قطع آن خلاف
احتیاط است (آیت الله فاضل).^۵
بنا بر احتیاط جایز نیست (آیات عظام خویی،
تبریزی، سیستانی و مکارم).^۶

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نیت نماز، م ۲۰؛ تحریر الوسیلة، ج ۱، نیت نماز، م ۱۲؛ حضرت
امام، استفتانات، ج ۱، نماز قضا، س ۲۰۴؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۵۷۹؛
تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۵۷۹؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۵۷۹.
۲. العروة الوثقی، ج ۱، نیت نماز، م ۲۰؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۵۷۹؛
سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۰۱.
۳. العروة الوثقی، ج ۱، نیت نماز، م ۲۰.
۴. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی حکم قطع الصلوة؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱،
م ۱۱۵۹؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۱۶۷.
۵. فاضل، جامع المسائل، ج ۳، س ۴۶۹.
۶. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی حکم قطع الصلوة؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱،
م ۱۱۵۹.

خواندن نماز قضا به جماعت

• آیا می‌شود نماز قضا را به جماعت خواند؟

بلی، به جماعت خواندن نماز قضا مستحب است؛ چه نماز امام جماعت ادا باشد، چه قضا؛ لازم نیست هر دو یک نماز را بخوانند؛ مثلاً اگر نماز قضای صبح را با نماز ظهر یا عصر امام بخواند، اشکال ندارد (مشهور).^۱

بلی، به جماعت خواندن نماز قضا مستحب است؛ چه نماز امام جماعت ادا باشد، چه قضا. بنا بر احتیاط واجب، نماز قضای امام و مأوم یکی باشد؛ مثلاً قضای نماز ظهر را با ظهر بخوانند (آیت‌الله مکارم).^۲

آیا مأوم می‌تواند به امام جماعتی اقتدا کند که احتیاطاً نمازش را قضا می‌کند، یعنی بنا بر احتیاط واجب یا احتیاط مستحب، نماز قضا می‌خواند؟

اشکال دارد (آیت‌الله بهجت).^۳

نماز قضایی که امام جماعت می‌خواند، قضای حتمی باشد. اگر نماز قضایی که امام جماعت می‌خواند احتیاطی است، اقتدا به او بنا بر احتیاط واجب جایز نیست؛ مگر اینکه نماز مأوم هم احتیاطی باشد و سبب

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۳۳ و نماز جماعت، م ۳؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۵؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۲؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۲؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۳۲؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۲؛ توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۳۵؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۸۹؛ کلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۸۹؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۱۵؛ بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۲۳۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۸۸.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، مبحث نماز قضا، م ۳۳؛ مکارم، توضیح المسائل، م ۱۲۰۳.

۳. بهجت، استفتانات، ج ۲، م ۲۳۸۶.

احتیاط امام سبب احتیاط مأموم نیز بوده باشد؛ ولی لازم نیست برای احتیاط مأموم سبب دیگری نباشد^۱ (آیت‌الله سیستانی).^۲

اگر نماز قضایی که امام جماعت می‌خواند احتیاطی است، اقتدا به او بنا بر احتیاط واجب (رهبر معظم انقلاب: بنا بر فتوا) جایز نیست؛ مگر اینکه نماز مأموم هم احتیاطی باشد و سبب احتیاط امام و مأموم یکی باشد (مشهور).^۳

• آیا برای مأمومی که نمی‌داند نماز قضایی که امام جماعت می‌خواند حتمی است یا احتیاطی، تحقیق لازم است؟

۱. به عبارت دیگر، اگر نماز امام جماعت خلل معینی داشته باشد، نماز مأموم هم همان خلل معین را دارد؛ ولی عکس آن لازم نیست. این امر در حالت‌های وحدت جهت در شبهات حکمیه حاصل می‌شود و همچنین در شبهات موضوعیه اگر ملازمه‌ای در بین باشد. در این زمینه برای توضیح مطلب سه مثال ذکر می‌کنیم:

مثال اول: امام جمعه پس از خواندن نماز جمعه، به جهت رعایت این احتیاط که محتمل است نماز جمعه کافی از نماز ظهر نباشد، نماز ظهر را هم می‌خواند و مأموم نیز به همین جهت نماز ظهر را با امام مذکور به جماعت می‌خواند. در این صورت، اقتدای مأموم به امام مذکور صحیح است و لازم نیست برای احتیاط مأموم جهت دیگری نباشد. بنابراین اگر مأموم در فرض مذکور سبب دیگری هم برای احتیاط داشته باشد، مثل اینکه احتمال دهد در نماز، رکنی را ترک کرده باشد، مانعی ندارد و اقتدای او به امام مذکور صحیح است.

مثال دوم: دو نفر از یک طرف آب وضو گرفته‌اند و بعد متوجه شده‌اند آب احتمالاً نجس بوده است؛ از این رو می‌خواهند با تطهیر اعضا وضوی مجدد نماز را اعاده کنند و یکی به دیگری در نماز اقتدا کند. در این فرض نیز اقتدا اشکال ندارد.

مثال سوم: دو نفر در صحت نطق به «ض» در «و لا الضالین» شک دارند و وحدت کیفیت دو تلفظ محرز نیست؛ به گونه‌ای که احتمال دارد یکی از آن‌ها حرف را صحیح ادا کرده باشد و دیگری غلط. در این صورت، اقتدای یکی به دیگری محل اشکال است. اما اگر کیفیت ادای حرف «ض» به یک نحو، از هر دو نفر محرز باشد، ولی هر دو نفر در صحت این نوع تلفظ شک دارند و می‌خواهند نمازشان را احتیاطاً اعاده کنند، اقتدای آن‌ها به هم مانعی ندارد.

۲. سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۳۵؛ استفتای خصوصی از آیت‌الله سیستانی.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز جماعت، م ۳؛ استفتای خصوصی از رهبر معظم انقلاب.

خیر، تحقیق واجب نیست (آیات عظام بهجت، فاضل، سیستانی و مکارم).^۱

مأموم باید علم پیدا کند که نماز امام، نماز قضای معلوم یومیه است (آیات عظام تبریزی، رهبری، نوری و صافی).^۲

• آیا مأمومی که نماز قضای احتیاطی می‌خواند، می‌تواند واسطهٔ اتصال صفوف نماز جماعت باشد؟ مانعی ندارد (آیات عظام بهجت، فاضل، رهبری و نوری).^۳

یکی دو سه نفر مانعی ندارد؛ بیش از آن‌ها خالی از اشکال نیست (آیت‌الله مکارم).^۴

بنا بر احتیاط واجب نمی‌تواند واسطهٔ اتصال در صفوف نماز جماعت باشد؛ مگر برای کسی که نماز قضای احتیاطی می‌خواند و مماثل^۵ خودش درجهت احتیاط است (آیت‌الله سیستانی).^۶

نمی‌تواند (آیات عظام تبریزی و صافی).^۷ مأمومی نمی‌داند نماز کسانی که واسطهٔ اتصال او به امام جماعت هستند، نماز قضای حتمی است یا نماز قضای احتیاطی. آیا فحوص برای او لازم است؟

خیر، تفحص و سؤال از آن‌ها لازم نیست

۱. سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۳۵؛ استفتای خصوصی از آیات عظام بهجت و فاضل و مکارم.

۲. استفتای خصوصی کتبی از رهبر معظم انقلاب و آیات عظام تبریزی و نوری و صافی.

۳. استفتای خصوصی کتبی از رهبر معظم انقلاب و آیات عظام بهجت و فاضل و نوری.

۴. استفتای خصوصی کتبی از آیت‌الله مکارم.

۵. توضیح مماثلت در سؤال قبل گذشت.

۶. سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۳۶.

۷. استفتای خصوصی کتبی از آیات عظام تبریزی و صافی.

(آیات عظام فاضل، سیستانی، رهبری، مکارم، صافی و نوری).^۱
 بلی، علم یا اطمینان برای اتصال به صفوف لازم است (آیت‌الله تبریزی).^۲

ترتیب نمازهای قضا

ترتیب در قضای نمازهای یومیه

• آیا در به‌جا آوردن قضای نمازهای یومیه، ترتیب شرط است؟ مسئله دو صورت دارد:

- الف. نمازهایی که ترتیب در ادای آن‌ها واجب است؛ مانند نماز ظهر و عصر از یک روز یا نماز مغرب و عشا از یک شب. در این صورت، رعایت ترتیب واجب است (مراجع عظام تقلید).^۳
- ب. نمازهایی که در ادای آن‌ها ترتیب واجب نیست؛ مثل نماز صبح و ظهر یا نماز مغرب از یک شب و نماز عشا از شب دیگر؛ رعایت ترتیب لازم است (آیت‌الله اراکی).^۴
- برای کسانی که ترتیب قضا شدن نماز را می‌دانند، رعایت ترتیب لازم است (آیت‌الله بهجت).^۵

۱. سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۳۶؛ استفتای خصوصی از رهبر معظم انقلاب و آیات عظام فاضل، مکارم، صافی و نوری.

۲. استفتای خصوصی کتبی از آیت‌الله تبریزی.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۱۶؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۸؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۴؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۴؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۴؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۴؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۲۷؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۷۹؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۷۹؛ بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۰۵؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۷۵؛ أجوبة الاستفتائات، س ۵۳۳.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۱۶؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۷۵.

۵. بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۰۵؛ بهجت، توضیح المسائل، م ۱۱۱۹؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۳۷۸.

برای کسانی که ترتیب قضا شدن را می دانند، احتیاط واجب رعایت ترتیب لازم است (آیت الله فاضل).^۱

رعایت ترتیب لازم نیست (مشهور)^۲؛ هرچند: سزاوار است ترتیب رعایت شود (آیات عظام گلپایگانی و صافی).^۳

بمتر است ترتیب رعایت شود (آیات عظام خویی و تبریزی).^۴
احتیاط مستحب، ترتیب رعایت شود (آیات عظام وحید و زنجانی).^۵

جهل به ترتیب قضا شدن نمازها

• درباره کسی که به ترتیب نمازهای قضا شده جاهل است، مثلاً نمی داند اول نماز ظهر قضا شده است یا مغرب، حکم چیست؟
رعایت ترتیب برای قضای نمازها، واجب نیست؛ هرچند مطابق احتیاط استحبابی است^۶ (مشهور).^۷

۱. فاضل، الاحکام الواضحة، نماز قضا، م ۷۷۲؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، ص ۳۵۹؛ فاضل، توضیح المسائل، م ۱۴۰۰.
۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۱۶؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۸؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۴؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۴؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۴؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۴؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۲۷؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۷۹؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۷۹؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۷۵؛ أجوبة الاستفتائات، س ۵۳۳؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۸۳.
۳. صافی، توضیح المسائل، م ۱۳۸۴؛ گلپایگانی، توضیح المسائل، م ۱۳۸۴.
۴. خویی، توضیح المسائل، م ۱۳۸۴؛ تبریزی، توضیح المسائل، م ۱۳۸۴.
۵. وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۸۳؛ شبیری، توضیح المسائل، م ۱۳۸۸.
۶. البته بدیهی است رعایت ترتیب در خصوص نماز قضا ظهر و عصر یک روز یا نماز قضا مغرب و عشاء یک شب واجب است.
۷. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۱۶؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۸؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۴؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۴؛ وحید،

باید طوری آن‌ها را بخواند که یقین کند به ترتیبی که قضا شده، به‌جا آورده است؛ مثلاً اگر یک نماز ظهر و یک نماز مغرب بر او واجب است و نمی‌داند کدام اول قضا شده است، اول یک نماز مغرب و بعد از آن یک نماز ظهر و دوباره نماز مغرب را بخواند یا اول یک نماز ظهر و بعد از آن یک نماز مغرب و دوباره نماز ظهر را بخواند تا یقین کند هر کدام را که اول قضا شده، اول خوانده است. ولی اگر نمازهایی که ترتیب آن‌ها را فراموش کرده است، به قدری زیاد باشد که اگر بخواهد به ترتیب بخواند خیلی مشقت دارد، لازم نیست آن‌ها را به ترتیب به‌جا آورد (آیت‌الله اراکی).^۱

اگر کسی نداند و گمان هم نکند که نمازهای قضا شده‌اش کدام یک جلوتر بوده است، بنا بر اقوا لازم نیست به طوری بخواند که ترتیب حاصل شود. می‌تواند هر کدام را خواست، مقدم کند؛ هر چند احتیاط، در صورتی که عسر و حرج پیش نیاید و موجب فوت آنچه یقیناً فوت شده است نشود، تحصیل یقین به ترتیب است. پس اگر نداند نماز مغرب و ظهر که از او فوت شده است، کدام یک جلوتر بوده، یک نماز مغرب بین دو ظهر یا یک نماز ظهر بین دو مغرب، بنا بر احتیاط مستحب بخواند (آیت‌الله بهجت).^۲

منهاج الصالحین، ج ۲، ۷۲۴؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۴؛
توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۷۷؛ بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۲۳۴۵.
۱. اراکی، توضیح المسائل، م ۱۳۷۰.
۲. بهجت، توضیح المسائل، م ۱۱۲۱.

انجام نماز قضا به صورت تفکیک بین نمازها

• آیا برای قضای نمازها می‌توانیم این‌گونه عمل کنیم: ابتدا یک سال قضای نماز صبح بخوانیم، بعد یک سال قضای نماز ظهر و...؟ طبق نظر فقهای که ترتیب را لازم نمی‌دانند، قضای نمازها به ترتیب مذکور مانعی ندارد (مشهور).^۱

برای کسانی که ترتیب را می‌دانند، احتیاط واجب رعایت ترتیب لازم است؛ ولی اگر ترتیب را نمی‌دانند، اشکال ندارد به نحو مذکور عمل کنند (آیت‌الله فاضل).^۲

اگر ترتیب خاصی را نمی‌دانند، به ترتیب شبانه‌روزی باید بخوانند؛ مگر طوری جاهل باشد که اصل ترتیب ساقط شود (آیت‌الله بهجت).^۳ باید طوری آن‌ها را بخواند که یقین کند به ترتیبی که قضا شده، به جا آورده است؛ ولی اگر نمازهایی که ترتیب آن‌ها را فراموش کرده است، به قدری زیاد باشد که اگر بخواند به ترتیب بخواند خیلی مشقت داشته باشد، لازم نیست آن‌ها را به ترتیب به جا آورد (آیت‌الله اراکی).^۴

۱. أجوبة الاستفتاءات، س ۵۳۱؛ خوبی و تبریزی، صراط النجاة، ج ۱، س ۲۲۵؛ تبریزی، صراط النجاة، ج ۵، س ۲۴۸؛ العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۱۶؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۸؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۴؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۴؛ توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۲۷؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۹؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۷۹؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۷۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۸۳.

۲. فاضل، جامع المسائل، ج ۳، س ۴۶۶.

۳. بهجت، استفتاءات، ج ۲، س ۲۳۷۷.

۴. اراکی، توضیح المسائل، م ۱۳۷۰.

تقدیم قضای نماز امروز بر قضای نمازهای

گذشته

• اگر از روزهای گذشته نماز قضا دارد و یک نماز یا بیشتر هم از همان روز از او قضا شده است، کدام را مقدم کند؟

چنانچه برای قضای تمام آن‌ها وقت ندارد یا نمی‌خواهد همه را در آن روز بخواند:

مستحب است نماز قضای آن روز را پیش از نماز ادا بخواند (مشهور).^۱

بنا بر احتیاط واجب نماز قضای همان روز را پیش از نماز ادا بخواند (آیات عظام فاضل و زنجانی).^۲

اگر یک یا دو نماز قبل از آن قضا شده باشد، احتیاط واجب این است که پیش از نماز همان روز، آن را قضا کند (آیت‌الله مکارم).^۳

ترتیب در قضای نمازهای غیر یومیه

• آیا در نمازهای قضای غیر یومیه، ترتیب معتبر است؟

خیر، لازم نیست آن‌ها را به ترتیب به‌جا آورد (مراجع عظام تقلید).^۴

۱. العروة الوثقی، ج. ۱، نماز قضا، م ۲۹؛ تحریر الوسیلة، ج. ۱، نماز قضا، م ۱۳؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج. ۱، م ۷۳۰؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج. ۱، م ۷۳۰؛ وحید، منهاج الصالحین، ج. ۲، م ۷۳۰؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج. ۱، م ۷۲۰؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج. ۱، م ۱۹۳۳؛ صافی، هدایة العباد، ج. ۱، م ۹۸۷؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج. ۱، م ۹۸۷؛ بهجت، توضیح المسائل، م ۱۱۲۷.

۲. العروة الوثقی، ج. ۱، نماز قضا، م ۲۹؛ فاضل، توضیح المسائل، م ۱۴۰۵؛ شبیری، المسائل الشرعیة، م ۱۳۹۵؛ شبیری، توضیح المسائل، م ۱۳۹۵.

۳. مکارم، توضیح المسائل، م ۱۲۰۰.

۴. العروة الوثقی، ج. ۱، نماز قضا، م ۱۵؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج. ۱، م ۷۲۴؛ تبریزی،

ترتیب بین قضای نماز یومیة و قضای نماز

غیر یومیة

- کسی که هم نماز یومیة و هم نماز غیر یومیة بر ذمه دارد، کدام را باید مقدم کند؟ لازم نیست آنها را به ترتیب به جا آورد (مراجع عظام تقلید).^۱

۱۳۳

فصل هفتم / کیفیت خواندن نماز قضا

منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۴؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۴؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۴؛ توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۲۸؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۷۶.

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا، م ۱۵؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۴؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۴؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۴؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۴؛ توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۲۸؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۷۶.

فصل هشتم:
نماز قضاى والدین

نکته: نماز قضای پدر با شروطی که تفصیل آن در مسائل آینده خواهد آمد، بر پسر بزرگ‌تر (بنا بر فتوا یا احتیاط) واجب است.^۱

منظور از والدین

پدر و مادر

• آیا نماز قضای مادر نیز همانند پدر، بر پسر بزرگ واجب است؟

قضای نماز و روزهٔ مادر با تحقق شروطی، بر پسر بزرگ واجب است (رهبر معظم انقلاب و آیات عظام اراکی و مکارم و نوری).^۲

بنا بر احتیاط، بر پسر بزرگ واجب است (آیات عظام گلپایگانی، فاضل، بهجت و صافی).^۳

بر پسر بزرگ‌تر واجب نیست؛ هرچند احتیاط مستحب است (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی، وحید و زنجانی).^۴

پدر بزرگ و مادر بزرگ

آیا پدر بزرگ و مادر بزرگ در حکم قضای نماز و روزه، به پدر و مادر ملحق می‌شوند؟
خیر، بر پسر پسر (نوه) قضای نمازهای میت

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۹۰؛ وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۳۹۸.
۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی؛ أجوبة الاستفتائات، س ۵۴۲؛ مکارم، توضیح المسائل، م ۱۲۰۵؛ نوری، توضیح المسائل، م ۱۳۸۹.
۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۹۰؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۹۰؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۱۶.
۴. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۶؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۷؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۷؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۳۷؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۷؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۶۶؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۹۰؛ شبیری، توضیح المسائل، م ۱۳۹۹.

واجب نیست (حضرت امام و آیات عظام اراکی، گلپایگانی، خویی، فاضل، بهجت، سیستانی، مکارم و نوری).^۱

اگر تمام پسران متوفا در زمان حیات او فوت شده باشند، بنا بر احتیاط مستحب، نوّه او آن‌ها را انجام دهد (حضرت امام و آیات عظام اراکی، گلپایگانی، خویی، سیستانی، مکارم و نوری).^۲

بنا بر احتیاط واجب، نوّه او آن‌ها را انجام دهد (آیات عظام فاضل و مکارم).^۳

مباحث مربوط به پسر بزرگ‌تر

منظور از پسر بزرگ‌تر

- منظور از پسر بزرگ که قضای نمازهای پدر بر عهده‌اش است، چه کسی است؟
- منظور، بزرگ‌ترین پسری است که در هنگام مرگ پدر زنده باشد (مراجع عظام تقلید).^۴
- اگر فرزند اول میت دختر و فرزند دوم او پسر باشد، آیا این پسر حکم پسر بزرگ‌تر را دارد؟
- بلی، این پسر حکم پسر بزرگ‌تر را دارد (مراجع عظام تقلید).^۵

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا ولی، م ۲؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۶۴؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۴۱۱.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا ولی، م ۲؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۶۴.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا ولی، م ۲.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا ولی؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۷؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۷؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۴۷؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۷؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۴۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۹۰؛ أجوبة الاستفتائات، س ۵۴۳.

۵. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا ولی؛ أجوبة الاستفتائات، س ۵۴۲؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۴۱۴؛ تبریزی، استفتائات، ج ۱، س ۶۱۳؛ أجوبة الاستفتائات، س ۵۴۲.

● اگر میت نوهٔ پسری داشته باشد که از پسرانش بزرگ‌تر است، نماز قضای او بر چه کسی واجب است؟

نماز قضا بر عهدهٔ پسر بزرگ متوفا در هنگام فوت است (آیت‌الله سیستانی)^۱.
بر عهدهٔ نوه نیست؛ بلکه بر پسر بزرگ‌تر، یعنی بزرگ‌ترین پسری که بعد از مرگ شخص در حال حیات است، واجب است نماز و روزه‌هایی را که از پدر یا مادرش فوت شده است، بعد از مرگ آنان به جا آورد؛ البته اگر از روی نافرمانی نبوده است و توانایی بر قضا داشته‌اند. اگر هم از روی نافرمانی ترک کرده باشند، بنا بر احتیاط مستحب قضا کند. همچنین روزه‌ای را که در سفر نگرفته است، هرچند توانایی قضای آن را پیدا نکرده‌اند، احتیاط واجب این است که پسر بزرگ‌تر قضا کند (آیت‌الله مکارم)^۲.

مشخص بودن پسر بزرگ‌تر

● اگر پسر بزرگ‌تر بین دو یا چند نفر مشتبه باشد، قضای نماز پدر بر عهدهٔ چه کسی است؟
اگر معلوم نباشد که پسر بزرگ‌تر کدام فرد است، قضای نماز پدر بر هیچ‌کدام از پسرها واجب نیست (مراجع عظام تقلید)^۳؛ ولی:
احتیاط مستحب این است که نماز او را بین

۱. سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۶۴.

۲. استفتای خصوصی کتبی.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، ۸م؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۰؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۰؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۴۰؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۹۳؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۴۶.

خودشان قسمت کنند یا برای انجام آن قرعه بزنند (مشهور).^۱

احتیاط مستحب این است که به نحو واجب کفایی عمل شود (آیات عظام خویی و تبریزی).^۲

احتیاط مستحب این است که به نحو واجب کفایی یا توزیع یا قرعه عمل شود؛ مگر اینکه میت حبوه داشته باشد. در این صورت، حبوه به قید قرعه، به هر کس داده شد، نمازها را هم باید او قضا کند (آیت الله وحید).^۳

هم‌سن بودن دو پسر (دوقلو بودن)

• اگر کسی پسران دوقلو داشته باشد، کدام یک ولی میت است تا نماز قضای پدر بر عهده‌اش باشد؟

آن کسی که زودتر متولد شده است، پسر بزرگ‌تر شمرده می‌شود (مراجع عظام تقلید).^۴

• اگر نطفه یک پسر زودتر منعقد شده باشد و دیگری زودتر متولد شده باشد، نمازهای پدر بر کدام پسر واجب است؟

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۸؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۹۳؛ سیستمی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۴۶؛ فتاوی مرحوم آیت الله بهجت پیدا نشد.

۲. خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۰؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۰. حبوه به اموالی گفته می‌شود که بعد از فوت پدر به پسر بزرگتر می‌رسد که عبارتند از: قرآن و انگشتر و شمشیر میت و لباسی را که پوشیده، توضیح کامل مطلب در جزوه ارث خواهد آمد انشاء الله.

۳. وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۴۰.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۱۷؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۷؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۷؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۴۷؛ سیستمی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۷؛ سیستمی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۴۸.

آن کسی که زودتر متولد شده است، پسر بزرگ تر شمرده می شود؛ هرچند نطفه دیگری زودتر منعقد شده باشد (مراجع عظام تقلید).^۱ اگر میت دو پسر داشته باشد که یکی از نظر سن بزرگ تر است، اما دیگری زودتر بالغ شده است، نمازهای پدر بر کدام پسر واجب است؟ پسر بزرگ تر کسی است که از نظر سن بزرگ تر است و قضای نمازهای پدر بر او واجب است (مراجع عظام تقلید).^۲

دو پسر بزرگ هم سن چگونه باید نمازهای پدر را قضا کنند؟

قضای نمازهای پدر بین آن دو تقسیم می شود. در صورتی که تقسیم ممکن نباشد، مثل اینکه یک نماز از میت قضا شده باشد، به صورت واجب کفایی بر هر دو واجب است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل، تبریزی، بهجت، مکارم، صافی و نوری).^۳

و جوب قضای نمازهای پدر بر هر دو به شکل واجب کفایی است. تفاوتی نیست که تقسیم نمازهای قضا ممکن باشد، مثل اینکه نمازهای

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، ۱۷م؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۷؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۷؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۴۷؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۷؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۴۸.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، ۵م؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۷؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۷؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۴۷؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۷؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۴۹.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، ۹م؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، ۱۶م؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۹۵؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۹۵؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۹؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، ۹۱۸م.

قضا متعدد باشد یا تقسیم ناممکن باشد، مثل اینکه متوفا تنها یک نماز قضا داشته باشد (آیات عظام خوئی و سیستانی و وحید).^۱

مجنون بودن یا نابالغ بودن پسر بزرگ ترهنگام

وفات پدر

• آیا در زمان فوت پدر شرط است که پسر بزرگ، بالغ و عاقل باشد؟

شرط نیست؛ بنابراین اگر پسر بزرگ تر موقع مرگ پدر، نابالغ یا دیوانه باشد، وقتی که بالغ یا عاقل شد، باید نمازهای پدر را قضا کند (مشهور).^۲

شرط است؛ بنابراین اگر پسر بزرگ تر موقع مرگ پدر، نابالغ یا دیوانه باشد، وقتی که بالغ یا عاقل شد، واجب نیست نماز پدر را قضا کند (آیت الله سیستانی).^۳

محروم بودن پسر بزرگ تر از ارث

• در صورتی که پسر بزرگ تر از ارث محروم باشد، آیا خواندن نمازهای قضای پدر بر او واجب است؟ همچنین درباره مادر، بنا بر فتوای

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۹؛ خوئی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۹؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۳۹؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۹؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۵۰.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۴؛ تحریر الوسیلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۶؛ خوئی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۸؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۸؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۳۸؛ صافی، هدیة العباد، ج ۱، م ۹۹۳؛ گلپایگانی، هدیة العباد، ج ۱، م ۹۹۳؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۱۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۹۷.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۴؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۸؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۴۴.

مراجعی که مادر را در احکام نماز قضا به پدر ملحق می‌دانند.

بلی، واجب است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل، بهجت، صافی و نوری).^۱

خیر، اگر پسر بزرگ‌تر به سبب یکی از اسباب منع ارث، مثل قتل پدر یا کافر بودن، از ارث بردن شرعاً محروم باشد، خواندن نمازهای قضای پدر بر او واجب نیست (آیات عظام خویی، سیستانی، تبریزی و وحید).^۲

وجوب قضای نمازهای پدر و مادر بر پسر بزرگ‌تری که از ارث بردن محروم است، محل اشکال است (آیت‌الله مکارم).^۳

فوت پسر بزرگ‌تر قبل از فوت والدین

● اگر فرزند اول در کودکی، قبل از پدر فوت کند، آیا فرزند دوم که اکنون بزرگ‌تر است، بعد از مرگ پدر واجب است قضای نماز او را به‌جا آورد؟

هر پسری که هنگام مرگ پدر و مادر از دیگران بزرگ‌تر است، باید نماز قضای پدر را انجام دهد؛ هرچند فرزند اول یا پسر اول پدر نباشد

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۶؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۶؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۹۴؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۹۴؛ بهجت، وسيلة النجاة، نماز قضا، م ۹۱۷.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۶؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۲؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۲؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۴۲؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۲؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۴۵.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۶.

(مراجع عظام تقلید).^۱

فوت پسر بزرگ‌تر پس از فوت والدین

• در صورت فوت پسر بزرگ‌تر پس از فوت والدین و قبل از خواندن نمازهای قضا، چه کسی عهده‌دار نمازهای والدین می‌شود؟ اگر پسر بزرگ‌تر توانایی قضای نماز والدین را داشته باشد، نمازهای قضای پدر بر سایر ورثه از جمله پسر دوم، واجب نیست (مراجع عظام تقلید).^۲

اگر پسر بزرگ‌تر توانایی آن را نداشته باشد: نمازهای قضای پدر بر پسر دوم واجب نیست (آیات عظام خویی و سیستانی و مکارم).^۳ پسر دوم بنا بر احتیاط مستحب، قضای آن‌ها را انجام دهد (آیت‌الله صافی).^۴ پسر دوم بنا بر احتیاط واجب، قضای آن‌ها را انجام دهد (آیت‌الله زنجانی).^۵

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا ولی؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۷؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۷؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۴۷؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۷؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۴۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۹۰؛ أجوبة الاستفتائات، س ۵۴۲ و س ۵۴۳؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۴۱۳؛ فاضل، استفتائات، ج ۱، س ۳۷۸؛ حضرت امام، استفتائات، ج ۱، نماز قضا، س ۲۱۸؛ أجوبة الاستفتائات، س ۵۴۳.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا ولی، م ۳، و م ۲۴؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۶؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۳؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۳؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۴۳؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۳؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۶۲؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۹۲؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۹۲؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۱۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۹۸؛ أجوبة الاستفتائات، س ۵۴۶.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضا ولی، م ۲۴ و م ۳؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۹۸.

۴. صافی، توضیح المسائل، م ۱۴۰۷.

۵. شبیری، المسائل الشرعية، م ۱۴۰۷؛ زنجانی، توضیح المسائل، م ۱۴۰۷.

پسر دوم باید قضای آنها را انجام دهد
(آیت الله فاضل).^۱

پدری که پسر ندارد

• اگر میت پسر نداشته باشد، قضای نمازهایش
برعهده چه کسی است؟

چنانچه متوفا پسر ندارد و درباره اجیرگرفتن
برای نمازهای قضایش وصیت نکرده باشد،
لازم نیست از ترکه میت برای نمازهای او
برداشته شود. احتیاط مستحب است افراد
مذکر، مطابق با ترتیب طبقات ارث، نمازهای
قضای وی را انجام دهند (آیات عظام خویی،
تبریزی، سیستانی و وحید)^۲ و اگر فرد مذکری در
طبقات ارث نباشد، زنان، مطابق با طبقات ارث
نمازهای قضای وی را انجام دهند (آیات عظام
خویی و سیستانی).^۳

بنا بر احتیاط مستحب، افراد مذکر نمازهای
قضای وی را انجام دهند (حضرت امام و
آیت الله بهجت).^۴

بنا بر احتیاط واجب، از اولیای ذکور میت،
به ترتیب زیادی سن، و در نبود آنان افراد مؤنث

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۲۴ و ۲؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱،
م ۱۳۹۸؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۳، س ۴۷۴.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۲۱؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۳ و
م ۷۳۷؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۷ و ۷۴۳؛ وحید، منهاج الصالحین،
ج ۲، م ۷۳۷ و ۷۴۳؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۷ و ۷۴۳؛ سیستانی،
توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۴۳ و ۱۹۶۳.

۳. سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۶۳؛ العروة الوثقی ج ۱، نماز قضای
ولی، قبل از م ۱.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۲۱؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۶؛
بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۱۷.

در هر طبقه، نماز قضای او را انجام دهند (آیات عظام گلیایگانی و اراکی و صافی).^۱
 باید از ترکهُ میت برای او اجیر بگیرند (آیت الله فاضل).^۲
 لازم نیست از ترکهُ میت برای نمازهایش برداشته شود (آیات عظام مکارم و نوری).^۳

وجوب قضای نماز والدین بر دختر

• اگر پدر، پسر بزرگ نداشته باشد، آیا خواندن نماز قضای پدر بر دختر واجب است؟
 خیر، واجب نیست (مشهور).^۴
 در صورتی که وصیت نکرده باشد و پسر هم نداشته باشد، بنا بر احتیاط واجب، اولیای ذکور میت به ترتیب زیادی سن، و در نبود آنان افراد مؤنث در هر طبقه، نماز قضای میت را انجام دهند (آیات عظام گلیایگانی و اراکی و صافی).^۵

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۲۱؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۹۱؛ گلیایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۹۱؛ صافی، توضیح المسائل، م ۱۳۹۹.
 ۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۲۱؛ فاضل، الأحکام الواضحة، م ۷۴۴.
 ۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۲۱.
 ۴. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۶؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۶۳؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۱۷؛ أجوبة الاستفتائات، س ۵۴۲؛ تبریزی، صراط النجاة، ج ۷، س ۷۸۹.
 ۵. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۲۱؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۹۱؛ گلیایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۹۱؛ صافی، توضیح المسائل، م ۱۳۹۹.

نکاتی دربارهٔ وجوب نماز قضای والدین بر پسر بزرگ

شروط وجوب قضای نماز پدر بر پسر بزرگتر

● نمازهای فوت شدهٔ پدر با چه شرط‌هایی بر پسر بزرگتر واجب است؟

نکته: به‌طور کلی برای واجب بودن قضای نماز پدر بر پسر بزرگتر (به صورت فتوا یا احتیاط واجب)، باید هفت شرط را در نظر گرفت:^۱

۱. معلوم بودن پسر بزرگتر؛
۲. وصیت نکردن پدر به اجیرگرفتن؛
۳. ترک نماز از روی عذر یا از روی عمد؛
۴. توانایی داشتن پدر برای قضای نماز؛
۵. مجنون بودن پسر بزرگتر هنگام وفات پدر؛
۶. نابالغ بودن پسر بزرگتر هنگام وفات پدر؛
۷. ارث بردن پسر بزرگتر از پدر.

معلوم بودن پسر بزرگتر

احکام فقهی این شرط در مباحث مربوط به پسر بزرگتر بیان شد.

وصیت نکردن پدر به اجیرگرفتن

احکام فقهی مربوط به این شرط در مبحث سقوط نماز قضا از پسر بزرگتر با وصیت، خواهد آمد.

۱. البته بعضی از شروط مذکور محل اختلاف فقهی است که خواهد آمد.

ترک نماز به سبب عذر

اگر پدر نماز خود را از روی عذر به جا نیاورده باشد، مثل اینکه فراموش کرده باشد و توانایی قضای آن را هم نداشته است،^۱ پسر بزرگ‌تر باید (آیت‌الله سیستانی: بنا بر احتیاط واجب) آن‌ها را قضا کند (مراجع عظام تقلید).^۲

نکته: تفاوتی ندارد که مکلف (آیت‌الله گلبایگانی: بنا بر احتیاط واجب) توانایی قضا داشته باشد یا نداشته باشد (آیات عظام گلبایگانی و نوری).^۳

ترک نماز از روی نافرمانی و عمد

اگر پدر نماز خود را به عمد به جا نیاورده باشد، قضای آن:

بر پسر بزرگ‌تر واجب نیست (آیات عظام سیستانی و مکارم).^۴

بنا بر احتیاط لازم، بر پسر بزرگ‌تر واجب است (رهبر معظم انقلاب و آیات عظام خویی، گلبایگانی، تبریزی، فاضل، بهجت، وحید و

۱. مثل اینکه پدر برای خواندن نماز صبح خواب مانده و بعد از طلوع آفتاب، در همان حالت خواب، از دنیا رفته باشد یا بعد از طلوع آفتاب، از خواب بیدار شده، قبل از سپری شدن زمانی که خواندن نماز قضا در آن ممکن باشد، از دنیا رفته باشد یا پدر در تمام وقت نماز، فاقد الطهورین بوده و بعد از گذشتن وقت نماز نیز عذر وی تا لحظه مرگ استمرار داشته باشد.

۲. خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۷؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۷؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۳۷؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۷؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۹۰؛ گلبایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۹۰؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۱۶؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۹۰؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۴۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۹۸. فتوای آیات عظام بهجت و صافی دربارهٔ تمکن از قضا مشخص نیست.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی.

۴. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۷؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۳۹؛ مکارم، توضیح المسائل، م ۱۲۰۵.

صافی).^۱

بر پسر بزرگ‌تر واجب است (حضرت امام و آیات عظام اراکی و نوری و زنجانی).^۲

ترک نماز از روی طغیان

اگر پدر نماز خود را از روی طغیان به جا نیاورده باشد، قضای آن بر پسر بزرگ‌تر واجب نیست (حضرت امام و رهبر معظم انقلاب و آیت‌الله نوری).^۳

ترک نماز به سبب کفر

• آیا قضای نمازهای پدرِ کافر بر پسر بزرگ مسلمان واجب است؟
خیر، واجب نیست (آیات عظام اراکی و تبریزی).^۴

چون از روی نافرمانی بوده است، نیازی به قضا کردن نیست (آیت‌الله مکارم).^۵

۱۴۹

۱. یبوخ، جاهنم نیحطالسا، ج ۱، ۷۳۷ م ی زبیرة، جاهنم نیحطالسا، ج ۱، ۷۳۷ م دیحو، جاهنم نیحطالسا، ج ۲، ۷۳۷ م ی فاص، یدده دابعلا، ج ۱، ۹۹۰ م ی ناگیاپنگ، یدده دابعلا، ج ۱، ۹۹۰ م ت جهب، یمیسو ؤاجنلا، زامن اضا، ۹۱۶ م لضاف، حیضوتل ناسملا، لبقه زا، ۷۵۹ م دیحو، حیضوتل ناسملا، ۱۳۹۸ م ؤبوجاً ت اناختسلا، ۵۴۷ س.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی؛ تحریر الوسیلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۶؛ اراکی، توضیح المسائل، ۱۳۸۲ م، شبیری، توضیح المسائل، م ۱۳۹۹.

۳. حضرت امام، استفتانات، ج ۱، نماز قضا، س ۲۲۶ و س ۲۲۸؛ العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۱۶؛ أجوبة الاستفتانات، س ۵۴۸.

۴. اراکی، استفتانات، نماز قضا، س ۱؛ تبریزی، استفتانات، ج ۱، س ۶۱۴.

۵. استفتای خصوصی کتبی.

ترک نماز به سبب ارتداد

- آیا قضای نماز پدری که مرتد و از دین خارج شده باشد، بر پسر بزرگ واجب است؟
و جوب قضای نماز و روزه پدر مرتد بر پسر بزرگ ثابت نیست (رهبر معظم انقلاب و آیات عظام فاضل و تبریزی).^۱
درباره مرتد، چون از روی نافرمانی بوده است، نیازی به قضا کردن نیست (آیت الله مکارم).^۲

قضای نماز والدین سنی

- پدر از اهل سنت است و پسر بزرگ او شیعه شده است. آیا نمازهای فوت شده پدر بر این فرزند واجب است؟
بلی، نمازهایی را که پدر به سبب عذر به جا نیاورده است، پسر بزرگ تر باید قضا کند (آیت الله فاضل).^۳
بلی، نمازهایی را که از پدر فوت شده است، پسر بزرگ تر بنا بر احتیاط واجب قضا کند (آیت الله تبریزی).^۴
اگر از اهل سنت بوده است، قضای نمازهای فوت شده بر پسر بزرگ تر واجب است (رهبر معظم انقلاب).^۵
- شخصی شیعه بوده و پس از مدتی سنی شده و سپس شیعه شده و بعد از مدتی از دنیا رفته

۱. فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۳۸۱؛ تبریزی، استفتائات، ج ۲، س ۳۳۶؛
استفتای خصوصی کتبی از رهبر معظم انقلاب.
۲. استفتای خصوصی کتبی.
۳. فاضل، جامع المسائل، ج ۲، س ۱۲۴.
۴. تبریزی، صراط النجاة، ج ۷، س ۷۸۸.
۵. استفتای خصوصی کتبی.

است. آیا نمازهایی که در زمان سنی بودن از او فوت شده است، به عهدهٔ پسر بزرگتر است؟
بله، به عهدهٔ پسر بزرگتر است (آیت‌الله اراکی).^۱

شک در اینکه نماز والدین با عذر یا بدون عذر قضا شده است

• نمازهایی از میت فوت شده است؛ ولی نمی‌دانیم از روی عذر فوت شده است یا بدون عذر. حکم آن چیست؟

اگر پسر بزرگتر نمی‌داند که نمازهای پدر به سبب عذری مثل فراموشی فوت شده است یا بدون عذر، قضای نمازهای پدر بر او واجب نیست (آیت‌الله سیستانی).^۲

بنا بر احتیاط واجب، قضا لازم است (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید، گلپایگانی و مکارم).^۳

قضا لازم است (حضرت امام و آیات عظام اراکی و فاضل و نوری).^۴

۱. اراکی، استفتانات، نماز قضا، س ۴.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، قضای نماز ولی، م ۱۶؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۹؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۵۵.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، قضای نماز ولی، م ۱۶؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۹؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۹؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۴۹.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، قضای نماز ولی، م ۱۶.

اعلام پدر به داشتن نماز قضایی که با عذر

فوت شده است

- اگر پدر بگوید که مقداری از نمازهایش از روی عذر قضا شده است، آیا سخنش پذیرفته است؟ صرف خبردادن پدر از داشتن نماز قضا بنا به عذر، برای اثبات وجوب نماز قضا بر پسر بزرگ‌تر کافی نیست (آیات عظام خویمی و سیستانی)؛^۱ ولی چنانچه پسر بزرگ‌تر از گفته پدر یقین یا اطمینان کند، بنا بر احتیاط واجب باید نمازهای قضای مذکور را بخواند (آیت‌الله سیستانی).^۲
- بنا بر احتیاط، کافی نیست (حضرت امام).^۳
- کافی است (آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل، مکارم و نوری).^۴

قضای نمازهای پدر که به صورت باطل و

فاسد انجام شده است

- آیا قضای نمازهای پدر که به صورت باطل و فاسد انجام شده است، بر پسر بزرگ‌تر واجب است؟

قضا واجب است (حضرت امام و آیت‌الله بهجت).^۵

بنا بر احتیاط واجب، بر پسر بزرگ‌تر واجب

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۱۹؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۹۵۲م.

۲. سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۵۲.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۱۹.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۱۹.

۵. تحریر الوسیلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۶؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۱۶؛ بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۲۴۲۵.

است (آیات عظام خویی و تبریزی و وحید)^۱. اگر پدر، جاهل مقصر محسوب شود، قضای آن بر پسر بزرگ‌تر واجب نیست؛ اما اگر جاهل قاصر محسوب شود، بنا بر احتیاط واجب، پسر بزرگ‌تر باید آن‌ها را قضا کند (آیت‌الله سیستانی)^۲.

اگر اخلاص از روی جهل تقصیری باشد، حکم عامد را دارد که بنا بر احتیاط واجب، بر پسر بزرگ‌تر واجب است (آیات عظام گلپایگانی و صافی)^۳.

اگر احتمال دهد که غلط خواندن به سبب ناتوانی بر تصحیح بوده و در یادگرفتن کوتاهی نکرده است، قضا ندارد و اگر به باطل بودن نمازهای پدر یا مادر یقین دارد، بنا بر احتیاط واجب، پسر بزرگ‌تر باید قضا کند و در صورت شک در صحت، حمل بر صحت می‌شود (آیت‌الله فاضل)^۴.

ناتوانی پسر بزرگ‌تر در انجام دادن نمازهای

قضای پدر به سبب زیادبودن آن

● اگر مقدار فراوانی نماز و روزه قضای پدر بر گردن پسر بزرگ‌تر واجب شود و او، نه خود توانایی انجام دادن آن را داشته باشد و نه از نظر مالی بتواند برای این کار اجیر بگیرد، حکم چیست؟

۱. خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۲۷؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۷؛

وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۲۷.

۲. سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۴.

۳. صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۹۰؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۹۰.

۴. فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۳۷۵ و ج ۳، س ۴۷۶ و ۴۷۷.

به هر مقدار که می‌تواند بدون تحمل سختی به جا آورد، انجام دهد و همچنین به قدر توانایی، اجیر بگیرد (رهبر معظم انقلاب: و اگر از انجام دادن آن، حتی از اجیرگرفتن برای انجام دادن آن هم عاجز باشد، معذور است) (حضرت امام و رهبر معظم انقلاب و آیت الله بهجت) ^۱.

آنچه از روی عذر بوده است، باید فرزند بزرگ‌تر به مقدار توانایی قضا کند (آیت الله مکارم) ^۲. بنا بر احتیاط، باید مقداری را قضا کند که برایش ممکن است و در زندگی‌اش به سختی دچار نمی‌شود (آیت الله تبریزی) ^۳. نکته: چنانچه فرد فعلاً توان انجام دادن نمازهای قضای پدرش را ندارد، ولی می‌تواند وصیت کند تا از یک سوم مالش قضای نمازهای پدرش خوانده شود، لازم است وصیت کند.

فوت پدر در اثنای وقت

• اگر پدر در اثنای وقت، بعد از گذشت مقدار خواندن نماز به حسب حالش، درحالی فوت کند که هنوز نماز نخوانده است، آیا آن نماز هم باید قضا شود؟

بلی، باید قضا شود (مشهور) ^۴. بنا بر احتیاط واجب، باید قضای آن را به جا

۱. حضرت امام، استفتائات، ج ۱، نماز قضا، س ۲۲۴؛ أجوبة الاستفتائات، س ۵۴۱؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۴۱۰.
 ۲. مکارم، استفتائات، ج ۱، س ۲۳۸.
 ۳. تبریزی، استفتائات، ج ۱، س ۶۰۱.
 ۴. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۲۰؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۴۲۴؛ استفتای خصوصی کتبی از آیت الله صافی.

آورد (آیات عظام خوئی و سیستانی و وحید).^۱
بنا بر احتیاط مستحب، قضای آن را به جا
آورد (آیت‌الله تبریزی).^۲

اولویت بین قضای نماز والدین و نماز قضای

پسر بزرگ‌تر

• اگر پسر بزرگ‌تر افزون بر قضای نماز والدین،
نماز قضا از خودش نیز داشته باشد، کدام یک
مقدم است؟

بین این دو، ترتیب شرعی معتبر نیست و
پسر بزرگ‌تر در انجام دادن هر کدام مخیر است
(مراجع عظام تقلید).^۳

فردی خودش نمازهای قضای واجب بسیاری
دارد؛ به‌گونه‌ای که قضا کردن آن‌ها چند سال
طول می‌کشد. از طرفی، چون پسر بزرگ خانواده
است، نماز قضای والدینش نیز بر گردن اوست
و توان مالی هم ندارد که پول بدهد تا دیگران
نماز والدینش را قضا کنند. او چه تکلیفی دارد؟
باید به اندازه توان خود، به هر دو وظیفه
عمل کند: قضای نمازهای خود و پدر را انجام
دهد. مقداری را که توان ندارد، وصیت کند
(رهبر معظم انقلاب).^۴

۱. خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۵۱م؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۷۵۱م؛
سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۵۱م.
۲. تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۵۱م.
۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، ۲۲م؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱،
۱۹۶۸م؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۹۴م؛ أجوبة الاستفتاءات، س ۵۴۹.
۴. سایت leader.ir، استفتاءات جدید، نماز قضا.

اعلام پسر به انجام ندادن نمازهای قضای پدر

• پدری پنجاه سال نماز و روزه خود را به جا نیاورده است. پسر بزرگ می‌گوید: «بعد از مرگ شما، قضای نماز و روزهات را به جا نمی‌آورم.» آیا باز هم وظیفه‌ای دارد؟

در حال حیات پدر، با رعایت شروط امر به معروف و نهی از منکر، او را امر به معروف و نهی از منکر کند و بعد از مردن پدر، بنا بر احتیاط باید آن مقدار که می‌تواند و در زندگی اش دچار سختی نمی‌شود، نمازها و روزه‌های پدر را قضا کند (آیت‌الله تبریزی).^۱

نمازهای فوت شده پدر بر عهده پسر بزرگ‌تر است و اخطار قبلی موجب ساقط شدن تکلیف از او نمی‌شود (آیت‌الله فاضل).^۲

ثمره داشتن خواندن نماز برای پدری که نماز

نمی‌خوانده است

• شخصی عمداً و از روی گناه، نماز نمی‌خوانده است. آیا قضای آن‌ها توسط پسر بزرگ‌تر، برای میت فایده‌ای هم دارد؟

در هر صورت، پسر بزرگ‌تر باید ترک احتیاط نکرده و به وظیفه عمل کند. امید است برای میت هم مفید باشد و از رحمت خداوند بهره ببرد (آیت‌الله بهجت).^۳

۱. تبریزی، استفتانات، ج ۱، س ۱۰۶.

۲. فاضل، جامع المسائل، ج ۳، س ۴۸۳.

۳. بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۲۴۱۹.

ان شاء الله مفید است (آیت الله مکارم).^۱
در فرض سؤال، بنا بر احتیاط واجب قضای
نماز پدر بر فرزند لازم است و ان شاء الله به حالش
مفید خواهد بود (آیت الله صافی).^۲

وجوب قضای نمازهای غیر یومیّه والدین

• آیا وجوب قضای نماز فوت شده از پدر، مخصوص
نمازهای یومیّه است؟

وجوب نمازهای قضای پدر بر پسر بزرگ تر
(آیات عظام گلپایگانی و مکارم: بنا بر احتیاط
واجب) شامل سایر نمازهایی نیز می شود که
بر پدر واجب بوده است؛ مثل نماز آیات، نماز
طواف، نماز مستحبی که به سبب نذر بر
پدر واجب شده و آن ها را انجام نداده است
(مشهور).^۳

حکم وجوب نمازهای قضای پدر بر پسر
بزرگ تر شامل سایر نمازهایی نیز می شود که
بر پدر واجب بوده است؛ مثل نماز آیات یا
نماز طواف؛ اما قضای نماز مستحبی که بر
پدر به سبب نذر واجب شده و آن را انجام
نداده است، بر پسر بزرگ تر واجب نیست
(آیت الله سیستانی).^۴

۱. استفتای خصوصی کتبی.

۲. استفتای خصوصی کتبی.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، قضای نماز ولی، م ۱۸؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۷؛
تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۳۷؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۳۷؛
فاضل، جامع المسائل، ج ۱، م ۳۷۹؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۱۶.
فتوای آیات عظام صافی و زنجانی مشخص نیست.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، قضای نماز ولی، م ۱۸؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱،
م ۷۳۷؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۵۷.

تمام آن‌ها را شامل می‌شود. بلی، قضای نمازی که با اجیرشدن بر پدر لازم شده است یا نماز والدین خود پدر، بر پسر بزرگ تر لازم نیست (آیت الله صافی).^۱

وجوب قضای نمازهایی که از دیگران بر عهده والدین بوده است

• آیا نمازهایی که پدر برای خواندن آن اجیر شده و انجام نداده است، پس از مرگش بر پسر بزرگ تر واجب است؟

اگر خواندن نماز قضای فرد دیگری به سبب استیجار یا شرط ضمن عقد و مانند آن، بر پدر واجب باشد یا نماز قضای پدر بزرگ (پدر پدر) که بر عهده پدر بوده و قبل از خواندن آن‌ها پدر بمیرد، قضای آن‌ها بر پسر بزرگ تر واجب نیست (مراجع عظام تقلید).^۲

شک در اصل و تعداد نمازهای قضای والدین

شک در اصل نماز قضای والدین

• در صورتی که پسر بزرگ شک دارد که آیا نماز قضا بر عهده پدر هست یا خیر و پدر وصیتی هم برای خواندن نماز قضا ندارد، وظیفه چیست؟ اگر پسر بزرگ تر شک دارد که پدرش نماز قضا

۱. استفتای خصوصی کتبی.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، قضای نماز ولی، م ۱، تحریر الوسیلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۶؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۱، تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۱؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۴۱؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۱؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۵۸؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۹۰؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۹۹۰؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۱۶.

داشته است یا نه، چیزی بر او واجب نیست (مراجع عظام تقلید).^۱

شک در تعداد نمازهای قضای والدین

● در صورتی که پسر بزرگ‌تر یقین دارد که نماز قضا بر عهده پدر هست، ولی در مقدار آن شک دارد و پدر هم برای خواندن نماز قضا وصیتی نکرده است، وظیفه چیست؟
اگر مقدار کمتر را بخواند، کافی است (مراجع عظام تقلید)؛^۲ هر چند احتیاط مستحب است که به قدری نماز بخواند که یقین کند تمام آن‌ها را خوانده است (آیت‌الله سیستانی).^۳

شک در اینکه پدر نماز قضایش را خوانده است یا نه

● اگر پسر بداند که پدر نماز قضا داشته و شک کند به‌جا آورده است یا نه، وظیفه‌اش چیست؟ بنا بر احتیاط واجب قضا کند (مراجع عظام تقلید).^۴

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، ۱۶م؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۴۵م؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۴۵م؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۷۴۵م؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۴۵م؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۹۵۱م؛ شبیری، المسائل الشرعية، ۱۴۰۰م؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۹۱م؛ أجوبة الاستفتاءات، س ۵۴۱.
۲. خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۴۵م؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۴۵م؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۷۴۵م؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۴۵م؛ حضرت امام، استفتاءات، ج ۱، س ۲۲۵؛ أجوبة الاستفتاءات، س ۵۴۱.
۳. سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۹۵۶م.
۴. سیستانی، المسائل المنتخبة، ۴۵۱م؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۹۵۴م؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۹۲م؛ العروة الوثقی، صلوٰة الاستیجار، ۳۰م. آیت‌الله خوبی در عروة الوثقی، مسئله را به شکل فتوا ذکر کرده است.

پرس وجو از مقدار نماز قضای پدر

• آیا بر پسر بزرگ واجب است برای خواندن نمازهای قضای پدر، تا پدرش زنده است، از او پرس وجو کند؟

تفحص و سؤال بر او واجب نیست (رهبر معظم انقلاب).^۱

اگر پسر بزرگ‌تر نداند که از پدر یا مادرش نماز و روزه‌ای قضا شده است یا نه، چیزی بر او واجب نبوده و پرس وجو نیز لازم نیست (آیت الله مکارم).^۲

آیا بر پدر واجب است که پسر را از مقدار نمازهای قضای خود آگاه کند؟

بر پدر واجب است تا فرصت دارد، آن‌ها را بخواند و اگر نشانه‌های مرگ را در خود می‌بیند، در صورتی که نماز قضای او بر پسر بزرگ واجب باشد، باید (آیت الله تبریزی: بنا بر احتیاط) به او اطلاع دهد یا وصیت کند تا برای او به جا بیاورند (مراجع عظام تقلید).^۳

تأخیر در خواندن نماز قضای والدین

• آیا خواندن نماز قضای والدین واجب فوری است؟

اگر بر پسر بزرگ‌تر خواندن نماز قضای پدر واجب شده باشد، لازم نیست آن‌ها را فوراً انجام دهد؛ اما نباید در خواندن آن‌ها کوتاهی

۱. أجوبة الاستفتاءات، س ۵۴۴.

۲. استفتای خصوصی کتبی.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز استیجار، م ۳؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۷۰۲؛

أجوبة الاستفتاءات، س ۵۴۴.

و سهل انگاری کند. فوری نیست، تازمانی که به حد اهمال نرسد (مراجع عظام تقلید).^۱

کیفیت به جا آوردن نماز قضاى والدین

احکام شک و سهو در نماز قضاى والدین

(اختلاف به سبب تفاوت مرجع تقلید)

• فردی که نمازهای قضاى پدر را می خواند، باید نماز را براساس فتوای مرجع تقلید خود بخواند یا براساس نظر مرجع تقلید میت به جا آورد؟

پسر بزرگ تر که نمازهای قضاى پدرش را می خواند، در شکایات و سهویات نماز و همچنین در اجزا و شرطهای آن مطابق با تکلیف خود و مطابق نظر فقهی مرجع تقلید خویش باید رفتار کند (مراجع عظام تقلید).^۲

نکته: در اصل وجوب قضاى نمازهای پدر و واجب نبودن آن نیز حکم چنین است (مراجع عظام تقلید).^۳

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضاى ولی، م ۲۲؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۸؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۸؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۴۸؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۸؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۵۹.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضاى ولی، م ۱۵؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۶؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۵۰؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۵۰؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۵۰؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۵۰؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۶۵؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۹۷؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۹۷؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۱۸.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضاى ولی، م ۱۵؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، م ۱۶؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۶۵؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۹۷؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۹۷؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، م ۹۱۸.

جهرو اخفات در نماز قضاى والدین

• اگر پسر بزرگ‌تر نمازهای قضاى مادر را می‌خواند، در بلندخواندن یا آهسته‌خواندن حمد و سوره باید به تکلیف چه‌کسی عمل کند؟ باید به تکلیف خود عمل کند (مراجع عظام تقلید).^۱

رعایت ترتیب در انجام نماز قضاى والدین

• آیا پسر بزرگ‌تر در هنگام خواندن قضاى نماز پدر، باید ترتیب را رعایت کند؟ الف. آنچه در اصل آن رعایت ترتیب لازم است، مثل نماز قضاى ظهر و عصر یا نماز قضاى مغرب و عشاى یک روز، باید ترتیب را در آن رعایت کند.

ب. در غیر صورت یادشده:

رعایت ترتیب لازم نیست (حضرت امام و آیات عظام خویی، گلپایگانی، سیستانی، مکارم و نوری).^۲

در صورت علم میت، رعایت ترتیب لازم است و در صورت جهل یا شک، رعایت ترتیب لازم نیست (آیت‌الله فاضل).^۳

در صورت علم میت، رعایت ترتیب لازم است و در صورت جهل یا شک، تازمانی‌که سبب حرج نشود، رعایت ترتیب لازم است. این امر با تکرار

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضاى ولی، م ۱۴؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۹۵؛

سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۶۷

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضاى ولی، م ۱۳.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضاى ولی، م ۱۳.

نماز حاصل می‌شود (آیت‌الله اراکی).^۱
در صورت مشخص بودن ترتیب نماز قضا،
باید ترتیب را رعایت کرد (آیت‌الله بهجت).^۲

معذور بودن پسر بزرگ‌تر

• اگر پسر بزرگ‌تر از انجام دادن نماز قضای
والدین به صورت معمول معذور است، برای
مثال بیماری تکرر ادرار دارد یا نمی‌تواند نماز
پدر را ایستاده بخواند یا لال است، وظیفه‌اش
چیست؟

بر عهده پسر بزرگ‌تر است که یا خودش
نمازهای پدر را انجام دهد یا برای او اجیر
بگیرد. در صورتی که خودش انجام می‌دهد، با
نمازهای خود او فرقی ندارد (آیات عظام بهجت
و تبریزی).^۳

پسر بزرگ‌تر در صورت تمکن، باید اجیر بگیرد
وگرنه همان‌گونه که نمازهای خود را می‌خواند،
نمازهای پدر را نیز انجام دهد (آیت‌الله فاضل).^۴
به همان شکلی بخواند که می‌تواند؛ ولی
هرگاه شخص دیگری آن نماز و روزه را قضا کند،
از پسر بزرگ‌تر ساقط می‌شود (آیت‌الله مکارم).^۵
• پسر بزرگ میت لال است و پول ندارد کسی
را برای نمازهای قضای پدرش اجیر کند. آیا

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، م ۱۳.

۲. بهجت، استفتائات، ج ۲، م ۲۴۳۰؛ بهجت، توضیح المسائل، م ۱۲۶۰.

۳. بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۴۲۰ و س ۲۴۲۳؛ تبریزی، استفتائات، ج ۱، س ۶۱۱.

۴. فاضل، جامع المسائل، ج ۳، س ۴۷۸ و ۴۷۹.

۵. استفتای خصوصی کتبی.

وظیفه‌اش ساقط می‌شود یا باید نماز قضای پدرش را با اشاره بخواند؟
نماز قضا از او ساقط می‌شود (آیت‌الله اراکی).^۱

ترک نمازهای قضا توسط پسر بزرگ‌تر

• اگر پسر بزرگ‌تر قضای نماز و روزه‌های پدر را انجام ندهد، وظیفه چیست؟ آیا چیزی به عهده پسر کوچک‌تر است؟

بنا بر احتیاط واجب، با رضایت ورثه، از ارث میت برای نمازهایش اجیر بگیرند. پسر کوچک‌تر وظیفه خاصی ندارد (آیت‌الله بهجت).^۲
اگر پسر بزرگ‌تر آن‌ها را انجام ندهد، بر پسر کوچک‌تر واجب نمی‌شود (رهبر معظم انقلاب).^۳

بر دیگران این کار واجب نیست؛ هرچند در صورت امکان، شایسته است فرزندان به آنچه بر آن‌ها واجب نیست نیز اقدام کنند (آیت‌الله مکارم).^۴

در صورتی که قضای نماز و روزه پدر بر پسر بزرگ‌تر واجب است، یا خود آن را انجام دهد یا از مال شخصی خودش برای پدر اجیر بگیرد؛ چنانچه یکی از این دو کار را انجام ندهد، معصیت‌کار است و هر وقت بخواهد توبه کند، باید این تکلیف را انجام دهد؛ ولی بر پسر

۱. اراکی، استفتائات، نماز قضا، س ۳.

۲. بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۴۲۲ و ۲۴۳۱.

۳. استفتای خصوصی کتبی.

۴. استفتای خصوصی کتبی.

کوچک‌تر چیزی واجب نیست (آیت‌الله وحید).^۱
مرتکب گناه شده است و باید ذمه خود را
خلاص کند؛ ولی بر پسر کوچک لازم نیست
(آیت‌الله صافی).^۲

اجیرگرفتن برای نمازهای والدین

• آیا پسر بزرگ‌تر می‌تواند قضای نمازهای پدر را
خود به‌جا نیاورد و شخص دیگری را اجیر کند؟
بلی، پسر بزرگ‌تر می‌تواند برای نمازهای
قضای پدرش اجیر بگیرد (مراجع عظام تقلید).^۳
نکته: برای قضای نماز و عبادت‌های دیگر
غیر از حج، اجیرگرفتن از طرف اموات خالی از
اشکال نیست و اگر کسی بخواهد در غیر از حج
اجیر بگیرد، پولی را که می‌پردازد، به‌صورت
هدیه باشد و اجیر هم عمل را تبرّعی انجام دهد
(آیت‌الله مکارم).^۴

۱۶۵

فقه
رهبر

فصل هشتم / نماز قضای والدین

۱. استفتای خصوصی کتبی.

۲. استفتای خصوصی کتبی.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، ۱۱م؛ تحریر الوسيلة، ج ۱، نماز قضا، ۱۶م؛

خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۴۴م؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۴۴م؛

وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، ۷۴۴م؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۴۴م؛

سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۹۶۱م؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، ۹۹۶م؛

گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۹۹۶م؛ بهجت، وسیلة النجاة، نماز قضا، ۹۱۸م؛

شیرازی، المسائل الشرعية، ۱۳۹۹م؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۹۰م.

۴. العروة الوثقی، ج ۱، نماز استیجاری، ۳م و نماز قضای ولی، ۱۱م؛ مکارم،

توضیح المسائل، ۱۲۱۳م.

انجام دادن تبرعی نمازهای قضای والدین

انجام دادن تبرعی نمازهای قضای والدین

• اگر کسی تبرعاً نمازهای قضای میت را انجام دهد، آیا از پسر بزرگ ساقط می‌شود؟ بلی، اگر فردی نمازهای قضای متوفا را تبرعاً (مجاناً) انجام دهد، صحیح است و تکلیف از پسر بزرگ‌تر ساقط می‌شود (مراجع عظام تقلید).^۱

انجام دادن نماز قضای والدین با داشتن نماز قضا

• آیا کسی که خودش نماز قضا دارد، می‌تواند برای والدینش نماز قضا بخواند؟ بلی، کسی که خودش نماز قضا دارد، می‌تواند برای پدر و مادرش نماز قضا بخواند (آیت الله سیستانی).^۲

مانعی ندارد و کسی که خودش نماز و روزه قضا دارد و نماز و روزه پدر و مادر نیز بر او واجب شده است، هرکدام را اول به‌جا آورد، صحیح است (آیت الله مکارم).^۳

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز قضای ولی، ۱۲؛ خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۴؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۴؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۴۴؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۴؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۶۰؛ شبیری، المسائل الشرعية، م ۱۳۹۹؛ مکارم، توضیح المسائل، ۱۲۰۶م.

۲. سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۶۸.

۳. استفتای خصوصی کتبی.

انجام دادن نماز قضای والدین توسط پسر

ممیز نابالغ

- آیا پسر ممیز نابالغ می‌تواند نماز قضای والدینش را بخواند؟
با علم به صحیح به جا آوردن نماز، جایز است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، بهجت، فاضل و نوری).^۱
- بنا بر احتیاط، کافی نیست (آیات عظام تبریزی و سیستانی).^۲
- در فرض مذکور (نیابت)، نمازهای فرد نابالغ صحیح نیست (آیت‌الله خویی).^۳

وصیت والدین به نماز قضا

وصیت به انجام دادن نماز قضا

- کسی که نماز قضا دارد و نشانه‌های مرگ را در خود می‌بیند، درباره این نمازها چه وظیفه‌ای دارد؟

اعمالی را که در حال حیات فرد، نیابت‌بردار نیست، مانند نماز، در صورت وجوب بر ولی، به او اعلام کند یا اینکه به گرفتن اجیر وصیت کند. اگر مال دارد، باید وصیت کند که از مال خودش برای آن اجیر بگیرند و اگر مال نداشته باشد، ولی احتمال بدهد کسی تبرعاً آن را انجام می‌دهد، در صورت اطلاع ندادن به پسر بزرگ‌تر،

۱. العروة الوثقی، نماز استیجار، م ۱۱؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۴۱۶؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۳۸۰.
 ۲. العروة الوثقی، نماز استیجار، م ۱۱؛ خویی و تبریزی، صراط النجاة، ج ۱، س ۲۲۶؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۷۳.
 ۳. العروة الوثقی، نماز استیجار، م ۱۱؛ خویی، صراط النجاة، ج ۱، س ۲۲۶.

بازهم وصیت واجب است (مراجع عظام تقلید).^۱ نکته: اجیرگرفتن برای قضای نماز و عبادت‌های دیگر غیر از حج، از طرف اموات خالی از اشکال نیست و اگر کسی بخواهد در غیر از حج اجیر بگیرد، وجهی را که می‌پردازد، به صورت هدیه باشد و اجیر هم عمل را تبرّعی انجام دهد (آیت‌الله مکارم).^۲

• در صورتی که فرد از نظر مالی و جسمی توانایی به جا آوردن قضای روزه و نمازهای فوت شده خود را نداشته باشد، تکلیفش چیست؟ در قضای نماز اگر به خوب شدن امید ندارد، واجب است به هر شکلی که می‌تواند، آن را انجام دهد. اگر انجام نداد، باید وصیت کند تا پس از مرگ او، طبق وظیفه عمل شود؛ ولی در صورت امید به خوب شدن، احتیاط این است که به تأخیر اندازد و پس از خوب شدن، آن را انجام دهد (رهبر معظم انقلاب).^۳

وصیت به شخص خاص برای انجام نماز قضا

• پدر وصیت کرده است که پسر کوچک خانواده نمازهای قضای پدر را به جا آورد. وظیفه چیست؟

اگر پدر وصیت کرده است که از یک سوم مالش اجرت خواندن نمازها را به پسر کوچک‌تر

۱. العروة الوثقی، ج ۱، نماز استیجاری، م ۳ و احکام اموات، م ۲ و ج ۲، کتاب وصیت، م ۳؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۷۰۲؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۳۶۹؛ أجوبة الاستفتائات، س ۵۴۴.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، نماز استیجاری، م ۳ و احکام اموات، م ۲ و ج ۲، کتاب وصیت، م ۳؛ مکارم، توضیح المسائل، م ۱۲۱۳.

۳. سایت leader.ir، استفتائات جدید.

بدهند، باید طبق وصیت، پسر کوچک‌تر اجرت را بگیرد و قضای نمازهای پدر را بخواند و اگر امکان ندارد، دیگری را اجیر کند تا این کار را انجام دهد. اگر وصیت تبرعی کرده است، این وصیت بی‌اثر است و بر پسر کوچک واجب نیست؛ بلکه بر پسر بزرگ‌تر واجب است نمازهای پدر را قضا کند (آیت‌الله فاضل).^۱

اگر میت وصیتی درباره نماز و روزه دارد، در یک سوم ترکه‌اش نافذ است و اگر وصیت نکرده است، برعهده پسر بزرگ‌تر است که نماز و روزه قضا شده از پدر را انجام دهد یا از مال خود کسی را اجیر کند (حضرت امام و آیت‌الله تبریزی)^۲ و چنانچه دیگران بخواهند از مال خودشان نماز و روزه میت را بدهند، می‌توانند (حضرت امام).

وصیت والدین به خواندن نماز قضا درحالی‌که

ورثه می‌دانند وی نماز قضا نداشته است

- پدری وصیت کرده است که از ثلث مالش برای خواندن نماز قضای وی اجیر بگیرند؛ اما وصی یا ورثه می‌دانند وی نماز قضا نداشته است. حکم عمل به چنین وصیتی چیست؟ عمل به وصیت واجب است؛ هرچند پسر بزرگ‌تر یا سایر ورثه یا وصی بدانند که متوفا نماز قضا نداشته است (آیت‌الله سیستانی).^۳
- شخصی که پنجاه سال بیشتر عمر نکرده

۱. فاضل، جامع المسائل، ج ۳، س ۴۸۵.

۲. حضرت امام، استفتائات، ج ۱، نماز قضا، س ۲۳۱؛ تبریزی، استفتائات، ج ۲، س ۳۴۵.

۳. سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۵۳.

است، وصیت کرده است ثلث مالش صرف نماز و روزه قضا شود؛ درحالی که با ثلث مالش می توان هشتاد سال برایش نماز و روزه به جا آورد. وظیفه ورثه چیست؟

اگر هشتاد سال را خود او تعیین کرده است، باید به وصیت او عمل شود. چون شاید نماز و روزه های دیگران بر گردن او بوده است. اگر وصیت متعارف بوده و مقصود او، صرف نماز و روزه از ثلث بوده است، زیادی از آن، مال ورثه است. اگر وصیت به همه ثلث بوده است، مقدار اضافی در کارهای خیر مصرف شود (آیت الله بهجت).^۱

اگر احتمال عقلایی داده شود که:

۱. علاوه بر نماز و روزه خودش، نماز و روزه غیر به عهده اش بوده است؛

۲. یا شاید متوجه این معنا بوده است که برخی اجیرها به وظیفه خود عمل نمی کنند یا صحیح نمی خوانند؛ بنابراین، می خواسته است مطمئن شود حتماً به مقداری که در ذمه دارد، انجام شود؛

باید طبق وصیت برای نماز و روزه او اجیر بگیرند (آیت الله فاضل).^۲

سقوط نماز قضا از پسر بزرگ تر با وصیت پدر

• اگر میت وصیت کرده باشد که برای نماز و روزه او اجیر بگیرند، آیا تکلیف از پسر بزرگ ساقط می شود؟

۱. بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۴۳۳.

۲. فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۳۸۷.

اگر وصی شخصی را از مال میت اجیر کند و او هم قضای نمازها را به جا آورد، بر پسر بزرگتر قضا واجب نیست (مشهور).^۱

اگر میت وصیت کرده باشد که برای نماز او اجیر بگیرند، چنانچه وصیت او نافذ باشد، مثل اینکه از ثلث مالش وصیت کرده باشد، بر پسر بزرگتر قضا واجب نیست (آیت الله سیستانی).^۲

• اگر پدری که نماز قضای بسیاری دارد، فقط به مقدار خاصی از نماز قضا وصیت کرده باشد، آیا تکلیف پسر بزرگتر ساقط می شود؟

مقداری را که اضافه بر وصیت است و پسر بزرگ یقین به قضا شدن آن دارد، باید قضا کند (آیت الله بهجت).^۳

عمل نکردن ورثه به وصیت

• اگر ورثه یا وصی میت به وصیت او درباره قضای نماز عمل نکردند، وظیفه پسر بزرگ چیست؟

اگر ورثه یا وصی میت با عمل نکردن به وصیت معصیت کنند، آنچه پسر بزرگتر به قضا شدن آن یقین دارد، باید قضا کند (آیت الله بهجت).^۴

۱. العروة الوثقی، ج ۱، قضای نماز ولی، م ۱۰، خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۴؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۴؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۴۴؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۴؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۴۱۷.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، قضای نماز ولی، م ۱۰؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۴؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۴۲ و ۱۹۵۳.

۳. بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۴۱۷.

۴. بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۴۱۷.

وصیت والدین به انجام‌دادن نمازهای قضایشان

• اگر پدری که نماز قضا دارد، وصیت کرده باشد که هیچ نماز قضایی را برایش به‌جا نیاورند، وظیفهٔ ورثه چیست؟

وصیت او اعتبار ندارد و بنا بر احتیاط، ورثه به وظیفهٔ خود عمل کنند (آیت‌الله بهجت).^۱

نماز و روزه‌ای را که به سبب عذرا از پدر فوت شده است، پسر بزرگ‌تر باید قضا کند و غیر از آن واجب نیست؛ هرچند احتیاط مستحب است (آیت‌الله مکارم).^۲

به‌طور کلی، بر پسر بزرگ‌تر واجب است نمازهای قضایی پدرش را به هر صورتی که امکان دارد، حتی با اجیرگرفتن، انجام دهد؛ مگر اینکه ترک نماز و روزه بر اثر طغیان باشد که قضای آن بر پسر بزرگ واجب نیست؛ ولی در این صورت هم، در قضای آن احتیاط ترک نشود (رهبر معظم انقلاب).^۳

وصیت نکردن والدین به نماز قضا درحالی‌که پسری هم ندارد

• اگر متوفا پسری نداشته باشد و دربارهٔ اجیرگرفتن برای نمازهای قضایش وصیت هم نکرده باشد، تکلیف قضای نمازهای او چیست؟ بر ورثه لازم نیست از ترک میت برای او اجیر

۱. بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۲۴۲۹.

۲. مکارم، استفتائات، ج ۱، س ۲۴۰.

۳. استفتای خصوصی کتبی: احتیاط در عبارت «احتیاط در قضای آن‌ها ترک نشود»، احتیاط مستحب مؤکد است.

بگیرند؛ هرچند احتیاط مستحب (آیت الله اراکی: احتیاط واجب) است که ورثه بالغ عاقل، از سهم خویش برای انجام دادن نمازهای قضای متوفی اجیر بگیرند (مراجع عظام تقلید).^۱

نکته: این نکته در واجبات دیگر میت نیز جاری است که انجام نداده و قضای آن برولی واجب نیست (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی و وحید).^۲

۱۷۳

---

۱. العروة الوثقی، ج ۱، قضای نماز ولی، ۲۱م؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۶؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۶؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۴۶؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۶؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۴۳.

۲. خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۶؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۶؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۷۴۶؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۷۴۶؛ سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۹۴۳.

فصل نهم:
مسائل متفرقه

شروع نماز قضا

• کسی که قصد دارد نماز قضای یک سال را بخواند، از کدام نماز باید آن را آغاز کند؟ می‌تواند با یکی از نمازها شروع کند و به ترتیبی که نمازهای پنج‌گانه یومیه را می‌خواند، آن را ادامه دهد (رهبر معظم انقلاب).^۱

نماز قضا را باید به همان شکلی به جا آورد که قضا شده است؛ اگر به صورت شکسته قضا شده است، شکسته، و اگر به صورت تمام قضا شده، تمام به جا آورد. اگر نماز ظهر و عصر بوده است، آهسته بخواند و اگر صبح و مغرب و عشا بوده، مردان بلند بخوانند. در نماز قضا ترتیب واجب نیست؛ جز در میان قضای ظهر و عصر و مغرب و عشا یک روز (آیت‌الله مکارم).^۲

۱۷۷

فقه
رهبر

فصل نهم / مسائل متفرقه

خواندن نماز قضا با حالت تردید بین

چند نفر

• شخصی می‌خواهد در شب‌های قدر، یک شبانه‌روز نماز قضا بخواند؛ به این نیت که اگر خودش نماز قضا دارد، برای خودش باشد و بری‌الذمه شود و اگر خودش نماز قضا ندارد، برای پدرش باشد؛ وگرنه برای مادرش باشد و اگر آن‌ها هم قضا ندارند، مثلاً برای خواهرش باشد. آیا چنین نمازی با این نیت صحیح است؟

بلی، چنین نمازی با این نیت صحیح است

۱. أجوبة الاستفتاءات، س ۵۳۰.

۲. استفتای خصوصی کتبی.

و اقتدا کردن و به جماعت خواندن هم اشکال ندارد؛ ولی با چنین نیتی نمی‌تواند امام جماعت شود (آیت‌الله فاضل).^۱

این‌گونه نیت اشکال دارد. بهتر است بعضی از نمازهای قضا را به نیت خودش و بعضی دیگر را به نیت پدر و بعضی را به نیت مادر به جا آورد (آیت‌الله مکارم).^۲

فروش خانه میت برای ادای نماز و روزه

• از میتی تنها یک خانه باقی مانده است. آیا فروش این خانه برای اجیرکردن فردی که نمازهای قضای میت را بخواند، واجب است؟ فروش خانه واجب نیست؛ ولی قضای نماز و روزه پدر بر پسر بزرگ‌تر واجب است؛ مگر در صورتی که میت به اجیرگرفتن از ثلث ترکه‌اش وصیت کرده باشد و ثلث ترکه هم برای انجام همه نماز و روزه‌های او کفایت کند (رهبر معظم انقلاب).^۳

نماز واجب فوت شده از پدر بر عهده پسر بزرگ است و فرزند باید آن را به جا آورد و اگر نمی‌تواند خودش انجام دهد، باید از اموال خودش نه از اموال پدر اجیر بگیرد تا اعمال انجام شود؛ مگر پدر درباره ثلث اموالش وصیت کرده باشد. در این صورت، عمل برطبق وصیت لازم است (آیت‌الله مکارم).^۴

۱. فاضل، جامع المسائل، ج ۲، س ۳۹۶.

۲. استفتای خصوصی کتبی.

۳. أجوبة الاستفتائات، س ۵۴۵.

۴. استفتای خصوصی کتبی.

کافی نبودن مال برای انجام نماز و روزه قضا

• شخصی با داشتن قضای نماز و روزه درحالی که فرزند پسری ندارد، مقداری مال از خود به جا گذاشته است که برای قضای یکی از نماز و روزه او کفایت می‌کند. در این صورت، قضای نماز مقدم است یا روزه؟

ترجیحی بین نماز و روزه نیست و بر ورثه واجب نیست که ماترک وی را صرف قضای نماز و روزه او کنند؛ مگر اینکه در این باره وصیت کرده باشد. در این صورت، باید به وصیت او در اجیرگرفتن از ثلث ترکه برای قضای نماز و روزه اش به هر مقدار که کفایت می‌کند، عمل کنند (رهبر معظم انقلاب).^۱

قضای نماز فردی که قادر به سخن گفتن نیست

• آیا قضای نمازهای پدری که قادر به سخن گفتن نبوده و تنها صورت و لب خود را حرکت می‌داده است، بر پسر بزرگ‌تر واجب است؟

اگر ضعف عقلی وی به حدّ جنون نرسیده است (رهبر معظم انقلاب و آیت‌الله تبریزی: و در تمام اوقات نماز در حال اغما نبوده است)، قضا واجب است (حضرت امام و رهبر معظم انقلاب و آیت‌الله تبریزی).^۲

۱. أجوبة الاستفتاءات، س ۵۳۷.

۲. حضرت امام، استفتاءات، نماز قضا، س ۲۱۷؛ أجوبة الاستفتاءات، س ۵۳۹؛

نمازهایی که در این مدت نخوانده است یا نمازهایی که خوانده، ولی برطبق وظیفه‌اش در آن حال رفتار نکرده است، باید قضا کند (آیت‌الله بهجت)^۱.

قضای نماز فردی که اختلال حواس دارد

• شخصی بر اثر سکتۀ مغزی چند سال حواس درستی نداشته است؛ به گونه‌ای که اگر به او تذکر می‌دادند، نماز را بدون رعایت شروط آن می‌خوانده؛ و گرنه خودش نماز نمی‌خوانده است. آیا چنین فردی مانند شخص بیهوش است که نمازش قضا ندارد یا نمازهای او بر پسر بزرگ‌تر واجب است؟

در فرض مسئله، یعنی حالتی که حواس نداشته است، به طوری که اوقات نماز را تشخیص نمی‌داده، نماز از او ساقط است و قضا بر عهدهٔ فرزند او نیست (آیات عظام فاضل و مکارم و نوری)^۲.

نکته: در صورتی که عقل و شعور کافی دارد، ولی گرفتار فراموشی می‌شود، احتیاط واجب این است که فرزند بزرگ‌تر بعد از فوت او نمازهایش را قضا کند (آیت‌الله مکارم)^۳.

• کسی به علت اختلال حواس، خوب و بد را تشخیص نمی‌دهد و نماز نخوانده است. آیا او

تبریزی، استفتائات، ج ۱، ص ۱۲۵، س ۵۹۴.

۱. بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۲۴۴، س ۲۴۱۸.

۲. فاضل، جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۰۷، س ۳۶۹؛ مکارم، استفتائات، ج ۲، ص ۱۲۱.

س ۳۱۲؛ نوری، استفتائات، ج ۱، ص ۳۹، س ۱۴۶.

۳. مکارم، استفتائات، ج ۲، ص ۱۲۱، س ۳۱۲.

باید نمازهایش را قضا کند؟

اگر ضعف عقلی وی به حدی که عنوان جنون بر آن صدق کند، نرسیده و در تمام اوقات نماز در حال اغما نبوده است، قضای نمازهای فوت شده واجب است (رهبر معظم انقلاب).^۱ اگر طوری باشد که قضا کردن بر خود او واجب باشد، بعد از وفات هم باید برایش قضا کنند و در غیر این صورت، مثل جنون واجب نیست (آیت الله بهجت).^۲

• کسی که بیماری آلزایمر داشته و اکنون فوت کرده است، آیا نماز و روزه بر او واجب بوده است؟ وظیفه ما در این باره چیست؟

اگر به حدی نرسیده که عنوان جنون بر آن صدق کند، نماز و روزه بر او واجب بوده است و در صورتی که از او نماز و روزه فوت شده است، قضای آن بر عهده پسر بزرگ تر است؛ مگر اینکه به آن وصیت کرده باشد و از ثلث مال او هم تجاوز نکند. در این صورت می توانید برای این کار، شخصی را اجیر کنید (رهبر معظم انقلاب).^۳

• شخصی سگته کرده و مدتی توان حرکت نداشته و حواسش هم سر جایش نبوده است. آیا نمازهای این مدتش قضا دارد؟

اگر حواس نداشته، به طوری که اوقات نماز را تشخیص نمی داده است، نمازهای فوت شده اش قضا ندارد؛ ولی اگر ملتفت بوده و

۱. أجوبة الاستفتائات، ص ۱۰۹، س ۵۳۹.

۲. بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۲۳۴ و ۲۳۷۶.

۳. سایت رهبر معظم انقلاب: leader.ir.

مسامحه کرده است، قضای نمازها را به جا آورد و چنانچه از دنیا رفته است، برایش قضا کنند (آیت الله فاضل).^۱

قضای نماز شخصی که برای خواندن نماز، به کمک احتیاج دارد

• شخصی که در نماز خواندن به کمک نیاز دارد و شخص کمک دهنده به موقع نتواند کمکش کند، آیا می تواند نماز را بعداً به صورت قضا بخواند؟

باید به هرطور که می تواند، به وظیفه خود عمل کند و نماز را بخواند. با عمل به وظیفه، قضا برگردنش نیست (مراجع عظام تقلید).^۲

حکم خوابیدن قبل از وقت نماز

• شخصی گمان می کند که اگر بخوابد، برای نماز بیدار نخواهد شد. آیا بر او واجب است تا وقت نماز بیدار بماند؟ اگر بخوابد و برای نماز بیدار نشود، گناه کرده است؟

می تواند از کسی بخواند که او را برای نماز بیدار کند یا از ساعت زنگ دار استفاده کند و هرگاه چنین کاری ممکن نشد و خوابید، گناه نکرده است؛ مگر این کار نوعی سهل انگاری و بی اعتنائی به نماز تلقی شود (آیت الله سیستانی).^۳

۱. فاضل، جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۰۷، س ۳۶۹.

۲. العروة الوثقی، مبحث نماز، قیام، م ۱۵؛ حضرت امام، استفتائات، نماز قضا، ص ۱۷۴ و ۱۷۷؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۲۲۶، س ۲۳۳۸.

۳. فقه برای غرب نشینان، احکام نماز، م ۸۵.

خوابیدن با علم به اینکه نماز قضا می‌شود، اشکال ندارد؛ ولی تا ممکن است، این کار را انجام ندهد (آیت‌الله مکارم).^۱

خواب را با علم به تحقق فوت نماز در صورت خوابیدن، بنا بر احتیاط واجب ترک کند (آیت‌الله اراکی).^۲

واجب نیست. البته انسان مؤمن باید ساعات کار و خواب خود را طوری تنظیم کند که از فضیلت اوقات نماز محروم نشود (آیت‌الله صافی).^۳

• کسی که مثلاً پنج یا ده دقیقه مانده به اذان بیدار شده است، آیا خوابیدن او جایز است باینکه می‌داند یا احتمال می‌دهد در صورت خوابیدن تا بعد از طلوع فجر بیدار نمی‌شود و نماز صبح او قضا می‌شود؟

خوابیدن حرام نیست؛ هرچند سزاوار نیست در صورت علم یا احتمال خواب ماندن، بخوابد (آیت‌الله خویی).^۴

خوابیدن با علم به قضا شدن نماز اشکال ندارد؛ ولی تا ممکن است، این کار را انجام ندهد (آیت‌الله مکارم).^۵

واجب نیست؛ البته انسان مؤمن باید ساعات کار و خواب خود را طوری تنظیم کند که از فضیلت اوقات نماز محروم نشود (آیت‌الله صافی).^۶

• آیا انسان باید مقدمات بیدار شدن برای نماز

۱. استفتای خصوصی کتبی.

۲. استفتائات از محضر آیت‌الله اراکی، ص ۴۷، نماز آیات، س ۱.

۳. استفتای خصوصی کتبی.

۴. خویی، المحشی صراط النجاة، ج ۱، ص ۶۸، س ۱۴۵.

۵. استفتای خصوصی کتبی.

۶. استفتای خصوصی کتبی.

صبح را مثل کوک کردن ساعت فراهم کند؟
خیر، فراهم کردن مقدمات واجب نیست (آیات
عظام خویی و تبریزی)^۱ مگر اینکه ترک کردن
مقدمات، سبب عادت به خواب ماندن و ترک
نماز شود (آیت الله تبریزی).

احتیاط این است که مقدمات را فراهم کند
(آیت الله مکارم).^۲

واجب نیست؛ مگر اینکه همیشه بدون
کوک کردن ساعت خواب می ماند (آیت الله صافی).^۳
• آیا بیدار ماندن در شب که سبب ترک نماز
صبح شود، جایز است؟

حرام نیست؛ هرچند این عمل، نیکو هم نیست
(آیت الله خویی).^۴

حرام نیست؛ مگر اینکه موجب عادت کردن بر
ترک نماز شود (آیت الله تبریزی).^۵

• کسی که بداند اگر شب دیر بخوابد، برای نماز
صبح بیدار نمی شود، آیا خوابیدن او جایز است
یا با اینکه بیدار ماندن برای او حرج و ضرری
ندارد، باید بیدار بماند؟

احوط ترک خوابیدن است (آیت الله
گلپایگانی).^۶

۱. خویی، المحشی صراط النجاة، ج ۱، ص ۷۵، س ۱۶۵.

۲. استفتای خصوصی کتبی.

۳. استفتای خصوصی کتبی.

۴. خویی، المحشی صراط النجاة، ج ۱، ص ۷۵، س ۱۶۶.

۵. خویی، المحشی صراط النجاة، ج ۱، ص ۷۵، س ۱۶۶.

۶. گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۲۳، س ۳.

تفاوت نماز قضا و روزه قضا

• تفاوت نماز قضا با روزه قضا چیست؟

نماز قضا با روزه قضا تفاوت‌هایی دارد که به بعضی از آن‌ها اشاره می‌کنیم:

۱. نمازهایی که زن در حال عادت ماهانه نخوانده است، قضا ندارد؛ اما قضای روزه ایام عادت در ماه مبارک رمضان لازم است.

۲. کسی که روزه قضا دارد، جایز نیست روزه مستحبی بگیرد؛ ولی اگر نماز قضا داشته باشد، می‌تواند نماز مستحبی بخواند.

۳. قضای نماز را نباید طوری به تأخیر انداخت که بی‌اعتنایی به آن محسوب شود؛ ولی اگر تأخیر افتاد، کفاره ندارد. اما قضای روزه ماه مبارک رمضان در صورت تأخیر تا ماه رمضان سال بعد، کفاره دارد.

۴. در نماز قضا باید از اول نماز نیت داشت؛ به خلاف روزه که اگر فرد هیچ مفطری به جا نیاورده باشد، می‌تواند قبل از ظهر (آیت‌الله زنجانی: تا زمانی که به اندازه نیت کردن به مغرب مانده باشد) قصد روزه قضا کند و لازم نیست از اول روز نیت داشته باشد.

۵. کسی که به سبب مریضی نتواند، در ماه رمضان روزه بگیرد و به سبب ادامه مریضی تا ماه رمضان بعدی نتواند قضای روزه را بگیرد، روزه از او ساقط است و باید فدیة بدهد؛ اما قضای نماز در هر صورت، ایستاده باشد یا نشسته، با وضو باشد یا با تیمم بر حسب وظیفه شرعی، لازم است.

۶. کسی که در شب ماه رمضان تحقیق کند^۱ و معتقد شود که صبح نشده است و مشغول خوردن سحری شود و بعداً معلوم شود که همان وقت صبح بوده و اشتباه کرده است، روزه‌اش صحیح است و قضا ندارد. اما اگر پیش از وقت به‌گمان اینکه صبح شده است، شروع به نماز کند و در اثنای نماز بفهمد هنوز وقت داخل نشده است، باید نماز را از سر بگیرد. همچنین است اگر بعد از اتمام نماز بفهمد تمام نماز را قبل از وقت خوانده است.

۷. کسی که به قهر و غلبه، چیزی در حلق او بریزند، روزه ماه مبارک او صحیح است و باطل نمی‌شود؛ اما اگر نماز کسی را باطل کنند، باید دوباره بخواند.

۸. اگر فرد روزه قضای ماه مبارک رمضان خودش را بعد از ظهر افطار کند، کفاره دارد؛ ولی شکستن نماز قضا بنا بر فتوا^۲ یا احتیاط^۳ جایز نیست؛ اما کفاره ندارد.

۱. منظور از تحقیق، نگاه به افق است و درباره ساعت و مانند آن، مسئله اختلافی است. در مبحث روزه به این مسئله پرداخته شده است.

۲. حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، اراکی، بهجت، وحید، صافی، نوری و زنجانی، العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی حکم قطع الصلوة؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۱۵۹؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۱۶۷.

۳. آیات عظام خویی و تبریزی و سیستانی و مکارم، العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی حکم قطع الصلوة؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۱۵۹.